REPUBLIKA HRVATSKA

187 NIKADA VIŠE U BEOGRAD! 1995

Novi suradnici:

Nikša Violić je pričuvni dočasnik i pripadnik 163. brigade Hrvatske vojske. Živi u Mokošici.

Ivona Dončević, apsolvent prava, diplomirala na Visokoj školi za socijalne nauke i novinarstvo u Parizu, politički emigrant od 1945. do 1990. Suosnivateljica i članica uredništva hrvatskog časopisa na njemačkom jeziku "Kroatische Berichte" (1976--1990) te voditeljica Hrvatskog informativnog ureda u Bonnu (1985-1992). Suradnica "Hrvatske revije", "Nove Hrvatske" (London), australskog "Hrvatskog vjesnika" itd. Birana u Sabor Hrvatskog narodnog vijeća 1988. i 1990. Član radnik Matice hrvatske. Živi u Koblenzu, u Njemačkoj. Ne pripada nijednoj političkoj stranci.

Slika na naslovnoj stranici:

Stjepan Radić, koji nam je nakon atentata u beogradskoj Skupštini jasno poručio:

"Nikada više u Beograd!"

REPUBLIKA HRVATSKA

Tromjesečni časopis

God. XLV — TRAVANJ 1995. — Br. 187

Kazimir Katalinić

OPASNOST NOVE JUGOSLAVIJE

Dok narod hoće da bude narodom, dotle će narod biti za svoju samostalnost i neovisnost. Ovo je uvjet njegova opstanka, ovo je duh i smjer našega programa.

Ante Starčević

Određene, lako prepoznatljive države, koje su se svim silama borile protiv priznanja naše države, nisu se ni danas pomirile s činjenicom da postoji Republika Hrvatska, kao što se ne mire ni s postojanjem Republike Bosne i Hercegovine. One smatraju da je potrebno da na prostoru bivše Jugoslavije dođe do "globalnog rješenja", iz kojeg isključuju samo Sloveniju. To bi se "rješenje" sastojalo u nekoj novoj Jugoslaviji, pa i ako se ona ne bi tako nazivala.

Srbija je dobila zadatak da provede taj plan, ognjem i mačem, ne obazirući se puno na ratne strahote i ratne zločine. Taj bi cilj trebala postići na jedan od dvaju načina. Prvi je da nas se potpuno vojno porazi i tako silom uključi u novu Jugoslaviju. Drugi je da nam se oduzme što više područja, da nas se možda presiječe na dva ili tri dijela, te učini zemljom jedva sposobnom za život, kako bi onda došlo do velikih unutrašnjih poteškoća, pa i nemira, što bi završilo time da razni jugonostalgičari i pritajeni agenti KOS-a budu u stanju predočiti narodu kao jedini izlazak iz tragičnog stanja ulazak u nekakvu zajednicu, koja bi stvarno bila nova Jugoslavija.

Iskustvo prošlosti je pokazalo da su kod nas Hrvata prečesto prevladavali oni, koji su smatrali da smo preslabi i da zato trebamo voditi takvu politiku koja će prvenstveno biti u skladu sa željama tzv. velikih. Dovoljno je spomenuti 1945. godinu, kada su tadašnju hrvatsku državu srušili sami Hrvati, za volju velikih i zbog uskih stranačkih interesa.

Ne postoji li opasnost da se to ponovi i danas?

Stjepan Radić, nakon atentata u beogradskoj skupštini, izrekao je onu svoju značajnu poruku hrvatskom narodu: "Nikada više u Beograd!" No brzo smo na nju bili zaboravili. Ne postoji li opasnost da brzo zaboravimo i na sve one žrtve koje su pale u današnjem ratnom sukobu i na sva progonstva, šikaniranja i iskorištavanja što smo doživjeli u obje Jugoslavije?

Mi se ne trebamo toliko bojati vanjskih opasnosti, koliko unutrašnjih, tj. nas samih.

No iz činjenice, da je u prošlosti naša sudbina prvenstveno ovisila o nama samima, proizlazi da smo ipak **mi** najvažniji čimbenik na našem području, pa da će i u budućnosti naša sudbina ovisiti ponajviše baš o nama, o našoj mudrosti, razboritosti, volji i spremnosti na žrtvu. Uostalom, zar nismo dokazali u ratu koji još nije završen, da smo bili u stanju othrvati se, nenaoružani, jugoslavenskoj vojsci o kojoj se mislilo da je druga po snazi u istočnoj Europi?

Dakako, neće nas uspjeti slomiti ako im mi sami ne budemo u tom pomagali. Neće nas uspjeti slomiti ako budemo shvatili povezanost našeg područja i naše sudbine s područjom i sudbinom Bosne i Hercegovine, te ako ni mi ni muslimani ne ponovimo samoubilačku politiku međusobnog sučeljavanja i uništavanja, nego ostvarimo vojno i političko savezništvo, ali u potpunosti i u praksi, a ne tek na papiru.

Potrebno je također da budemo jaki i na unutrašnjem području. "Vanjska politika posve ovisi od unutarnje politike", upozoravao nas je Starčević, da bi zatim zaključio: "A državu utemeljiti, ili držati na nesreći državljana, još nikom nije pošlo za rukom."

Starčevićeva Hrvatska, Hrvatska naših snova, nije bilo kakva Hrvatska. Ona je država pune slobode i pravde za sve njezine građane. Država u kojoj će se napredovati samo radom, marljivošću, sposobnošću, znanjem, poštenjem, požrtvovnošću i rodoljubljem. To je država u kojoj će doista, a ne tek na papiru, svi njezini građani biti potpuno ravnopravni i zakonom zaštićeni.

Starčevićeva je država također — država socijalne pravde, država u kojoj je teret rata pravilno raspodijeljen. Država u kojoj nema s jedne strane gladnih i obespravljenih, idealista koji su spremni sve žrtvovati, pa i svoj život, a da gotovo ništa ili vrlo malo dobivaju od svoje države, dok istodobno s druge strane cvate korupcija i ratno profiterstvo. Starčevićeva je država — humanistička država, država za koju ima smisla živjeti, boriti se, pa i život dati.

Takva država, jaka, snažna i složna, bit će u stanju oduprijeti se svim poteškoćama i nitko je neće moći slomiti ili savladati.

Stanislav Pejković

HRVATSKA PAMET I HRVATSKA GLUPOST

Domoljublje izvire iz samoga srca i osjećajna je kategorija.

No ako je domoljublje pretežito emocija, koliko onda seže u dubinu same ljudske pameti? Mnogi su naime skloni tvrditi da domoljublje kao emotivna i osjećajna kategorija nema baš puno veze s ljudskim ratiom koji teži univerzalnoj slobodi, te su domoljublju, osobito manifestiranom kroz nacionalizam, oduzimali bilo kakve spoznajne dosege. Štoviše, smatrali su ga natražnjaštvom i primitivizmom. Nu, je li to baš tako? Što nam kazuje naša hrvatska nacionalna borba za slobodu?

Povijest naše nacionalne borbe kazuje nam da su hrvatski nacionalisti bili svi od reda hrvatska duhovna elita!

To su bili toliko svestrano nadareni pojedinci, da su nam mogli biti učitelji iz mnogih životnih područja, ali su im njihovo poštenje, njihov moral, njihova etičnost, njihov mozak i njihova pamet nalagali da pri vlastitom zdravom razumu ne mogu dopustiti ropstvo svoje domovine Hrvatske, te su naglasak u svojem životnom djelovanju dali na borbu za hrvatsku slobodu.

Jer samo nepametan Hrvat mogao je biti sretan u neslobodnoj Hrvatskoj!

Dakle, onaj tko je imao imalo pameti, bio je svjestan teške borbe za slobodu svojega naroda! Otuda su baš najpametniji Hrvati bili i najžešći hrvatski nacionalisti, dok su raznorazni probisvijeti i intelektualni sumnjičavci bili tek sluganima tuđinskih režima.

Eto vidimo da je najveći hrvatski slugan i izdajica bio najobičniji bravar!

A hrvatska pamet bila je upregnuta u žestoko domoljublje. Stoga ako želimo posegnuti za spoznajnim dosezima ljudskog ratia među Hrvatima, moramo se uputiti hrvatskim nacionalistima.

Zar Ante Starčević nije filozof?

U najpunijem značenju te riječi!

Varaju se oni koji misle da će kod Starčevića naći samo hrvatstvo! Ne, gospodo, zamislite bilo koji pojam ljudske spoznaje i naći ćete na nj odgovor Ante Starčevića! Jer da je Hrvatska bila slobodna i da je imala svoju državu, Ante Starčević bio bi zapamćen kao veliki hrvatski mislilac. Filozof u rangu Kierkegaarda i Schopenhauera!

Nažalost, takva nam je sudbina bila da Starčević nije mogao riječ Hrvat zamijeniti riječju Čovjek, ali probajte to vi učiniti i dobit ćete odgovor na rješenje ne samo hrvatskog pitanja nego ljudskog pitanja! I na mnogim je našim znanstvenim disciplinama zadaća istraživanja Starčevićeva djela ne samo s političke strane!

Budimo sretni i ponosni što smo imali takvog genija kakav je bio dr. Ante Starčević!

Nasuprot hrvatskoj nacionalističkoj duhovnoj eliti imamo svu silu neškolovanih i primitivnih pristaša tuđinskih ideologija. A najopasnijim i za Hrvatsku najpogubnijim pokazali su se učenici moskovskih škola ispiranja ljudskog mozga! A najprimitivniji učenik iz te škole, koji se istakao u prokazivanju iole pametnijih među hrvatskim komunistima, postao je Vođom svih hrvatskih komunista. Nakon doušničkog tečaja taj je hrvatski maloumnik položio svoju krvavu maturu na Bleiburškom polju.

I nema nama Hrvatima tragičnije spoznaje nego da je do dana današnjega sva hrvatska oslobodilačka borba bila bitka hrvatske pameti protiv sluganske hrvatske gluposti! Borba hrvatskih genija protiv hrvatskih primitivaca!

Koje li samo ironije: dok su hrvatski geniji tiskali hrvatsku enciklopediju, hrvatski su glupani tražili žigice da joj potpale stranice?!

Ta kojeg li dometa ljudskog mozga, sluganski potpaliti hrvatsku pamet!

Dok su vođe hrvatskih nacionalista pisali romane, komunistički vuždovi smišljali su terorističke smicalice — kako, gdje i što srušiti, zapaliti i uništiti!

Uostalom, zlosretni upravitelj njihove zločinačke škole, Iljič, promicao je borbu svim sredstvima: pljačkom, otimačinom i ubijanjem!

Pametan čovjek toga se je klonio, ali nisu raznorazne komunističke šape niti cape!

Nije li vrijeme da se mi Hrvati pogledamo u ogledalu i da priznamo sami sebi ovu istinu? Nacionalizam je za nas značio ne samo srce nego i pamet.

Jer nije se moglo biti pametan, a ne vidjeti ropstvo Hrvatske!

Nikša Violić

OSLOBOĐENJE ZAPADNOG DIJELA DUBROVNIKA

Odazvali smo se te ratne, 1991. godine očajnom pozivu Domovine u namjeri da je branimo i obranimo od okrutnog agresora i po cijenu svog života. Ovaj surovi rat uhvatio je nas u Dubrovniku pomalo i nespremne i nepripravne za sve ono što su nam okupatorska Jugo-vojska i srpsko-crnogorske horde četnika i rezervista svojom bezobzirnošću i brutalnošću donijele. Krenuli smo dragovoljno, bez mobilizacije i bez ikakve prisile, sa srcem, voljom i ljubavlju prema Domovini, jer Dubrovnik se morao obraniti.

Preuzeli smo te jeseni 1991. godine sav teret neravnopravnog rata koji nam je bio nametnut, zbog nas, zbog grada i tisuća prognanika i izbjeglica koji su se sklonili u Dubrovnik i zbog jedine nam Domovine. A oni koji su pobjegli iz Dubrovnika, s njima i nismo mogli dobiti rat. Dubrovnik će pamtiti sve one horde zlikovaca koje su ga napale, ali su isti i oni koji ga u najtežem periodu njegove dugogodišnje i slavne povijesti nisu branili i koji su nam okrenuli leđa. Ovaj drevni grad koji im je u životu bio najviše, najmanje što je od njih mogao očekivati bilo je da u sudbonosnim trenucima njegove obrane budu u njegovim podrumima i skloništima, kao živi svjedoci njegove patnje.

Kao pripadnik 163. dubrovačke brigade Hrvatske vojske sudjelovao sam na južnom bojištu od mjeseca rujna 1991. godine u obrani Konavala, Bosanke i Sustjepana — ponosa i simbola dubrovačke obrane. Ratne 1992. godine na položajima u Rijeci Dubrovačkoj, kada je započela velika ofenziva Jugo-vojske i srpsko-crnogorskih hordi rezervista s ciljem okupacije dubrovačkog teritorija i izbijanja na lijevu obalu Neretve. Velikom požrtvovnošću i visokim moralom naših branitelja uspjeli smo ih zaustaviti, a zatim u brzom protunapadu snažno odbiti daleko od dubrovačkih granica, nanijevši agresoru velike gubitke.

Dana 26. svibnja 1992. u ranim poslijepodnevnim satima agresorska vojska u paničnom bijegu napušta Rijeku Dubrovačku, nakon sedam mjeseci okupacije. Toga dana, u ranim večernjim satima, postrojbe druge bojne 163. dubrovačke brigade prebacile su se gliserima Hrvatske ratne mornarice iz Gruške luke u Staru Mokošicu i zaposjele raskrsnicu ceste koja s Jadranske magistrale vodi u selo Osojnik. Nakon okupljanja svih postrojbi nastavilo se s čišćenjem terena Rijeke Dubrovačke u pravcu Pobrežja i Nove

Mokošice. Noću, 26. svibnja, prva satnija druge bojne ušla je u selo Pobrežje. Sutradan u ranim jutarnjim satima nastavljeno je čišćenje dubrovačkog terena u pravcu sela Osojnika. Toga su jutra s vrhova brda Močilje i vrhova Ravni skinute zastave bivše Jugoslavije, a umjesto njih, visoko na drvenim, improviziranim jarbolima zalepršale su hrvatske trobojnice. Radost hrvatskih branitelja bila je neopisiva. U isto su vrijeme pripadnici prve bojne izvjesili hrvatsku zastavu i na do tada zloglasnu Strinjčeru. Oko jedanaest sati ujutro, 27. svibnja, postrojbe Hrvatske vojske ušle su u selo Osojnik gdje se još dimilo zgarište dviju kuća i prostorija osnovne škole. Naši su branitelji bili prenerаženi i zatečeni slikom razorenog i u potpunosti spaljenog mjesta, a prizor razrušenog mjesnog groblja i oskvrnjenih grobova dovoljno je govorio o svireposti i mržnji s kojom su srpsko-crnogorske četničke horde napale i razarale dubrovačko područje.

Već sutradan uz obilnu i učinkovitu podršku našeg topništva, nastavilo se s daljnjim čišćenjem dubrovačkog teritorija, a neprijateljska je artiljerija ponovno započela granatirati grad i dubrovačko područje. Usprkos stalnom djelovanju agresorske artiljerije i minobacača, moralo se što prije izbiti na visinske kote. Konfiguracija hercegovačkog terena i kamenjara onemogućavala je brže napredovanje naših postrojbi. Ovdje je druga bojna morala voditi borbu za svako brdo-čuku, a i komunikacije su bile vrlo slabe. Četnici hercegovačkog korpusa, koji su bili na dobro utvrđenim okolnim visovima, nisu očekivali tako munjevitu i odlučnu akciju, pa su se "veliki vojvode" i crnogorske "junačine" nakon kratkog i žestokog okršaja razbježali duboko u trebinjski teritorij. Bili smo sretni da smo oslobodili dio hrvatske zemlje i zbog toga je ponos u našim dušama koji, vjerujte, nije došao sam po sebi, i ta nam je spoznaja davala snagu za nove pobjede. U oslobađanju zapadnog dijela dubrovačkog ratišta uz 163. dubrovačku brigadu sudjelovalo je još nekoliko brigada Hrvatske vojske čiji je doprinos bio golem.

Na žalost, u ovim ratnim operacijama u drugoj bojni nekoliko je branitelja teže ranjeno, četiri su položila svoj život na oltar Domovine, u ime slobode, demokracije i istine. Oni su velikog srca stali na branik Hrvatske i Dubrovnika i položili najveću žrtvu — svoj život. Zbog njih ćemo pamtiti Sustjepan, Srđ, Bosanku i ostale nulte točke južnog bojišta. Zbog njih ovaj grad i ovaj dio Hrvatske može biti ponosan. Nije Dubrovnik davao svoju mladost, uzeli su mu je s najvećom okrutnošću. Pali hrvatski vitezovi ostali su kao dio dubrovačke i hrvatske povijesti, jer u najtežem i najpresudnijem periodu obrane grada, Dubrovnik je branila i uspješno obranila njegova mladost i njegova 163. brigada Hrvatske vojske.

Marko Sinovčić

RAZGOVOR S DR. ANTOM PAVELIĆEM

Ovaj Razgovor čini dio moga članka "Osvrt na članak Eugena Kvaternika 'Ustaška emigracija u Italiji i 10. travnja 1941.'". Ovaj moj članak je bio objavljen u buenosaireškim dvotjednim novinama "Hrvatska" od 10. travnja 1953. korijenskim pravopisom. Bio je zapravo namijenjen "Hrvatskoj reviji", u kojoj je izišao spomenuti Kvaternikov članak, ali ga je ona odbila uvrstiti, unatoč činjenici što je jedan od dvojice urednika (dr. Ante Bonifačić) bio za njegovo objavljivanje.

Budući da se u Hrvatskoj dosta citirao, a i danas se citira taj Kvaternikov članak, ustupam ovaj Razgovor časopisu "Republika Hrvatska", kako bi se u domovini čulo i drugo zvono.

Marko Sinovčić

Još negdje početkom 1949. godine, dok sam spremao materijal za moju knjigu "N. D. H. u svietlu dokumenata",[1] zamolio sam dr. Pavelića za neka objašnjenja u vezi s izvjesnim tvrdnjama grofa Ciana[2] i Filipa Anfusa[3] o nekim pitanjima, koja se izravno ili neizravno tiču Hrvatske. To mi je objašnjenje bilo potrebno, jer je baš u to vrijeme dr. Stijepo Perić[4] počeo publicirati seriju članaka o Rimskim ugovorima u časopisu "Sloboda",[5] čije navode nisam mogao nikako dovesti u sklad s materijalom, koji sam već posjedovao. (...)

Dr. Pavelić je vrlo rado na to pristao, ali mi je odmah dao znati, da se mogu koristiti samo općim pogledima na problem, ali da pojedinosti ne iznosim budući da on smatra da još nije došlo vrijeme da se i te pojedinosti iznose. Tom prilikom mi je rekao da je on napisao svoje memoare i da se u njima nalazi sve što je smatrao potrebnim iznijeti, ali da će ti memoari biti objavljeni tek nakon njegove smrti. U njima će biti govora i o "najškakljivijim" pitanjima iz

---

[1] Moja knjiga "N. D. H. u svietlu dokumenata" objavljena je u Buenos Airesu u ožujku g. 1950.

[2] Grof Galeazzo Ciano, ministar vanjskih poslova fašističke Italije.

[3] Filippo Anfuso, nadstojnik ureda grofa Ciana.

[4] Stijepo Perić, prvi poslanik NDH u Rimu; kasnije ministar vanjskih poslova NDH. Umro u Buenos Airesu g. 1954.

[5] "Sloboda", mjesečni časopis. Izlazio u Buenos Airesu g. 1949. Izašla su samo četiri broja.

njegova života, borbe i rada kao revolucionara, političara i državnog glavara.

U svojoj knjizi objavio sam nekoliko sitnijih bilježaka[6] iz tog razgovora, dok sam se njegovim općim pogledima obilnije poslužio, ukoliko su se ti pogledi poklapali s dokumentima koje sam imao pri ruci kod pisanja knjige.

Uza sve to što je Pavelićeva želja, da se pojedinosti iz njegova kazivanja ne iznose, još uvijek na snazi, nakon pojave članka Eugena Kvaternika ne mogu se smatrati i dalje obvezanim na šutnju, i to s razloga što držim, da su obziri prema Domovini jači od obzira prema osobama, pa ma koliko te osobe bile zaslužne za Domovinu. U uvjerenju da me dr. Pavelić neće demantirati, priopćujem ovdje neka zapamćenja iz tog razgovora i to u obliku pitanja i odgovora, kako je i naš razgovor, više ili manje, tekao. Nadam se da će, koliko dr. Perić toliko i Eugen Kvaternik, naći u ovom dijalogu odgovor na svoje tvrdnje.

• *Ovih sam dana, Poglavniče, čitao u časopisu "L'Europeo", a zatim i časopisu "Sloboda" izvatke iz uspomena Filipa Anfusa. Tamo on, među inim, kaže da ste Vi na sastanku s Mussolinijem potvrdili prijašnje sporazume s Talijanima i da ste zagarantirali njihovu primjenu. Biste li mi o tome mogli nešto kazati?*

— Nadam se da ćeš me nadživjeti, pa ćeš prema tomu imati priliku čitati moje memoare, koji su napisani, ali će biti objavljeni tek nakon moje smrti. U njima se o svemu tome podrobnije govori. Ovaj čas mogu na Tvoje pitanje ukratko odgovoriti slijedeće: Nikada i ni u kojem slučaju nisam za vrijeme čitave moje emigracije ne samo sklopio bilo kakav politički ili teritorijalni sporazum s Italijom, nego ni to pitanje nije nikada bilo pretresano pri mojim razgovorima s Mussolinijem ili kojom drugom talijanskom političkom osobom. Ako, dakle, nisam o tome nikada nikakav sporazum sklopio, nisam ga mogao nikada ni potvrditi, ni njegovu primjenu zagarantirati.

• *Znači da je time oborena i Perićeva tvrdnja, prema kojoj bi ugovor između Vas i Italije o priznanju talijanskih prava na Dalmaciju postojao još mnogo prije talijansko-jugoslavenskog rata?*

— Naravno. I ne samo njegova, nego i svih onih koji će se truditi — a takvih će biti, jer inače ne bismo bili ljudi — da me prikažu kao izdajicu. Vidio si Perićevu argumentaciju. Ništa bolja neće biti ni onih drugih. Teško je to, kad se čovjek nema za što zakvačiti. Uvjeravam Te da su svi dokazi mojih sadašnjih i budućih superkritičara, a koji su, do više ili manje 1945. bili moji lojalni suradnici (a ja bih — prema njima — počinio izdaju nad hrvatskim narodom 1941., ili još možda ranije!), da su, velim Ti, svi njihovi dokazi sazidani na glinenim nogama. Prema tome, kad kažem da nisam nikada prije proglašenja Nezavisne Države Hrvatske sklopio nikakvog političkog ili teritorijalnog ugovora s Italijom, onda time odgovaram i Periću i svima koji budu ubuduće takove tvrdnje iznosili.

• *Prihvaćam Vašu riječ, Poglavniče, ali mi ipak dozvolite da Vas podsjetim na jednu bilješku grofa Ciana. On pod nadnevkom 23. siječnja 1940. bilježi da ste toga dana na sastanku s njime utvrdili glavne točke priprema i djelovanja. Ne bi li se ovaj zapisnik[7] mogao shvatiti kao neka vrsta sporazuma?*

— Možeš shvatiti kako hoćeš, ali ja ću Ti odmah reći o čemu se radi. Kako Ti je poznato, Mussolini se često bavio mišlju da napadne Jugoslaviju. Ta ga je misao posebno zahvatila početkom 1940. godine. Tom prilikom pozvao me je Ciano na sastanak u Rim i tu smo pretresli pitanje ustaške akcije u tome pravcu. Ja sam od Ciana tražio slobodu kretanja ustaša u Italiji i prema granici Jugoslavije. Ujedno sam saopćio Cianu nacrt ustaških akcija, ali pod uvjetom da talijanska vojska ne prelazi naše granice, jer da bi to moglo omesti uspjeh. O budućim odnosima s Italijom nije bilo govora.

• *Malo prije sam spomenuo Vaš sastanak s Mussolinijem. Možete li mi kazati, koja je bila svrha toga sastanka?*

— Nadam se da si iz materijala koji si sabrao za svoju knjigu mogao uvidjeti da — uza sav sporadični antijugoslavenski stav Italije — Osovina nije htjela rušiti Jugoslaviju,[8] nego ju je, naprotiv, htjela što tjesnije privezati uz svoja kola. Tako je došlo i do pristupa Jugoslavije Trojnom paktu. Osovina se tome jako veselila, ali je veselje vrlo kratko trajalo. Kad je došlo do beogradskog puča, pozvao me je Mussolini u Rim. Čitav naš razgovor se kretao oko pitanja da li će doći do rata između Osovine i Jugoslavije. Moraš znati da je Italija imala gorko iskustvo u ratu s Grčkom, pa se je bojala obaveza koje bi za nju mogle nastati ako bi došlo do sukoba s Jugoslavijom. Zato je i pokušala posredovati između Berlina i Beograda, da bi se sukob riješio na miran način. Ja sam uvjeravao Mussolinija da će do rata sigurno doći.

• *Vi ste imali još jedan sastanak s Mussolinijem prije Vašega povratka u Domovinu, i to nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske. Ovaj put ste razgovarali o granicama?*

---

[6] Objavljene su pod šifrom (y).

[7] Taj je zapisnik naknadno izdalo talijansko ministarstvo vanjskih poslova i ja sam ga s komentarom objavio u buenosaireškom časopisu "Hrvatska misao", br. 31/1963, str. 28-37.

[8] Vidjeti u knjizi "N. D. H. u svietlu dokumenata", na str. 28. do 67. poglavlja "Njemačka i Jugoslavija", "Italija i Jugoslavija" i "Hrvatska kamen spoticanja između Njemačke i Italije".

— Već sam Ti rekao da o granicama nije bilo nikada govora za vrijeme moga boravka u emigraciji.

• O kralju, dakle?

— Još manje. To će doći kasnije. Mussolini me je pozvao da me pozdravi kao glavara nove države i da mi izrazi čestitke. Tom prilikom dotakli smo se i pitanja talijanskog poslanika u Zagrebu. Mussolini mi je predložio jedno ime: Randi. Ja sam odgovorio da nemam ništa protiv te osobe, ali da bi mi bilo svakako draže kada bi na to mjesto bio imenovan Cortese, koji je nama učinio znatne usluge. Kako se Cortese nalazio u to vrijeme u Tokiju u svojstvu tajnika poslanstva, do njegova dolaska imenovao je kao otpravnika poslova Casertana.[9] Kasnije je Casertano imenovan poslanikom, jer se dolazak Cortesea zategao, a Italija je svakako htjela imati u Zagrebu poslanika, pa je zatražila od mene placet za Casertana, koji sam ja odmah dao. Prije rastanka Mussolini me je pitao kojim ću putem u Zagreb. Rekao sam mu da ću preko Trsta. On mi je na to ponudio svoj osobni zrakoplov. Ja sam odbio s motivacijom da želim ući u Hrvatsku na čelu mojih 700 ustaša.

• Nadam se da mi nećete zamjeriti ako Vam postavim još koje pitanje. Sada se već nalazimo na području Nezavisne Države Hrvatske. Dana 13. travnja Vi ste stupili na njezino tlo. Kako to da ste tek 15. travnja ušli u Zagreb?

— Tu su dva razloga posrijedi, i to 1. — Na putu od Sušaka nailazili smo po svim mjestima na mase svijeta koje su nas oduševljeno pozdravljale. Ja sam svugdje morao govoriti, i tako je vrijeme odmicalo. Navečer smo stigli u Dugu Resu. Doček je bio veličanstven. Tek što smo stigli približio mi se jedan njemački časnik i zamolio me da čim prije dođem u Karlovac, jer da me tamo čekaju njemački i talijanski zapovjednici. Bilo mi je vrlo žao naroda, ali nije bilo druge nego čim prije stići u Karlovac. Pozvao sam Sertića,[10] rekao mu o čemu se radi i izdao nalog da odmah za mnom krenu u Karlovac, a ja sam se odvezao s njemačkim časnikom. Kad sam stigao u Karlovac, njemački i talijanski zapovjednici pozdravili su me kao glavara države. Poslije toga sam otišao u stan dr. Nikšića.[11]

• Tamo ste našli Anfusa?

— Ne, Anfuso je došao sutradan.

• Da li ste Vi znali da on dolazi?

— Evo kako je bilo. Ja sam Ti, naime, zaboravio reći koji je drugi razlog da sam stigao u Zagreb dan kasnije. Dido Kvaternik me je

[9] Raffaele Casertano, poslanik Italije u NDH.

[10] Radi se o kasnijem generalu Tomislavu Sertiću, zapovjedniku Ustaške vojnice.

[11] Dr. Ante Nikšić, odvjetnik, kasniji ministar unutarnjih poslova u vladi NDH. Umro u Buenos Airesu g. 1962.

uvjeravao da situacija još nije čista, da je još u jeku revolucionarno gibanje, da još nije uspostavljen potpuni red, pa da ne bi bilo poželjno kretati prema Zagrebu. S druge strane mene je tako boljelo grlo da mi je liječnik savjetovao da još ne idem. Tako smo još 14. travnja kanili ostati u Karlovcu. Toga jutra javljeno mi je iz Zagreba da je tamo stigao Anfuso i da ima sa mnom razgovarati o vrlo važnoj stvari. Kako smo taj dan još kanili ostati u Karlovcu, naredio sam da ga tamo dovedu. Netom je stigao, saopćio mi je o čemu se radi. Naime, iz Zagreba su poslali u Berlin i Rim brzojav u kojemu traže priznanje Nezavisne Države Hrvatske. U brzojavu upućenom u Berlin traži se samo priznanje, dok se u onome koji je poslan u Rim traži priznanje NDH u njezinim etničkim i historijskim granicama. Anfuso mi je saopćio da Mussoliniju nije brzojav jasan, pa želi da se konkretnije izrazimo. Ja sam na to stilizirao drugi brzojav u kojem sam tražio samo priznanje, a pitanje granica da se riješi redovitim diplomatskim putem. Pozvao sam Slavka Kvaternika i predočio mu koncept brzojava. On je smjesta izrazio svoju suglasnost i ja sam ga nakon toga predao Anfusu da ga odmah iz Karlovca uputi Mussoliniju. Nu, kako su bile prekinute veze, savjetovao sam mu da ga osobno odnese Mussoliniju, što je on i učinio.

• Niste li taj brzojav dali na odobrenje Nijemcima? Anfuso, naime, kaže da ste Vi za taj brzojav tražili i dobili suglasnost Berlina.

— To nije istina. Ja u tom pogledu nisam imao što razgovarati s Berlinom. Ja sam bio svjestan situacije. U našoj tek uspostavljenoj državi bilo je još grupa srpskih vojnika, dvije strane vojske zauzimale su sve jače položaje, a mi smo bili bez vojske. Zar je onda to bio čas da se čitava stvar zateže radi stilizacije jednoga brzojava? U tome času bilo je od najveće važnosti da mi dobijemo priznanje stranih država, a pitanje granica bit će naknadno riješeno.

• Kakvu je ulogu, Poglavniče, kod svega toga odigrao Veesenmayer?[12]

— Kod mene nije odigrao nikakvu ulogu. On je bio njemački agent kojemu je bila povjerena uloga kod HSS, nakon što su njezini predstavnici ušli u pučističku vladu. On je imao ispitati odnos HSS prema Beogradu i mogućnost njezina iskorištavanja u eventualnom sukobu s Jugoslavijom. S ustašama je došao u doticaj sasvim slučajno, i to tako da je Slavku Kvaterniku donio jedno pismo koje mu je iz Berlina poslala njegova kćerka. Slavkova kćerka, u brizi za svojim

[12] Edmund Veesenmayer, njemački izaslanik u Zagrebu nakon vojnog udara u Beogradu 27. ožujka 1941. Njegova uloga u ožujsko-travanjskim danima nije do danas dovoljno razjašnjena.

ocem, izišla je na uzletište i pitala da li netko putuje u Zagreb. Javio joj se jedan nepoznati čovjek, kojemu je predala pismo. Bio je to Veesenmayer. U tome pismu ona moli oca da se skrije jer bi mu Simović[13] mogao kakvo zlo učiniti. Naime, Kvaternik je 1918. u ime Narodnog vijeća pozdravio srpsku vojsku pri ulasku u Zagreb. Na čelu te vojske nalazio se Simović. Kad je Kvaternik kasnije prišao ustašama zamjerio se je Simoviću. Veesenmayera je ukopčao s Kvaternikom dr. Iljadica[14] i on bi sigurno znao o tome nešto više reći.

• *Kako su se, Poglavniče, držali Nijemci prema nama u travanjskim događajima?*

— Bili su nezainteresirani. Mi smo još kod podjele Jugoslavije na interesne sfere Osovine pripali Italiji. Kad je došlo do rasula Jugoslavije, NDH je ipso facto ostala u talijanskoj sferi. Ta podjela je svečano potvrđena na jednom sastanku između Ciana i Ribbentropa[15] nakon proglašenja naše države. Za dokaz tomu neka Ti posluži i ovaj primjer. Uoči moga polaska na sastanak s Cianom u Ljubljanu, posjetio me je oko 10 sati navečer Kasche[16] i uručio mi brzojavnu poruku njemačke vlade koja je glasila: "Saopćite Poglavniku da na sutrašnjim pregovorima o granicama između Hrvatske i Italije Njemačka nije zainteresirana." — Kako vidiš, situacija nimalo ohrabrujuća! Nu, s druge pak strane, Nijemci su nam prišili "Pflaster" na tu ranu. Istoga dana poslali su drugi brzojav, koji je glasio: "U budućim pregovorima između Hrvatske i Njemačke Njemačka neće tražiti nikakvih teritorijalnih ustupaka."

• *Spomenuli ste, Poglavniče, sastanak u Ljubljani.[17] Biste li mi htjeli nešto o tome reći?*

— Sa Cianom sam se sastao u Banskim dvorima u Ljubljani. Netom je sastanak počeo, Ciano je rastvorio veliku zemljovidnu kartu

[13] General Dušan Simović, vođa vojnog udara u Beogradu 27. ožujka 1941.

[14] Dr. Jerko Iljadica, odvjetnik. Po vlastitom je priznanju bio jedan od sastavljača Deklaracije kojom je, navodno, trebala biti proglašena Nezavisna Država Hrvatska. Tu deklaraciju, koju sam dobio od samog dr. Iljadice u Buenos Airesu, uvrstio sam u svoj članak "Osvrt na izjavu maršala Kvaternika", objavljen u 21. broju buenosaireške "Hrvatske misli". Dr. Iljadica nije nikada htio govoriti o svojim vezama s E. Veesenmayerom, koje su, po svemu izgleda, ipak postojale. Dr. Iljadica je umro u Buenos Airesu g. 1985.

[15] Joachim von Ribbentrop, njemački ministar vanjskih poslova. Sastanak je održan u Beču 21. i 22. travnja 1945. Na njemu je Njemačka dala slobodne ruke Italiji u pitanju njezina razgraničenja s Hrvatskom ("N. D. H. u svietlu dokumenata", str. 102--104).

[16] Siegfrid Kasche, njemački poslanik u NDH.

[17] Usp. bilješku grofa Ciana u njegovu Dnevniku od 24. i 25. travnja 1941. ("N. D. H. u svietlu dokumenata", str. 175-176).

na kojoj su već bile povučene granice. Postavio mi je dva prijedloga. Prema prvom, granična crta bi išla od Samobora, preko Karlovca, Dinare i Mostara do crnogorske granice, a prema drugom nešto zapadnije, ali u tome slučaju Italija bi tražila vojni savez. Ja sam na to odmah odgovorio da na takvoj bazi ne mogu uopće razgovarati. Pitao sam da li njima više vrijedi Dalmacija ili prijateljstvo s Hrvatima. Vi hoćete, rekao sam im, Dalmaciju, a ne vodite o tome računa da je ona pasivan kraj, a Italija ima dosta pasivnih krajeva. Ona ima već dosta poteškoća s prehranom, pa zar si hoćete dozvoliti luksuz da hranite još jedan milijun ljudi, i to ne Talijana? Na to se javlja jedan general i kaže da njih vode strateški razlozi. Ja sam mu odvratio da ne razumijem kakvi bi to bili strateški razlozi u doba zrakoplova i topova dalekog dometa. On mi na to odgovara da su Talijani vodili dva rata za Dalmaciju i da je se zato neće odreći. Ja sam mu odvratio da će onda voditi i — treći. — Zatim se opet javlja Ciano i pita me kako bih ja to riješio. Odgovorio sam mu da ja nemam naslova da postavljam teritorijalne ustupke i zato ne mogu tražiti da nam vrate Zadar, ali kako poznam situaciju Zadra, sve što sam pripravan ustupiti jest malo okolice Zadra i Trogir. Ciano je bio suglasan, ali nije mogao donijeti nikakve odluke prije nego se konzultira s Mussolinijem. Savjetovao sam mu da ga brzoglasno nazove, što je on i učinio. Mussolini mu je odgovorio: "Io non posso essere rinunciatore — ja ne mogu biti onaj koji se odriče." Trebaš znati da je Mussolini nakon prvog svjetskog rata oštro napadao i nazivao odricateljima (rinunciatore) one talijanske političare koji su se u Rapallu odrekli Dalmacije. Nije htio da se sada njega isto tako nazivlje. Time je moja borba za Dalmaciju bila znatno otežana. — Kad mi je Ciano saopćio Mussolinijev odgovor ja sam odvratio da onda o tome ne možemo više razgovarati. Zaključili smo da se pregovori nastave redovitim diplomatskim putem.

• *Nego, Poglavniče, kod Ciana i Anfusa naišao sam na nekoliko mjesta na izraz: talijansko-hrvatska personalna unija i carinska unija. Tko ih je predlagao i kako je ta stvar tekla?*

— Jednu i drugu stvar predložili su Talijani. Onu prvu Talijani su već predlagali kod pregovora s Mačekom, i na nju su pristali Mačekovi izaslanici.[18] Sada su je predložili i meni. Svjestan opasnosti koja nam otamo dolazi i znajući za prikrivenu mržnju koja vlada između Savojske kuće i Mussolinija, pa da bih to osujetio, zamolio sam talijanskog kralja, a da za to Mussolini nije znao, da bi on kao starješina Savojske kuće, koja je u Hrvatskoj poznata još iz doba

[18] Vidi opširnije o dodirima Maček-Ciano (godine 1939.) u knjizi "N. D. H. u svietlu dokumenata", str. 69-80.

Eugena Savojskoga, predestinirao jednu osobu iz te kuće za hrvatskoga kralja. Kad je kralj na to pristao, obavijestio sam Mussolinija redovitim diplomatskim putem. To mu, naravno, nije bilo milo, ali nije mogao ništa protiv odluke svoga kralja.

Što se tiče carinske unije, stvar se odigrala na slijedeći način: Nju je forsirao Ciano, a iza Ciana je stajao conte Volpi.[19] Ja sam shvatio o čemu se radi. Bile su u pitanju naše šume. Zato sam se energično opirao. Kad to pitanje nisam mogao riješiti redovitim diplomatskim putem, zatražio sam sastanak s Mussolinijem. Do tog sastanka došlo je u Tržiću 7. svibnja. Tamo sam iznio razloge zašto Hrvatska ne može pristati na carinsku uniju. Mussolini je shvatio i rekao slijedeće: "Non si deve fare niente che potrebbe gettare la ombra sulla indipendenza di Croazia — Ne smije se ništa učiniti što bi moglo baciti sjenu na nezavisnost Hrvatske."

Prigodom ovoga sastanka dr. Pavelić mi je priopćio i neke druge detalje iz prvih dana našeg državnog života, posebno što se tiče nekih osoba koje su igrale veliku ulogu u našem javnom životu, ali to ne spada na predmet, pa ne želim iznositi.

Nekoliko riječi o piscu

MARKO SINOVČIĆ je novinar, publicist, pisac, izdavač i dugogodišnji zaslužni politički emigrant.

Rodio se u Novigradu na moru g. 1917. Osnovno je školovanje učio u Sv. Roku (Lika) i u Novigradu, srednjoškolske nauke u Sinju, a više u Makarskoj, Zagrebu i Firenci. Kulturno djelovanje iz domovine nastavio je u Argentini, u kojoj živi od g. 1947. Uz mnogobrojne članke objavio je i ove knjige: "Vježbenica španjolskog jezika" (1948), "N. D. H. u svietlu dokumenata" (1950), antologija rodoljubne lirike (zajedno sa suprugom Anom r. Eisenhauer) "Trubljači slobode" (1965), "Hrvati u Argentini i njihov doprinos hrvatskoj kulturi..." (1991).

Sedamnaest je godina izdavao vlastiti političko-kulturni časopis "Hrvatska smotra". U vlastitoj je nakladi objavio knjigu dr. Dragutina Kambera "Suvremena hrvatska problematika" i knjigu dr. Vjekoslava Vrančića "Dr. Andrija Artuković pred sjevernoameričkim sudom".

Bio je urednik republikanskih časopisa "Rakovica" i "Republika Hrvatska" i novina HOP-a (R) "Hrvatski narod". Sada već trinaestu godinu izdaje bilten katoličkog usmjerenja "Orao zlatnih krila".

Navedene knjige kao i "Hrvatska misao" i "Orao zlatnih krila" mogu se pronaći u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, gdje se također nalazi naš časopis "Republika Hrvatska", kao i časopis "Rakovica".

---

[19] Giuseppe Volpi, predsjednik Talijansko-hrvatske gospodarske komisije

Ivo Korsky

NAŠ PRIJATELJ BRANKO PISTIVŠEK

Prvi broj *Republike Hrvatske* koji je uređivan u Hrvatskoj poslalo je uredništvo, kao uvijek, u München našem dugogodišnjem prijatelju Branku Pistivšeku, slovenskom javnom radniku u emigraciji. Ubrzo se vratio s naznakom da je Branko Pistivšek umro 23. prosinca 1993. Tako je smrt prekinula našu iskrenu suradnju koja je započela razgovorima na godišnjim Izložbama knjiga u Frankfurtu, na kojima su tada zastupali uredništvo *Republike Hrvatske* bračni par Malkica i Božo Dugeč. Njima je Pistivšek poklonio nekoliko brojeva svojega mjesečnika *Slovenski glas,* koji je izlazio pod njegovim vodstvom od 1977. do 1986. (ili 1987).

Godinama smo pokušavali stupiti u vezu sa slovenskom emigracijom tražeći među njima one koji bi imali razumijevanja za hrvatsku oslobodilejsku borbu. Bilo ih je malo (kao na primjer sada već pokojni dr. Dimitrij Weble i Ruda Jurčec). Do pojave Branka Pistivšeka i njegova *Slovenskog glasa* svaka je prisnija veza doživjela odbijanje sa slovenske strane. Pistivšek je taj stav političkog vodstva slovenske antikomunističke emigracije sjajno osvijetlio u svom članku "Protujugoslavenski razvitak u Sloveniji" (*Republika Hrvatska* br. 153/1986):

"Radi svoje jugoslavenske orijentacije slovenska emigracija predstavlja statičku pojavu. A statičke su pojave znak nepokretnosti, ustajalosti i nesposobnosti spoznavanja i shvaćanja promjena i korjenitih preokreta. Emigracija koja ne može shvatiti što se sve promijenilo u domovini nakon njezina odlaska i koja se ne zna prilagoditi tim promjenama, stvarno je duševno i politički mrtva." (str. 13)

Pistivšek je to jugoslavenstvo slovenske emigracije nemilosrdno šibao, ne obazirući se na to u kojim se stranačkim oblicima pojavljivalo:

"Jugoslavenska, tj. velikosrpska infiltracija toliko je napredovala uz pomoć tadašnjih političkih stranaka: konzervativne (Slovenske ljudske stranke), liberalne i socijalističke, da je tadašnji slovenski vodstveni sloj izgubio svoj slovenski nacionalni identitet i jednostavno ga je zamijenio jugoslavenskom idejom. (...) Dekan Matija Škerbec, koji nikada nije bio pristalica Jugoslavije, opisao je na slijedeći način ovo bijedno stanje: 'Za vrijeme

1. svjetskog rata jugoslavenstvo je skoro potpuno prevladalo kod slovenske mladeži. Kad sam mladeži tvrdio da smo mi Slovenci poseban kulturni narod, morao sam slušati veoma oštre prigovore'. U ovom trovanju naroda posebno odsudnu ulogu imali su mladi seoski svećenici, članovi Slovenske ljudske stranke.

Stoga nije bilo nikakvo iznenađenje kad su 1917. narodni zastupnici u bečkom (austrijskom) parlamentu stvorili 'Jugoslavenski klub' koji je zatajio slovenski narodni identitet. U najvažnijem času izbrisano je slovensko ime." (str. 8-9)

Posljedice napuštanja slovenske narodne samobitnosti bile su često nepredvidive. Razočaranje s tim jugoslavenstvom prvo je zahvatilo mladež.

"Slovenska mladež na naukama", napisao je Pistivšek, "bila je razočana s prvom Jugoslavijom i spoznala je da su sve tadašnje stranke bile balkanizirane, korumpirane i fosilizirane, te da se brinu samo za svoje stranačke interese. Mladež je osjetila da su potrebne korjenite promjene u političkom sustavu, ali jer nije bilo izgleda da bi se u tom sustavu išta moglo popraviti, pala je pod utjecaj komunističke propagande. Ova je zahtijevala ukidanje postojećeg društvenog sustava i nudila je neslobodnim narodima primjenu Lenjinova načela da svaki narod ima pravo na samostalnost. (...) Tako je došlo do onoga do čega je moralo doći: sinovi i kćeri duboko konzervativnih, katoličkih slovenskih seljaka pretvarali su se tako reći pred očima zaslijepljenih jugoslavenski orijentiranih svećenika u fanatične komuniste, koji su bili čvrsto uvjereni da će tek komunizam pružiti Slovencima ono što im velikosrpska država nije htjela, ili nije mogla dati: osiguranje slovenskog narodnog identiteta, slobodan razvitak slovenskog jezika i slovenske kulture itd. Danas je svima jasno, a najviše novom slovenskom naraštaju u domovini, da su sva ta obećanja komunističkih propagandista bila nova, još veća velikosrpska prevara." (str. 10-11)

Stojeći gotovo usamljena u slovenskoj političkoj emigraciji, mala je skupina slovenskih nacionalista oko *Slovenskog glasa* bila uglavnom prešućivana od strane slovenskoga političkog *establishmenta,* koji se je samo rijetko na nju osvrtao. No kako ju je spominjao?

S klerikalne strane Rudolf Smersu, jedan od tadašnjih prvaka Slovenske ljudske stranke u emigraciji, osvrnuo se u mjesečniku *Vestnik* (br. 5-6-7 iz 1980), koji je izlazio u Buenos Airesu, na članak dr. Marijana Drevenšeka iz *Slovenskog glasa,* koji je *Republika Hrvatska* objavila u hrvatskom prijevodu (br. 125/

1980). Pod sugestivnim naslovom "Neslovenski glas", Smersu za svoj komentar od gotovo dvije stranice preuzima iz Drevenšekova članka samo ovu — i jedinu! — rečenicu:

"Ali trijezno gledano s našeg narodnog stajališta još je uvijek bolje da se Republika Slovenija osamostali u njezinim današnjim republičkim granicama, pa makar i pod slovenskim komunistima, nego da još i nadalje ostane u sklopu Jugoslavije."

Očevidnim trganjem jedne rečenice iz njezina konteksta, vodstvo tadašnje Slovenske ljudske stranke u emigraciji nastojalo je u antikomunističkoj slovenskoj emigraciji prikazati slovenske nacionaliste kao suradnike slovenskih komunista, da bi spriječilo širenje protujugoslavenskih ideja među Slovencima. Zato nije citiralo slijedeću Drevenšekovu misao, koja je stajala neposredno iza citirane rečenice: "S time nije rečeno da smo se mi odrekli naših osloboditeljskih načela, već izražavamo samo naše trijezno gledanje na trenutačni položaj i na mogućnosti eventualnog razvoja."

*

Ali razvitak slovenske nacionalne misli nije se mogao zaustaviti. Kao i u drugim neslobodnim narodima, u Slovenaca je pitanje jezika postalo iskrom koja je načela višenarodnu jugoslavensku državu u kojoj su živjeli. U svom članku "Kao u staroj Austro-Ugarskoj" (*Republika Hrvatska* br. 138/1982) Branko Pistivšek podsjeća na korijen te pojave: "'Sprachenfrage' (tj. jezično pitanje, op. I. K.) je postalo sinonim za poseban oblik političkog nasilja, kad se nekom, na određenom području naseljenom narodu, odriče pravo na slobodnu upotrebu i razvoj svoga materinskog jezika, čime je dovoljno dokazan jedan od bitnih oblika političkog nasilja." (str. 27)

I prelazeći na jezično pitanje u tadašnjoj komunističkoj Jugoslaviji čvrstim potezima ocrtava dramu koja je razbila jugoslavenstvo među Slovencima.

"Dosadašnji vrhunac napetosti između Slovenaca i Srba predstavlja zasjedanje Jezičnog sudišta u 'Cankarevu domu' u Ljubljani koncem ožujka ove godine (tj. 1982., op. I. K.), na kojemu su prisutni ljutito raspravljali o namjernom uništavanju slovenskog jezika u samoj Sloveniji. Na tom zasjedanju nastupio je također srpski pisac Miodrag Bulatović, predstavnik srpskog šovinizma u nesrpskim pokrajinama. (...) Taj korifej srpskog

reakcionarstva i fašistoidne misli drznuo se je uvrijediti slovensko općinstvo u 'Cankarevu domu' riječima 'arijci, jezikoslovci i nacionalisti'. O slovenskom jeziku izrazio se ovaj novoturski dotepenac, 'da nema pravo mjesto ni u slovenskoj ni jugoslavenskoj kulturi, niti će ga zadobiti podgrijavanjem niskih strasti kod slovenskih čitatelja jezikoslovnih procjena, a osim toga zna se da su se tom metodom do sada služili svi nacionalistički pokreti'." (str. 28-29)

Od slovenskih reakcija na taj izazov, koje navodi Pistivšek, najzanimljivija je reakcija slovenskog dramskog pisca Ivana Mraka koji se, kako piše Pistivšek, nije mogao svladati "te je nadutom Bulatoviću odbrusio: 'Uostalom, što to tražite kod nas? Vi ste samo stranac koji ovdje nema što da traži. Ja sam došao samo da bih slušao našu slovensku riječ, jer mene zanima samo slovenska politika i slovenski jezik.'" (str. 29)

Dvanaest godina nakon tog zasjedanja Jezičnog sudišta u Cankarevu domu možemo procijeniti da se doista radilo o povijesnom preokretu u slovenskom narodnom životu. Ali se pokazalo da je Pistivšek tada ispravno zaključio kad je napisao:

"Danas se ostvaruje ono što je već prije 70 godina rekao gorički nadbiskup, naš nezaboravni slovenski vladika dr. Franc Borgija Sedej, 'da će Slovenci strašno požaliti ujedinjenje sa Srbijom' i time je upozorio tadašnje slovenske narodne vođe (stvarno zavodnike) protiv 'ujedinjenja' sa Srbijom." (str. 30)

Dok se je tako u Sloveniji, pod krutom vladom jugoslavenskih (slovenskih) komunista ipak počeo buditi osjećaj slovenske narodne istovjetnosti i želja za državnim okvirom da bi se Slovenci mogli održati kao posebna narodna zajednica, u emigraciji je Slovenski narodni odbor nastavio sa svojom prosrpskom politikom.

Dr. Peter Urbanc, predstavnik Slovenske demokratske stranke (liberala) u emigraciji i do raspadanja Jugoslavije tajnik emigrantskog Slovenskog narodnog odbora, napisao je u četničkom *Glasu kanadskih Srba* (od 28. kolovoza 1986) članak "Srbi i Slovenci" u kojemu pokazuje dubinu jugoslavenstva kod prvaka slovenske emigracije, tumačeći Srbima slovensku uzrečicu "Slovenija moja dežela" riječima:

"Moja dežela ne znači moja država nego moja zemlja, pokrajina. Sve to i drugo jest reakcija na:

a) za sada otklonjeni program da se u slovenačkim školama uči samo još 10% slovenačke literature, a 90% drugih jugoslavenskih naroda,

b) na akcije M. Bulatovića, srpskog pisca koji živi preko 20 godina u Ljubljani. Bulatović je pre 20 godina na TV-novostima tražio ukidanje slovenačkog jezika. Slovence, koji se bore za čistotu jezika, je zvao 'Arijci', a o samoj Sloveniji je kazao 'Slovenija, zaboravi ti to'."

*

Idejni temelj novoga slovenskog nacionalizma, o kojemu se i danas, u Republici Sloveniji, samo nerado piše, ocrtao je Branko Pistivšek u svom članku "Višarsko slovenstvo" (*Republika Hrvatska* br. 143/1983).

"Višarsko slovenstvo" je pojam koji označava suvremeno slovensko državno gibanje, a potječe od studentskih hodočašća koja je vodio svećenik dr. Lambert Ehrlich na Svete Višare. Lambert je bio koruški Slovenac i bio je dobro upoznat s germanizacijom, a zastupao je Slovence na Mirovnoj konferenciji 1919. Ustrijelili su ga slovenski komunisti 26. svibnja 1941. usred Ljubljane, kad je pokušavao ustrojiti tajnu slovensku vladu protiv okupatora.

U ovom je članku Pistivšek izlio svoje srce.

"Dr. Lambert Ehrlich", napisao je Pistivšek, "bio je jedan od onih rijetkih slovenskih svećenika koji su unatoč poplave velikosrpske propagande među Slovencima branili svoju autentičnu slovensku bit, svoju slovensku samosvijest i slovenski ponos. Danas nemamo među slovenskim svećenicima, ni u Sloveniji, a još manje u slobodnom svijetu, niti jednoga koji bi znao tako slovenski misliti, osjećati i reagirati kao što je to znao dr. Lambert Ehrlich, toliko je snažno jugoslavenska propaganda zatrovala slovensku Crkvu." (str. 27-28)

"Kako je već u prvoj Jugoslaviji odlučan slovenski stav bio sumnjiv srpskom okupatoru, počeo je dr. Ehrlich priređivati hodočašća slovenskih studenata u Svete Višare, na kojima je studentima tumačio naš geopolitički položaj i isticao je da se na tako izvanredno važnoj i značajnoj zemljopisnoj točki mi Slovenci možemo održati samo u okviru vlastite, nezavisne slovenske države. Budući da je bio rodom iz Koruške, nužno je spoznao da mi Slovenci moramo obnoviti dodir s tradicijama prvih dviju suverenih slovenskih država: s Valukovom i Koceljevom kneževinom! Tako su na ovim hodočašćima nastali prvi temelji slovenske državne misli, koji su ušli u povijest kao ideje 'višarskog slovenstva'." (str. 28)

Treba shvatiti da Ehrlichovo slovenstvo nije bilo nikakva novotarija, bez veze s prošlošću. Naprotiv, kako piše Pistivšek:

"Kad je dr. Ehrlich svojim bistrim okom opazio kamo je krenuo dio slovenske akademske mladeži, hrabro je ustao i sa svojom uvjerljivom riječi ukazao je na put koji vodi do spasenja. Mi Slovenci moramo se vratiti stvarnom kršćanstvu, duboko i osobno ga proživljavati, izražavati ga u svom stručnom djelovanju i cijelo naše javno, pa i političko djelovanje prožeti njegovim načelima. Samo na tom duhovnom temelju može slovenstvo nastaviti svoj prirodni narodni razvitak. Narod mora ući u se, ostati vjeran samom sebi i sam preuzeti odgovornost za svoju budućnost. Treba istaknuti da degenerirani i pojugoslavenjeni klerikalizam Slovenske ljudske stranke nema ništa zajedničkog ni s kršćanstvom ni sa slovenstvom." (str. 29-30)

Zaključujući svoj opis Ehrlichova višarskog slovenstva, Branko Pistivšek je napisao jedno poglavlje, koje bi moglo poslužiti kao sažetak njegovih misli, osjećaja i vjerovanja:

"Dok je sveti biskup Anton Martin Slomšek bio buditelj slovenskog naroda, koji je učio Slovence da ljube svoj slovenski jezik i svoju slovensku zemlju, dok je nadbiskup dr. Franc Borgija Sedej bio slovenski granitni stup na međi između dva svijeta i dviju kultura, dr. Lambert Ehrlich je bio utemeljitelj slovenske državne samostalnosti i pokazao je slovenskom narodu njegovo povijesno poslanstvo u međunarodnoj zajednici. Dr. Ehrlich je bio svećenik svetačkog života, odlučan državotvorni Slovenac i zbog vjernosti kršćanstvu i slovenstvu postao je mučenik slovenske Crkve i domovine." (str. 32)

*

Nismo imali mogućnosti da ulazimo u rasprave s Brankom Pistivšekom o njegovim pogledima nakon ostvarenja slovenske neovisnosti, jer su najprije njegova obiteljska tragedija, a zatim njegova bolest, sputavali njegovu političku djelatnost.

No sjećamo se sa zahvalnošću toga suradnika i iskrenog prijatelja hrvatske državne neovisnosti. Slovenska država nije samo osiguranje slovenske narodne opstojnosti, nego i osiguranje hrvatske države, budući da su odcjepljenjem Slovenije nestala jugoslavenska kliješta koja su držala u ropstvu hrvatski narod. U tome su "višarski Slovenci", i danas daleko od vlasti, bili naši prirodni saveznici, a Branko Pistivšek, jedan od posljednjih živućih sudionika hodočašća na Svete Višare, bio je osim toga i naš dragi prijatelj i suradnik.

Krešimir Mikolčić

U BOSNI JE SAMO CRKVA OSTALA UZ SVOJ NAROD

U "Hrvatskom književnom listu" (br. 6, za ožujak-travanj 1995) objavljen je razgovor našega urednika Stanislava Pejkovića (koji je ujedno i urednik HKL-a) s gosp. Krešimirom Mikolčićem, glavnim tajnikom Matice hrvatske. Iz tog opširnog razgovora donosimo ovdje, dobrohotnošću HKL-a i gosp. Mikolčića, onaj dio koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu.

Otac Krešimira Mikolčića ubijen je u Bleiburgu, a on je bio uhićivan i zatvaran tri puta (1947, 1956. i 1972. g.). Nakon uspostave hrvatske države bio je savjetnik predsjednika Tuđmana, a potom pomoćnik ministra MUP-a gdje je radio na reorganizaciji jugoslavenske policije u hrvatsku. Po zanimanju je diplomirani pravnik.

Znane su Starčevićeve riječi — da je hrvatski narod oduvijek išao za Vođama, a ne za programima! I sve naše svađe su danas oko toga, a ne da se svađamo o programima. No i toga ima, ali je to onda drastično kao u pogledu podjele Bosne. Jedni su za podjelu, drugi su protiv. Jedni bi iseljavali Hrvate iz Bosne i stvarali nekakvu Banovinu, pritom tvrdeći da Bosne nema, a drugi su protiv toga i za cjelovitu Bosnu. I tu jedni drugima predbacuju izdaju! No, evo, i ja moram reći da se radi o izdaji Bosne kad se kaže da Hrvati moraju napustiti svoje domove i naseliti se u Hrvatsku. Ja to smatram izdajom. I ovaj sukob je toliko krupan da se taj termin "izdaja" u ovom slučaju može upotrijebiti. (...)

Trebamo definirati hrvatsku nacionalnu politiku

Mi bi konačno morali definirati hrvatsku nacionalnu politiku. Svaki narod kad ide u rat, mora znati zašto se bori. (...)

Ako Srbi ostaju kao država u Bosni, onda je to vrlo problematično za položaj Srba u Hrvatskoj. Jer ako budu povezani Srbi iz Grahova i Glamoča sa Srbima iz Knina, onda ja ne znam kao će to izgledati.

Potom, ako se izbjeglice ne budu mogli vratiti u svoja mjesta, ako ja ne mogu sjesti u vlak i otići u Knin ili Banju Luku, kao u Zürich ili Paris, onda tu miru i nekom dobrom rješenju nema ni

traga. To znači da je naš položaj poput položaja Izraela, na dugi rok, u kojemu se hrvatski narod mora boriti kao nekad protiv Turaka, pa dok izdrži!

Dakle, na takvim temeljima nema mira. I ta "mala velika Srbija" znači samo dugotrajni rat i prebacivanje problema od danas u neko buduće vrijeme. (...)

Zajednički interes nas i muslimana

Mi jednostavno s muslimanima moramo naći civilizirani zajednički jezik, jer oni tu moraju živjeti. Osim toga, oni imaju vojnu silu s kojom će se nametnuti. Dakle, zajednički interes treba naći jer je on jedino rješenje i za njih i za nas. Ako se to ne postigne, onda to znači rat do istrebljenja našeg i njihovog. Bosna je zemljopisno središte Hrvatske, htjeli mi to promijeniti ili ne. Pa ne možemo mi iz Vukovara putovati preko Karlovca u Dubrovnik! To je apsurd! (...)

Sukob Bošnjaka i Hrvata je bio više nego tragičan, jer muslimani i Hrvati nisu bili u sukobu otkad su završili vjerski ratovi, dakle, od Bečkih ratova. U II. sv. ratu gdje su sve patologije došle do izražaja nije bilo sukoba Hrvata i muslimana, tako da je ovaj sukob bio umjetno isprovociran. I s jedne i s druge strane našli su se ljudi suludih ideja koji su mislili da mogu jedni druge izbaciti iz Bosne. I jedni i drugi su vrlo radikalno i temeljito obavili posao: razrušili jedni drugima sela i gradove.

Važnost Katoličke crkve u Bosni

Oni Hrvati koji su se uspjeli održati, pokušavaju se održati duhovno jer im je to jedini mogući način da opstanu. (...) Oni sada otvaraju svoje škole, oni se okupljaju oko kulturnog društva *Napredak,* oko Matice hrvatske koja ih veže s cjelokupnim korpusom hrvatskog naroda. Oni pokušavaju odrediti svoje mjesto, identificirati se, u čemu im osobito pomaže Katolička crkva, koja je glavni nositelj hrvatstva u Bosni, jer je ona jedina ostala s tim narodom. Sve je drugo pobjeglo ili je napustilo Bosnu osim svećenika, petrovaca i franjevaca. Dakle, ponovila se povijest kao u neka stara vremena. Samo je Crkva ostala uz svoj narod. (...) Za 80.000 banjalučkih Hrvata nema nikoga osim Crkve. Nikakve hrvatske stranke do njih nisu doprle osim onih koje su ih savjetovale da bježe sa svojih ognjišta! I danas su jedini zaštitnici hrvatstva u Bosni kardinal Vinko Puljić i biskup Franjo Komarica. Oni su jedini ostali uz svoj narod. Slobodno možemo reći da su to zadnji stupovi hrvatstva u Bosni. I upravo uz crkveno i duhovno djelovanje, uz kulturnu i karitativnu pomoć treba osnažiti i pomoći Hrvate da se u Bosni održe.

Odgovornost Republike Hrvatske

Jasno da je tu velika odgovornost i hrvatske države koja im mora pružiti svakovrsnu potporu od materijalne, gospodarstvene, medicinske, pa i vojne. To je jedini način da budemo ravnoteža prema većinskom muslimanskom stanovništvu i Srbima koji će ostati u Bosni. Hrvatska država tamo mora ulagati i investirati u kojekakve projekte i slično. Matica hrvatska čini sad što može. Uvjeravamo Hrvate da ostanu na svojim ognjištima i pomažemo im u izgradnji tog kulturnog ozračja po kojemu moraju biti prepoznatljivi i koji će im osmisliti određeni životni sadržaj i dati im nadu u budućnost. (...)

Pobijedit ćemo!

Ja sam ipak uvjeren da će jednog dana hrvatski narod pobijediti, iz jednostavnog razloga jer Hrvatska tako geopolitički leži da jedna Srbija nema ni civilizacijske ni biološke snage da zadrži sve otete hrvatske teritorije preko Drine. (...)

A s muslimanima se moramo dogovoriti o zajedničkom životu. Jer ni njima nema opstanka bez Hrvata i bez hrvatske obale. Ideja o nekakvoj islamskoj džamahiriji je također suluda, jer raditi takvu državu u potpuno kršćanskom okružju značilo bi samoubojstvo. Činjenica je da su to muslimani shvatili. Tako su već otvorene katolička osnovna škola, gimnazija i medicinska škola u Sarajevu, osniva se takva škola u Zenici, a uskoro će se osnovati i u Tuzli. To je znak da su muslimani shvatili gdje žive, no, nažalost, tamo gdje Hrvati nadziru teritorije, nema takvih bošnjačkih škola. (...)

Ja sam uvjeren da će u najskorije vrijeme pasti ne samo ideja "velike Srbije" nego i zlosretna hrvatska izmišljotina "mala velika Srbija". Jer ne zaboravite da tko drži Srednju Bosnu da taj drži cijelu Bosnu. A Srednju Bosnu drže muslimani i Hrvati. Tu su grobovi bosanskih vladara, tu su starovjekovni gradovi, tu su najjača industrijska središta, kulturni centri, uostalom odatle se je širila bosanska država. Srpska ekspanzija je postigla svoj maksimum i sad će početi njihovo smanjivanje do konačnog povratka u otrežnjenje i normalne granice.

Enver Mehmedagić

SPLET OKO ISLAMA I MUSLIMANA

Rimski dnevnik "La Repubblica" u jednom od brojeva za mjesec siječanj, analizirajući opasnosti islamskog integralističko-fundamentalističkog terorizma u Zapadnoj Europi, ispravno veli "da je ovaj fanatičniji te zbog toga i nepobjediv, jer njegovi aktivisti, u usporedbi s terorističkim akcijama Palestinaca sedamdesetih godina, žele prinijeti žrtvu, što znači (traže) mučeništvo". Pogledamo li malo u prošlost, nešto slično su slijedili i nacionalisti generalisimusa Francisca Franca u španjolskom građanskom ratu (1936-1939) slijedeći geslo jednog od njegovih generala (Millan Astray): "Viva la muerte!" ("Živjela smrt!"), kada su smrvili snage republikanske vlade na rijeci Ebro.

"La Repubblica" se u svojoj analizi bavi problemom koji za Zapadnu Europu predstavljaju muslimani arapskog Magreba čiji broj prelazi 10 milijuna duša. Polovina od njih živi u Francuskoj i uredništvo ovog dnevnika tvrdi, a što je točno, *"da se sve te ljude, starce, žene i djecu ne može smatrati integralističkim fundamentalistima i potencijalnim teroristima" iza kojih stoje Iran, Afganistan i Sudan.* "Rat zara" (djevojčice koje su na silu htjele pohađati francuske škole zakrivena lica), za ovaj list nije drugo do "traženje nacionalnog i kulturnog identiteta u zemlji kao što je Francuska, koja ne priznaje druge identitete osim onih navedenih u Ustavu".

Smatram da uredništvo rimskog dnevnika "La Repubblica", odnosno njegov glavni urednik Eugenio Scalfari, u tome nema pravo. Doseljenici, legalni i ilegalni, iz arapskog Magreba došli su u Francusku sa svojim vlastitim nacionalnim, kulturnim i jezičnim identitetom. Međutim, pet milijuna osoba u jednoj civilizacijski i kulturno različitoj sredini nema izgleda da će joj nametnuti svoju kulturu i svoje običaje.

U tome i leži "rasni migracijski problem", a s tim je povezan i vjerski. Drugi je slučaj sa Židovima koji, također semiti, (tj. Askenazi), pripadaju većinom europskoj kulturi. I sam cionizam, kojemu treba zahvaliti ponovno uskrsnuće Erec Izraela, rodio se u Europi, jer je njegov osnivač, Theodor Herzl, bio Askenaz. Izrael je ono što jest zahvaljujući europskom židovstvu, naročito njemačkom i poljskom (prava je tragedija izumiranje "jüdischa" nakon nacističkog pogroma, jer je on bio govorni i književni jezik poljskih, ruskih i baltičkih Židova). Ovime se ne želi podcjenjivati Sefarde koji su nakon izgona iz Španjolske bili prisiljeni, osim onih u Bosni, živjeti u sredinama koje su već tada počele nazadovati u kulturnom pogledu.

Nakon kuđenja Francuske, "La Repubblica" hvali Veliku Britaniju, drugu po redu europsku zemlju u kojoj se nalazi velik broj muslimana. Međutim, u pogledu Velike Britanije postoji jedan "ali": njezini žitelji islamske vjere većinom nisu porijeklom iz arapskog Magreba. Prema tome nije riječ o nekom jedinstvenom kulturno-civilizacijskom pa ni nacionalnom sklopu. "La Repubblica" se divi da u gradskim četvrtima Velike Britanije, u kojima su muslimani većina, postoje njihove specifične socijalne i kulturne ustanove čiji su centri džamije i, štoviše, ta se muslimanska "samouprava" približava administrativnom samoupravljanju. Gospodinu Scalfariju je, kako vidimo, izbjeglo da je to "čisto rađanje države u državi", a stanje sukoba već se je pojavilo u Birminghamu i Manchesteru i to ne samo s muslimanima već i u obliku "rasnog sukoba".

U pogledu Italije "La Repubblica" je posebno pesimistična, jer da se u Italiji, gdje živi oko pola milijuna muslimana, ne vodi politika integracije useljenika. U tom odlomku nailazimo na protuslovlje. "La Repubblica" odobrava separaciju u Francuskoj i Velikoj Britaniji, a tuži se na pomanjkanje politike nacionalne i kulturne integracije useljenika u vlastitoj zemlji. Ovo je primjer da za većinu talijanskih medija, ali i dobar dio političara, pravila koja zahtijevaju za svoju zemlju, ne vrijede za druge zemlje. Od tih se zemalja zahtijeva provođenje sasvim suprotne politike. Prema navedenom dnevniku, siromaštvo i marginalizacija muslimanskih useljenika u Italiji otvara put integralističkim fundamentalistima da u svoje svrhe upotrijebe tu masu obespravljenih.

Za razliku od većine muslimana Zapadne Europe, državljani i građani Republike Hrvatske islamskog vjerskog ili samo tradicionalnog usmjerenja pripadaju europskom civilizacijskom i kulturnom sklopu. Pa ni muslimani Republike Bosne i Hercegovine nisu kao etnikum (vjera sa znanstvenog stajališta ne može određivati nacionalnu pripadnost) "pali s neba" ili "narasli kao gljive nakon kiše". Velika je većina hrvatskog etničkog podrijetla, a manjina srpskog. Ako se je jedan Ivo Andrić (iako katoličke vjere) osjećao Srbinom, ne možemo zamjeriti ni pokojnom Meši Selimoviću što je bio Srbin po narodnosti. Ali i nakon islamizacije Bosne i Hercegovine tamo su, uz muslimansku većinu, postojale katoličke i pravoslavne manjine. Svi su oni bili, a i danas su, "Bošnjaci" kao lokalni pojam, kao što su Dalmatinci — Dalmatinci, Zagorci — Zagorci, a Šumadijci — Šumadijci. Ovo naglašavam zato što je "Stranka demokratske akcije Hrvatske", na svojoj izvanrednoj skupštini kojoj su prisustvovali kao gosti Haris Silajdžić, Muhamed Zulić i ambasador BiH u Hrvatskoj Kasim Trnka, postavila zahtjev "da se u Ustavu Republike Hrvatske sadašnji naziv 'Musliman' zamijeni nazivom 'Bošnjak'".

Ako bi se prihvatio taj zahtjev, značilo bi da se time diskriminira, da Republika Hrvatska i njezin Ustav diskriminiraju Bošnjake katolike i Bošnjake pravoslavce (general Jovo Divjak, pravoslavac, general je Armije BiH!), priznajući samo sljedbenicima Islama da budu "Bošnjaci" i to čak u nacionalnom smislu.

Zar je trebalo pasti 200.000 žrtava da se uvidi kako su zbog nacionalnog pojma "Muslimani" velesile i srednje sile identificirale bosansko-hercegovačke muslimane s islamskim, integralističkim fundamentalizmom, na što je pisac ovih redaka upozoravao 1992. u HVEP-u (Hrvatskom vijeću europskog pokreta — op. ur.) u Zagrebu, na jednom zasjedanju koje je vodio dr. Lang (bili su prisutni gosp. Nedjeljko Fabrio, predsjednik Društva hrvatskih književnika, tada ministar gosp. Juzbašić, predstavnik Kaptola i mnogi drugi). Tada su predstavnici "SDA" odbacili ova upozorenja tvrdnjom "da je riječ o jednoj običnoj propagandi"...

Gosp. Šemso Tanković, prema izvještaju "Hine", na toj je izvanrednoj skupštini SDAH također tražio "izbor manjinskog zastupnika iz redova bošnjačkog naroda u Sabor Republike Hrvatske". Što to znači? Da SDAH smatra (kojim pravom?) da zastupa sve muslimane koji žive u Republici Hrvatskoj, oduzima im samovoljno njihov hrvatski etnički identitet i od punopravnih državljana i građana naše Republike stvara bošnjačku narodnu manjinu. Mislim da je tome više svrha, vjerojatno nehotimično, smanjivanje hrvatskog nacionalnog tkiva.

Pišući ove retke ne vodi me animozitet ni prema kome. Svjedoci smo što se do sada dogodilo s bosansko-hercegovačkim muslimanima. Netom što je završen katoličko-muslimanski hrvatski građanski rat (započet, želim vjerovati *nehotice,* pod porivom strasti a ne političke logike), pokušava se učiniti korak koji bi vremenom iskopao ponor između Hrvata islamske vjere i Hrvata nemuslimana u Republici Hrvatskoj. Zar je potrebno daljnjih 200.000 pa i više žrtava da se dođe do zaključka da i ovo nije "jedna obična propaganda" već pokušaj "otvaranja očiju"...?

Iran, Afganistan i Sudan su daleko. Moskvi su od strane Zapada u Čečeniji date "slobodne ruke" baš zato što se Čečence i čitavo ono okružje identificira s Islamom. A nafta iz Irana i arapskih zemalja tekla je i teče na Zapad unatoč 200.000 bosansko-hercegovačkih muslimanskih žrtava i unatoč protjerivanja i etničkih čišćenja, uvijek uz "blagoslov" zapadnih sila i velesila kao i Rusije u politici "istrebljenja" integralističkog islamskog fundamentalizma i sprečavanja, prema tim interpretacijama, da se u Europi (u BiH) rodi prva islamska teistička država.

Oni koji se bave politikom morali bi se malo zamisliti i izvesti iz svega toga zdravije i realnije zaključke.

Ratimir Gadža

HRVATI MUSLIMANI - VIŠI ČASNICI

U kolovozu 1990. tiskali smo u Buenos Airesu brošuru "Odnos bosansko-hercegovačkih muslimana prema Hrvatskoj". Tu su brošuru aktivisti naše stranke (Hrvatske republikanske zajednice) širili u Bosni i Hercegovini, povodom tamošnjih izbora.

Brošura je sadržavala tri članka:

Mladen Dolić, *Narodna svijest i žrtve bosansko-hercegovačkih muslimana* (prenijet iz *Republike Hrvatske* br. 154, za rujan 1986),

Ratimir Gadža, *Hrvati muslimani — viši časnici* (izvaci iz članka koji je izišao u *Republici Hrvatskoj* br. 151, za prosinac 1985) i

Miron Krešimir Begić, *Hrvati muslimani u vodstvu NDH* (prilog posebno napisan za tu brošuru).

U ovom broju našeg časopisa donosimo zadnja dva članka.

Svima nama, u domovini kao i u emigraciji, poznato je da su Hrvati bili građani drugog reda kako u kraljevskoj tako i danas u ovoj "crvenoj" Jugoslaviji. U kraljevskoj Jugoslaviji, po pravilu Hrvat nije mogao doći dalje od kapetana I. klase, te je njih 98% srušeno na majorskom ispitu. Koliko je meni poznato, godine 1941. bila su samo dva generala hrvatske narodnosti u jugoslavenskoj vojsci. Posebno su na nišanu tada bili Hrvati muslimani, te nijedan Hrvat muslimanske vjere nije mogao postignuti viši čin u kraljevskoj vojsci.

Kada uzmemo u obzir ovo činjenično stanje, onda nam je jasno s kakvim je poteškoćama organiziran časnički zbor Hrvatskih oružanih snaga, posebno naš generalitet. Aktiviran je dobar dio bivših "carskih" časnika te je s njima počeo rad na ustrojstvu vojske. Dovoljno je napomenuti da je sam vojskovođa Slavko Kvaternik godine 1941. bio tek pričuvni pukovnik.

U doba NDH u hrvatskoj vojsci bila su dva muslimana generala. Allah rahmetile general Junuz Ajanović bio je zapovjednik XII. divizije u Brčkom. Suđen je u Beogradu 1945. sa 68 hrvatskih generala i viših časnika, te je obješen. Predsjednik suda bio je Miloš Minić, kasniji Titov ministar. Drugi general, Allah rahmetile Muhamed Hromić bio je pročelnik odjela u Ministarstvu

oružanih snaga, te je imao preko sebe vezu s njemačkim vojničkim jedinicama na području Nezavisne Države Hrvatske. Izručen je 1945. iz Krumpendorfa (Austrija), mučen i obješen. Imao sam čast osobno poznavati ove naše hrabre hrvatske generale, jer su na kraju rata bili u gradu Brčko, gdje sam službovao kao upravitalj kotara.

U nastavku donosim imena nekih viših časnika Hrvata muslimana. Kod nekih donosim samo prezime, jer sam im zaboravio ime, što će čitatelji sigurno razumjeti, budući da je od tada prošlo četrdeset godina. Vjerojatno ima još dosta drugih hrvatskih časnika muslimanske vjere koje nisam poznavao. Prema tome, popis koji slijedi nije potpun, nego sadržava samo one kojih se sjećam.

1. Pukovnik Osman Čengić, zapovjednik konjaničkog sklopa u Novom Sarajevu, koga su partizani objesili 1945.

2. Pukovnik Torlić, zapovjednik grada Banja Luka pred svršetak rata. Njegova sudbina mi je nepoznata.

3. Pukovnik Ismet Muftić, vojnički muftija Hrvatskih oružanih snaga, obješen 1945. pred Poglavnikovom džamijom u Zagrebu. Džamija se nalazila na trgu Kulina bana (kasnije trg Žrtava fašizma), ali su Titovi partizani srušili njene minarete koje je sagradila Nezavisna Država Hrvatska.

4. Pukovnik Alikadić, zapovjednik pješačke pukovnije. Pao u borbi 1941. na planini Ozren, kod Gračanice,

5. Pukovnik Avdaga Hasić, zapovjednik XII. ustaškog zdruga i zamjenik zapovjednika XII. divizije u Brčkom. Izvršio samoubojstvo s generalom Tomislavom Rolfom u Lavamündu (Austrija). Pokopan u mjestu Wolfsberg zajedno sa svojom suprugom.

6. Pukovnik Ibrahim vitez Pjanić, zamjenik zapovjednika XII. ustaškog zdruga.

7. Pukovnik Tanović, zapovjednik VII. pukovnije. Obješen 1945.

8. Pukovnik Husejin Biščević, zamjenik zapovjednika XIII. dobrovoljačke divizije.

9. Pukovnik Šemso Hasandedić, zapovjednik grada Sarajeva. Obješen 1945. u Sarajevu.

10. Pukovnik Aganović, zapovjednik oružničkog krila za istočnu Bosnu. Osuđen na partizanskom sudu na 18 godina robije. Umro u zatvoru.

11. Pukovnik Ševko Hajrović, sudac vojničkog suda. Obješen u Mostaru nakon rata.

12. Pukovnik dr. Muhamed Riđanović, liječnik, nestao na povlačenju.

13. Dopukovnik Akif Handžić, vojnički muftija Hrvatskih oružanih snaga za Bosnu i Hercegovinu. Obješen od partizana 1945. na Baščaršiji u Sarajevu.

14. Dopukovnik Muhamed Hadžiefendić, zapovjednik tuzlanske dobrovoljačke pukovnije. Godine 1943., nakon izdaje pukovnika Sulejmana Filipovića, koji je grad i posadu predao partizanima, ovi su strijeljali Hadžiefendića.

15. Dopukovnik Midhat Topčić, zapovjednik milicije u Posavini, Mučen i ubijen u Modriči.

16. Dopukovnik Sirija Hadžić, zapovjednik mjesta u Požegi. Zarobljen 1944., strašno mučen (živ oguljen) u partizanskom zapovjedništvu Zvečevo, blizu Požege.

17. Dopukovnik Ferid Cerić, zamjenik zapovjednika jedne domobranske pukovnije (ne sjećam se njezinog broja).

18. Dopukovnik Đemidžić, zamjenik zapovjednika oružničkog krila za istočnu Bosnu. Osuđen na 16 godina robije i umro u zatvoru.

19. Bojnik Hasan Saračević, zapovjednik bojne.

20. Bojnik Nedžib Tafro, zamjenik zapovjednika dojavne škole u Požegi. Pričuvni časnik, u građanskom zvanju geometar. Godine 1941. u Foči "živ klan — nedoklan" i polumrtav bačen u Drinu. Spasio se čudom.

21. Bojnik Ahmed Cerić, glavni opskrbni časnik XIII. divizije.

22. Bojnik Osmanagić, zapovjednik operativnog odjela oružničkog krila u Tuzli.

23. Bojnik Tahir Alagić, proslavljeni zapovjednik XIV. oklopnog odjela 369. dobrovoljačke pukovnije.

24. Bojnik Hasan Ćatović, zamjenik zapovjednika redarstva škole kod Samobora.

Vjerojatno, kako, već napominjem u ovom članku, ova lista nije potpuna. Pogotovo mi nedostaju podaci iz zapadne Bosne i iz Hercegovine. Budući da sam popunjavao ovaj popis po sjećanju, prirodno je da se sjećam onih časnika koji su bili u istim krajevima u kojima sam službovao za vrijeme rata. Nadam se da će drugi preživjeli pripadnici Hrvatskih oružanih snaga popuniti ovaj popis naše braće hrvatskih časnika muslimanske vjere.

Miron Krešimir Begić

HRVATI MUSLIMANI U VODSTVU NDH

U broju 151 tromjesečnika **Republika Hrvatska** gosp. Ratimir Gadža piše o Hrvatima-muslimanima koji su bili viši časnici u Hrvatskim oružanim snagama. U tom popisu nalaze se dva generala i 24 viša časnika, ali sam pisac kaže da je nepotpun, jer ga donosi po sjećanju, pa zato poziva druge preživjele pripadnike Hrvatskih oružanih snaga da popune "ovaj popis naše braće hrvatskih časnika muslimanske vjere".

Iako sam bio premlad da bih mogao biti u hrvatskoj vojsci, godinama sam proučavao ulogu Hrvata-muslimana u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i zato donosim ovdje nov, dodatni popis onih koji su obnašali važne, pa i ključne položaje u hrvatskoj državi. Svjestan sam da ni taj popis nije potpun, ali svakako osvjetljava njihovu ulogu u borbi za očuvanje hrvatske državne slobode i nezavisnosti.

1. HRVATSKE ORUŽANE SNAGE

a) Zrakoplovstvo

1. Bojnik Asim Nožić ("Orao"), istaknuo se na Istočnom bojištu. Strijeljan od partizana u Topuskom 6. V. 1945.
2. Bojnik Adem, spominjan od partizana zbog svojih uspjeha u borbi. Odletio u Tursku, vjerojatno u nekoj misiji hrvatske vlade.

b) Ustaška vojnica

3. Bojnik Amir Ploskić, zapovjednik odjela sandžačke milicije. Sudjelovao u obrani Višegrada 1941., a poslije je bio gradonačelnik Višegrada.
4. Bojnik Razim Šepilović, glavar stožera sandžačke milicije pukovnika Pačariza, koja je teško porazila crnogorske partizane u Plevlju. Obješen od partizana 21. 4. 1945. u Sarajevu.
5. Pukovnik Sulejman ef. Pačariz, zapovjednik milicije, nestao u svibnju 1945.
6. Bojnik Memišaga Džubur, starješina milicije Fazlagića Kule u Hercegovini. Odbio veliki četnički napadaj Mastilovića god. 1943.
7. Satnik Ćamil Krvavac, zapovjednik milicije Fazlagića Kule 1943-1944.

8. Satnik Kusturica, zapovjednik milicije u Ostrošcu kod Konjica.
9. Ismetbeg Bektašević, osnivač milicije u Srebrenici 1942.
10. Satnik Ibrahimpašić (Bihać), bivši narodni zastupnik HSS-e, poginuo kao dobrovoljac u Bosni.
11. Omer Dautović, zapovjednik "Krajiške vojske" 1944-1945.

c) Domobranstvo

12. Dopukovnik Mahmed Sulejmanpašić, sudjelovao u obrani Travnika 1944. Zlostavljan nakon pada Travnika.

d) Oružništvo

13. Pukovnik Hasanagić.

2. HRVATSKA DRŽAVNA VLADA

a) Dopredsjednici

Dr. Osmanbeg Kulenović, 1941. Iza rata osuđen na smrt. Osuda je izvršena 19. 6. 1947.

Dr. Džaferbeg Kulenović, 1941.-1945. U izagnanstvu obavlja dužnost predsjednika Hrvatske državne vlade sve do smrti u Siriji, god. 1956.

b) Ministri

Ing. Hilmija Bešlagić, ministar prometa i javnih radova 1942.-1943. Umro u emigraciji u Argentini.

Dr. Mehmed Alajbegović, ministar skrbi za postradale krajeve od 1943. do 1944., a zatim ministar vanjskih poslova.

Dr. Meho Mehičić, 1944.-1945. ministar skrbi za postradale krajeve. Član Hrvatskog državnog vodstva u Kavranovoj akciji (upad hrvatskih gerilaca u Jugoslaviju 1947.-1948.). Umro u emigraciji.

3. VRHOVNI SUD NDH

Asim Ugljen, predsjednik Vrhovnog suda 1944.-1945. Prije toga bio je državni vijećnik i državni tajnik.

4. HRVATSKI DRŽAVNI SABOR

a) Članovi Sabora iz redova Hrvatske seljačke stranke

Narodni zastupnik prof. Alija Šuljak (Zvornik)
Narodni zastupnik Nesud Kulenović (Ključ)

b) Članovi Sabora iz redova bivše JMO (Jugoslavenske muslimanske organizacije)

Narodni zastupnik dr. Džaferbeg Kulenović
Dr. Osmanbeg Kulenović
Narodni zastupnik Hivzija Gavran Kapetanović (Sarajevo), drugi dopredsjednik Sabora i Veliki župan Velike župe Vrhbosna
Narodni zastupnik Ismetbeg Bektašević
Narodni zastupnik Feridbeg Cerić (Dvor)
Narodni zaastupnik Bećir Đonlagić (Tešanj)
Narodni zastupnik Ismetbeg Gavran Kapetanović (Sarajevo)
Narodni zastupnik Ahmed Kurbegović (Gradačac)
Narodni zastupnik Muhamed Omerčić (Tuzla)
Narodni zastupnik Hamdija Šakimpašić (Rogatica)
Narodni zastupnik Nazir Spahić (Zenica)
Narodni zastupnik Mujaga Tafro (Foča)
Narodni zasdtupnik dr. Ibrahim Krupić (Žepče)
Narodni zastupnik Fetah Krupić (Krupa)
Narodni zastupnik Zuladija Hasanefendić (Vlasenica)

c) Članovi Sabora iz redova Ustaškog pokreta

Ademaga Mešić

5. USTAŠKI POKRET

a) Doglavnik

Ademaga Mešić, veletrgovac iz Tešnja. Pisac, prvak Muslimanske napredne stranke koja je surađivala s Hrvatskom narodnom zajednicom dr. Nikole Mandića 1907-1918. Član Hrvatskog državnog sabora. Dne 17. V. 1945. izručen od Engleza iz Austrije. Umro ubrzo u partizanskom zatvoru kao 80-godišnjak.

b) Poglavni pobočnik

Prof Alija Šuljak. Prije rata prvak HSS-e. God. 1941. povjerenik Glavnog ustaškog stana za Tuzlanski bazen. U emigraciji je 1951. izradio Memorandum sveislamskom kongresu u Karačiju, Pakistan.

c) Logornici

Memaga Dautović, Velika Kladuša. Zapovjednik Prve krajiške bojne. Godine 1944. partizani mu prepilili živom ruke i noge.

Bećir Lokmić, osnivač postrojbe Sarajevskog logora iz koje se razvila čuvena Crna Legija. Poginuo na Majevici 1941.

Vlado Pandžić

HRVATI I BOŠNJACI-MUSLIMANI U BiH U GODINI 1990.*

Vjerojatno posljednji zavedeni Muslimani i vrlo rijetki Hrvati gube u godini 1989. "san o Jugoslaviji" kao "državi ravnopravnih naroda i narodnosti". Već na početku 1990. zgusnuti su velikosrpski crni prijeteći oblaci nad sudbinom svih u BiH koji nisu Srbi. Iskustvo, povijest — razum ukazuje: Hrvatima i Muslimanima je čvrsto zajedno u obrani od velikosrpske "aždahe" koja riga na sve strane mržnju, otrov u svojoj boljševičkoj i fašističkoj zaluđenosti.

Tijekom 1989. BiH je sustavno razarao srpski fašizam. Gdje god su se Srbi osjećali jačima od Hrvata i Muslimana, nisu više htjeli ni osluhnuti teško oboljelu republičku vlast. Za njih postoji "samo volja srpskog naroda i majka Srbija". Raspad "svjetskoga boljševičkog carstva" poticaj je velikosrpskoj politici da dokonča svoje žrtve kako ne bi propala "srpska šansa". Bosnom urliču četnici, oštre kame i sve ih češće isprobavaju. Nisu nikada prikupljeni svi podaci o mrtvima, ranjenima, nestalima ni o požarima ni o eksplozijama. Velikosrpske gusle gude o "slavnoj srpskoj prošlosti" i izmišljenim zločinima svih naroda koji žive u srpskom susjedstvu. Svi su im krivi — svima namjenjuju kazne. Najavljuju se i čine zločini, počinje genocid. Hrvatima i Muslimanima opasno je prolaziti kroz neke gradiće, sela pa i cijela područja BiH. Svagdašnje su velikosrpske demonstracije protiv "ustaško-fundamentalističke koalicije koja podupire Šiptare i druge protiv Srba i Srbije".

Cijelom je svijetu bilo na početku 1990. jasno da umjetna tvorevina Jugoslavija ide prema kulminaciji raspada, ali njezini tvorci, u skladu sa svojim starim sebičnim interesima, nastoje joj spriječiti smrt. Podupiru predsjednika SIV-a Antu Markovića, ali više obećanjima nego konkretnom pomoći. Vlastima poslušna sredstva priopćivanja proglašavaju ga "čovjekom godine 89", ali nemaju u njega povjerenja ni Hrvati ni Bošnjaci-Muslimani dok im se kama približuje vratovima.

---

* Nastavak iz 186. broja Republike Hrvatske. Tekst je pisan prije prihvaćanja Ustava Federacije BiH na Ustavotvornoj skupštini u Sarajevu, 30. ožujka 1994. prema kojemu se Muslimani nazivaju Bošnjacima. Prihvaćam taj naziv, ali u skladu s običajima u ovom razdoblju privikavanja na novi naziv, uostalom kako to čine bošnjački političari i gotovo sva sredstva priopćavanja, rabim u ovome tekstu i nazive Bošnjak-Musliman i samo Musliman gdje mi se činilo prikladnim za današnje razumijevanje teksta.

Pratimo kronološki odnose Hrvata i Bošnjaka-Muslimana u okružju glavnih događanja u BiH i širem okružju. Na ulasku u 1990. zajednički im je strah, zebnja pred istim agresorom, potaknuta zajedničkim iskustvima; zajedničke uspomene na zajednički otpor; pogledi na Hrvatsku i Sloveniju gdje se razmahao višestranački život; zajedničke nade u opstanak na svojim ognjištima i slobodi bez četničkih prijetnji i zločina.

I.

Unatoč velikosrpskim tvrdnjama i napadajima, ne postoji na početku 1990. koalicija između Hrvata i Bošnjaka-Muslimana u uobičajenom značenju toga pojma. Hrvatski i muslimanski komunisti nisu imali hrabrosti za tu potrebu, osim ponegdje na lokalnoj razini, premda su dobro osjećali zajedničke nevolje i prepoznavali grozomornu sudbinu. Ostalima je to onemogućavano, ali mnogi su je željeli i planirali i u hrvatskom i muslimanskom narodu. Poticala su ih svagdašnja događanja. Najprikladnije je reći da su postojale dvije suprotstavljene strane, s gotovo cjelovitim narodnim korpusima: 1. Srbi, redovito homogeni u antihrvatstvu i antimuslimanstvu, simpatizeri i promicatelji velikosrpske šovinističke politike Slobodana Miloševića i drugova; 2. Bošnjaci-Muslimani i Hrvati (i ostali) koji su protiv te politike — uz sve ostalo što ih povezuje i svrstava na zajedničku stranu. Što veća razmicanja i po mogućnosti suprotstavljanja na toj drugoj strani u osnovi je srpske strategije ostvarivanja "Velike Srbije". Zadaća je svih Srba: ne dopustiti povezivanje, zajedničku obranu Hrvata i Bošnjaka-Muslimana.

I hrvatski i muslimanski narod osjeća srpska nedjela na vlastitoj koži i zna što je potrebno u zajedničkoj nevolji. Vladajući hrvatski i muslimanski komunisti nemaju pravih odgovora pred narodom i sve nespretnije skrivaju svoje beznađe. Simbolično: sarajevsko *Oslobođenje* prestaje objelodanjivati parolu u zaglavlju: "Druže Tito, mi ti se kunemo!"

Velikosrpski šovinizam užasava: pijano je dvotjedno srpsko ludilo u BiH tijekom slavljenja kršćanskih blagdana po julijanskom kalendaru ili kako oni u skladu sa svojim prisvajateljskim običajima kažu "Srpskog Božića" (7.1.) i "Srpske nove godine" (14.1.); gradovi, posebice Sarajevo i Banja Luka, postaju predavaonice o "srpskoj ugroženosti"; sipaju se prijetnje na prijedloge iz Hrvatske i Slovenije (7.1.) za promjenu Ustava SFRJ; ratničkim pokličima žele isprepadati Hrvate u Tomislavgradu (tada Duvnu) i zapadnoj Hercegovini nakon narodne pobune (6.1.) protiv postavljanja "zagonetnog akceleratora" i istaknuća političkih zahtjeva.

Komunisti se obrušavaju na sve što je hrvatsko: udaraju po hrvatskoj političkoj emigraciji i hrvatskim novoosnovanim političkim strankama. Nastoje Muslimane suprotstaviti Hrvatima, a iz Šekovića, "najsrpskije opštine na svetu", s ironijom se javlja užasavajuća mržnja. Komunisti su još tada — posljednji put složni. Odlazak izaslanstva CK SK BiH u Beograd na 14. izvanredni kongres SKJ (20.-23.1.) već je najavljivao "pucanje šavova", a nakon sudara dviju opcija, prvenstveno slovensko-hrvatske i Miloševićevaca, povratak u Sarajevo bio je u znaku razlaza za sva vremena, raspada cijeloga "boljševičkog carstva". Pokušali su bh-komunisti i s nekim svojim inicijativima, ali jugoslavenski komunizam umire, umire Jugoslavija.

II.

Prvi put nakon pet desetljeća dijele se i komunisti u BiH. Konac siječnja i veljača prolaze u nemilosrdnim prepirkama izvoditelja velikosrpske politike — srpskih komunista koji su odbacili krinke s muslimanskim i hrvatskim komunistima. Ima i nekoliko iznimaka — na jednoj i drugoj strani. Desimir Međović, glavni velikosrpski "komunistički vojvoda", dohvatio se na 3. sjednici CK SK BiH s Nijazom Durakovićem koji nudi ostavku "ako je njegova riječ na Kongresu bila štetna i pogrešna", a prihvaćao je prekid Kongresa i u međuvremenu Kongres SK BiH. Rodilo se i pismo protiv "separatista, cijepanja Partije, razbijanja države". Srpski komunisti su za obnovu KPJ, brisanje federalnih država (republika) u Jugoslaviji. Tzv. JNA iskazuje sve češće brigu za "partijsko zdravlje" uz tragikomične izjave da "nije komunistička, već jugoslovenska, narodna".

Nema više tajni ni čekanja: Hrvati se politički organiziraju. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) neusporedivo je najuspješnija, slijedi Hrvatska kršćanska demokratska stranka (HKDS) sa značajnim članstvom, pa Hrvatski demokratski savez (HDS), a druge su se hrvatske stranke (HSS, HSP i HMDS) naknadno priključivale i stvarale svoje inicijativne odbore i podružnice. Muslimani najavljuju osnivanje svojih stranaka. Ima pokušaja osnivanja zajedničkih hrvatsko-muslimanskih stranaka.

III.

Narod se sve ubrzanije stranački organizira (prvenstveno Hrvati), a preostali komunisti više ne zatvaraju vrata tijekom svojih učestalih rasprava. Sve se zna. Milošević i drugovi ne odstupaju od "Velike Srbije", a malo je suparnika koji će se uhvatiti s njima u koštac. U Hrvatskoj i Sloveniji užurbane su pripreme, predizborna kampanja, za

prve višestranačke demokratske izbore. Neće ni Hrvati ni Muslimani u BiH živjeti u srpskom ropstvu. Poslušni komunisti nerijetko zabranjuju stranačke skupove. Početak je proljeća u pravom rascvjetavanju višestranačja. Novi hrvatski i muslimanski političari surađuju. Potpomažu se.

IV.

Na početku travnja raspada se "socijalistički sindikat" u BiH. U Širokom Brijegu (tada Lištici) zabranjen skup HDZ-a, ali HDZ se unatoč tome organizira (1. 4.). Kraj Srebrenice, u Skelanima burna događanja: Muslimani, potpisani imenom i prezimenom, optužuju Srbe koji ih uporno maltretiraju. Optužiti Srbe — dotle je bila nepoznata hrabrost. Iz Titova Drvara (službeni naziv po želji tamošnjih srbočetnika) poručuju (u partizane preobučeni četnici na koncu drugoga svjetskog rata) da mora opstati "jugoslovensko jedinstvo". Iz njihove poruke razgovjetno se čita da su za "Veliku Srbiju" iz koje bi se moglo pustiti Slovence. Prijeti se Hrvatima i Muslimanima — podjednako.

Četiri dana poslije iz Šekovića dolazi osuda komunističkog bh-izaslanstva na Kongresu. Ukratko: "Slušajte Miloševića ili će se svako protivljenje životom platiti!"

U nedjelju, 22. travnja u Hrvatskoj višestranački izbori. Iz BiH Hrvati i Muslimani gledaju sa simpatijama i nadom. Isti dan u "Foćatransu" u Foči — žestoki štrajkaški okršaji. Mladi četnici ne skrivaju da bi u prvoj prilici ponovili klanja koja su u tom kraju činili njihovi "đedovi" nad Muslimanima.

Odlazi još jedan politički boljševički izum: Savez socijalističke omladine. Raspad.

V.

Svibanj: U Velikoj Kladuši, povratnik iz zatvora nakon montiranog sudskog procesa, Fikret Abdić olako preuzima vlast. Ima potporu muslimanskog i malobrojnog hrvatskog pučanstva (5. 5.). Sarajevsko *Oslobođenje* piše o "okupaciji Republike": napada prvenstveno HDZ i druge hrvatske stranke, a to što Srbi čereče BiH, ne imenuje se velikom opasnošću. SPO i njegov predsjednik Vuk Drašković — u Ključu, pa Nevesinju — dijele BiH na četiri dijela: Hrvatima i Muslimanima malo, a Srbima gotovo sve.

U Sarajevu, 26. svibnja — Osnivačka skupština Stranke demokratske akcije. Skupštinu je pripremao Inicijativni odbor kojemu je na čelu dugogodišnji politički robijaš Alija Izetbegović. Izabran je za predsjednika SDA. Prvi je dopredsjednik Adil Zulfikarpašić. Skupu su nazočni ponajugledniji muslimanski intelektualci. Naglašavan je identitet muslimanskog naroda, a rasprava o "bošnjaštvu" je odgođena. SDA je protiv cijepanja BiH, za cjelovitost u postojećim granicama. Kritiziran je sporazum Cvetković-Maček. Skupštinu su pozdravile hrvatske stranke: HDZ, HSLS, HSS i HDS. HDZ — podupire BiH u njenim granicama; HSLS — zalaže se za konfederaciju. Slovenski DEMOS — također se na skupštini zalagao za konfederaciju. Srba (službeno) nije bilo na skupštini, ali su je brzo označili kao susret srpskih neprijatelja.

U siječnju započeti i brzo prekinuti 14. izvanredni kongres SKJ imao je svoju "službenu" komičnu završnicu 28. svibnja u Beogradu u organizaciji miloševićevaca. Privremeno oživjeli pojedini bh-komunisti otišli su tamo nakon žestokih iscrpljujućih svađa da bi zatim tresnuli na zemlju.

VI.

S toplijim danima zagrijavala se i politička pozornica. SDA velikom brzinom umnožava svoje članstvo i širi se diljem BiH. Ne ostvaruju se najave o osnutku novih muslimanskih stranaka. U sjeverozapadnoj Bosni jedino je aktivna Hrvatska muslimanska demokratska stranka (HMDS). Hrvatske su stranke brojnije: HDZ ima već svoje članstvo pa i ogranke u gotovo svim mjestima u BiH gdje žive Hrvati. Iznimno je velika popularnost predsjednika Franje Tuđmana. Neusporedivo s HDZ-om, posebice nakon preuzimanja vlasti u Hrvatskoj, značajno članstvo okuplja HKDS — Hrvatski demokršćani. Ojačavaju HDS i HSS. Stvaraju se dvije hrvatske "bh-domaće" stranke: Demokratska zajednica (Derventa, Grude, Bos. Brod, Bugojno i dr.) i Hercegovačka demokratska zajednica (Čitluk).

Hrvati i Muslimani u okviru novih stranaka dobro politički komuniciraju. Rašković nastoji ukorijeniti svoj SDS u BiH i često je cilj napadaja njegovih novih suradnika — upravo hrvatsko-muslimanska politička komunikacija. Alija Izetbegović izjavljuje da je njegov "ukus na strani konfederacije" (27. 6.).

VII.

Izbori u BiH nisu još na vidiku, ali vrši se pritisak da Skupština BiH donese dugo čekane odluke. Donedavni komunisti kreću u osnivanje novih stranaka: Socijalistički demokratski savez BiH (1. 7.) s Mirkom Pejanovićem na čelu, jednim od rijetkih srpskih političara koji će inzistirati na cjelovitoj BiH. Komunistička jezgra preimenuje se u Stranku demokratskih promjena (SDP), odbacuje jednog od glavnih srpskih komunista Jovana Šarca, nakon duge njegove šovinističke djelatnosti, ali i prijeti — za ravnotežu — Muhiću i Filipoviću.

Srpska demokratska stranka (SDS), koja će odmah na osnutku rušiti demokratska načela, osniva se 12. srpnja u Sarajevu. Karadžić je izabran za predsjednika i porazio suparnika Vladimira Srebrova, voditelja političkog podmlatka "Mlada Bosna". Naglašen je oštrim tonom cilj stranke — federativna Jugoslavija, "a u slučaju da taj cilj ne bude ostvarljiv, stranka će se boriti za demokratski odgovor srpskog naroda". Uz prijetnje takve vrste svemu "antisrpstvu i antijugoslavenstvu" najjasniji je Opačić iz Knina: "Ako ne budemo imali Jugoslaviju, imat ćemo Liban." Među gostima je (u svoje ime) govorio samo jedan hrvatski književnik iz Sarajeva. Premda Srba nije bilo na osnutku SDA, osnivačku je skupštinu SDS-a pozdravio Izetbegović. Istakao je da će SDA biti za razumnu federaciju ili konfederaciju, a njegove su riječi popraćene traženjem dodatnih obrazloženja. Upućen je malo zatim SDS-ov odgovor Hrvatima, Muslimanima i drugima da "u slučaju konfederacije ne mogu se priznati brozovske granice".

Srpanjsku vrućinu SDS će pojačavati svojim prijetećim, agresivnim nastupanjem po BiH. Miloševićeve i Raškovićeve su slike najbrojnije na njihovim skupovima. Ubuduće gdje god je SDS, tu su urlanja, tučnjave, premlaćivanje nesrpskog pučanstva.

Fuad Muhić je vođa novoosnovane Republikanske stranke (17. 7.). Izjavljuje: "Opstanak BiH životno zavisi od povezanosti sa Slovenijom i Hrvatskom."

Ante Marković, osnivač Reformskog saveza za Jugoslaviju, najavljuje na skupu na Kozari (30. 7.) da će pobijediti u BiH. Neuspjeh mu se već sluti na početku.

Proglašeni "amandmani na Ustav SRBiH" (31. 7.) pa bi se izbori mogli održati. Isti dan oštri napadaji iz CKSKBiH-SDP-a na "koaliciju SDA-HDZ".

VIII.

Na početku kolovoza oštra razračunavanja: SDA s komunistima Muslimanima, a hrvatske stranke s komunistima Hrvatima. Većina komunista Srba uključuje se u SDS (bez obračunavanja).

HDZ u prvoj polovici kolovoza organizira svakodnevno velike skupove diljem BiH. Ostale hrvatske stranke zaostaju. U Sarajevu, 18. kolovoza, veleban hrvatski skup: Osnivačka skupština HDZ BiH. Više od tri tisuće predstavnika općinskih odbora HDZ-a i gostiju. HDZ je za suverenu BiH s ravnopravnim narodima i konfederativnu Jugoslaviju. U predsjedništvu i drugim stranačkim tijelima gotovo je četvrtina osoba s muslimanskim imenima. Za predsjednika je na neobičan način izabran Davor Perinović — bez jedinstvene potpore i u okolnostima koje nisu obećavale odmah političko jedinstvo hrvatskog naroda u BiH. Skupštini su bili nazočni predstavnici većine hrvatskih stranaka

pa i onih u iseljeništvu. Posebice zamijećen pozdravni govor Hrvatske republikanske stranke (danas Hrvatska republikanska zajednica). U ime SDA pozdravljaju dopredsjednici Adil Zulfikarpašić i Muhamed Filipović. Uzvraćeno im je dugotrajnim, žestokim pljeskom i oduševljenim povicima. Zulfikarpašić: "Na putu stvaranja demokratske BiH Hrvati će biti najveći saveznici Muslimanima i na to će se savezništvo ići."

Sarajevski radio i televizija uz niz zlobom obojenih vijesti i komentara posebice naglašuju "najavljenu hrvatsko-muslimansku koaliciju" koja jedino može biti usmjerena "protiv trećeg: Srba u BiH". Na izlascima iz Sarajeva i dalje uz ceste gdje se osjećaju jakima, Srbi kamenjem i željeznim šipkama udaraju po autobusima i automobilima (s hrvatskim zastavama) kojima se prevoze sudionici osnivačke skupštine HDZBiH.

Sljedeći dan Vuk Drašković je htio osnovati SPO u Foči na 48. obljetnicu stravičnoga četničkoga pokolja Muslimana. Prvi put zabranjen je četnički, velikosrpski skup u BiH. Foča se već godinu dana odupire velikosrpskim osvajačkim pohodima.

Kolovoz protječe u pojačavanju političkih okupljanja. Gdje god žive izmiješani Hrvati i Muslimani, predstavnici SDA i HDZ dolaze jedni drugima kao dragi gosti. Nekoliko puta je zamijećeno, i na skupovima SDA i HDZ, pojedini govornici demantiraju postojanje "bliskih veza" SDA i HDZ odgovarajući na žestoke prigovore SDS-a i lijevih stranaka: komunista i njihova političkog potomstva. SDS vrlo rijetko prihvaća gostovanja na skupovima SDA i HDZ-a.

Perinovića ne dočekuju na nekim skupovima HDZ-a s odobravanjem. Pogoršava svoj položaj izjavama (u daljini gdje je u posjetu hrvatskom iseljeništvu), ali je HDZ okupio već izrazitu većinu Hrvata u BiH. Na koncu kolovoza i SDA, prema procjenama, ima uza se većinu Muslimana. Po mišljenju (stranih) raščlanitelja političkih prilika, SDS nastoji što jače suprotstaviti Srbe Muslimanima i Hrvatima. Markovićevi "reformisti" kao i sve lijeve stranke — unatoč promidžbi bh-sredstava priopćavanja i JUTEL-a — već je dobro razvidno, loše će proći na izborima.

Ostaju dva i pol mjeseca do povijesnih odluka: višestranački su izbori 18. studenoga 1990.

(Nastavak u sljedećem broju)

Zlatko Posavac

KNJIŽEVNOST S PREDUMIŠLJAJEM (II. dio)

Političke implikacije kod književnika Ivana Aralice s obzirom na probleme Bosne, islama i hrvatske dijaspore

6

Kao što insuficijentni način pisanja i mišljenja književnika Ivana Aralice (u daljnjem tekstu radi kratkoće samo s inicijalima: književnik I. A.) na temu islama i posebice Bosne nije naprosto indiferentan, nego je uvredljiv za muslimane, a u mogućim posljedicama opasan i za Bosnu i za Hrvatsku i za Hrvate uopće, tako je isto i uvredljivo, s nimalo bezazlenim posljedicama, ono što piše o hrvatskim iseljenicima, emigraciji, o egzodusu i progonstvu Hrvata diljem svijeta. Tko iole poznaje problem kojeg se tako zdušno prihvatio "razmatrati", pa i "rješavati" književnik I. A., odmah će po naslovu znati kako su i ti "ogledi" na "znanstvenoj" podlozi — književnost s predumišljajem. Barem oni *Osvrti na hrvatsku dijasporu.* Svejedno je li riječ o Australiji i Južnoafričkoj Uniji ili pak o dijaspori u SAD-u i Kanadi. Indikativna je već i činjenica kako je dijaspora u Južnoj Americi, kao i glavnina europske dijaspore u Njemačkoj, prešućena.

Načelno književnik I. A. ima pravo što se u naslovu odlučio za termin *dijaspora.* Ali na žalost, razlog njegove odluke ne leži u okolnosti što je to doista logički najviši rodni pojam (genus proximus) u potencijalno generalnoj definiciji za sve specifične njegove varijante i slučajeve, izraz "dijaspora" književnik I. A. uzima zato što je relativno neutralan. Pa iako će književnik I. A. — s predumišljajem — prodiskutirati druge moguće termine (kao npr. onaj "euforični" "raseljena Hrvatska", zatim emigracija, termin koji su, kako kaže književnik I. A., "zloupotrebljavale" socijalističke vlasti — razlikujući npr. običnu emigraciju, "ekstremnu emigraciju", "ekonomsku" i "političku" emigraciju, te eufemizam "gastarbajteri" na "privremenom radu" itd.), on se na kraju ipak odlučuje za termin dijaspora "zbog egzaktnosti" ! A od samog je početka transparentno, upravo iz vlastitih mu razmatranja, kako termin dijaspora književnik I. A., ponovimo, uzima zbog njegove relativne neutralnosti.

Dijaspora, naime, kao riječ, pojam i činjenica svojom obuhvatnošću prikriva bitno različite tipove iseljeništva čiji sadržaj oscilira

od pustolovnosti, kolonijalizma, no i onog doslovnog trbuhom za kruhom, zatim također karijerizma ili opsjednutošću novcem, pa sve do izbjeglištva i prognaništva, do zatraženog političkog azila. Aralica upravo namjerno želi ukloniti različitost emocionalne punoće koju ima svako iseljeništvo; još više, navlastito ukloniti svaki afektivan naboj. Diferencijaciju i određenost; dakle uvid u istinu. Zato u svojem "književnom" tekstu zaziva "egzaktnost"!

Bilo bi zaista pretjerano kada bi se u hrvatskoj dijaspori vidjelo neku posebnu sudbinu nekog "izgnanog" ili "obilježenog" naroda. No isto tako nije baš precizno ako se tvrdi kako hrvatska emigracija "nije na evropskom kontinentu usamljena pojava". Ako hrvatsko iseljeništvo ima sličnosti s irskim (ili s iseljeništvom nekih baltičkih zemalja), postoje na primjer velike razlike u naseljavanju (!) Britanaca i Francuza u Sjevernu Ameriku i između iseljenja u Ameriku na primjer Nijemaca i Poljaka.

Književnik I. A. čak izričito kaže kako u postojanosti (perpetuiranju!) hrvatske dijaspore ne treba gledati nešto tragično. Naprotiv, u tome književnik I. A. "prepoznaje" izraz vitalizma i zrelosti toga naroda. Čak dodaje: "Tretiramo li dijasporu isključivo kao nesreću i kratkotrajnu, neželjenu pojavu, i nehotice vrijeđamo narod koji u njoj živi..." (str. 69-70). Cinizam te rečenice ublažava jedino riječ "isključivo", budući da dijaspora zaista nije i ne može uvijek biti samo i jedino nesreća...

Objekcija o neutraliziranju emocionalnih boja pojedinih riječi, njihovih značenja, pravoga smisla i afektivnih naboja kad je u pitanju hrvatska dijaspora, nije ni usputna ni slučajna. Neutralizacijom književnik I. A. doista s predumišljajem prikriva da je hrvatska dijaspora svojim najvećim dijelom uistinu impregnirana tragičnošću nacije, kako s obzirom na domicilni narod koji je ostao u zavičaju, tako i s obzirom na one koji su rasuti po svijetu. Naime, hrvatska dijaspora samo je iznimno čin pustolova i pokušaja da bude realiziran "san o sreći"; nikad kolonizatorska, konkvistadorska i osvajačka. To nije nevažno naglasiti. Hrvatsko je iseljeništvo ipak u biti uvijek političko, čak i onda kada je samo ekonomsko.

Tragika je hrvatskog iseljeništva u tome što je u moderno doba zapravo svagda riječ o emigrantima (ekonomskim i političkim, što često ide zajedno), o izbjeglicama i prognanicima. Ali to nisu kriminalni bjegunci pred slovom građanskog zakona, nego ljudi koji bježe od političkih i političko-ekonomskih nevolja, raznolikog, širokog raspona egzistencijalne ugroženosti, onemogućenosti u svojoj vlastitoj zemlji. Od stradanja i progona. Odvajanje od ognjišta, zavičaja i domovine radi očuvanja golog života uvijek je bolno, impregnirano tragikom. Kad se i očuva ponos, to je odvajanje uvijek

opterećeno mnogim poniženjima. Aralica nastoji prikriti, jer piše "književnost s predumišljajem", da se njegov "treći seobeni val" sredinom 20. stoljeća povijesno zbiva kao izuzetno tragična, bolna i krvava, nasilna emigracija Hrvata. Bleiburg je 1945. kao neposredno nasilje duboke tragike, možda najintenzivnije u čitavoj povijesti hrvatskog iseljeništva. No tu, najednom, književnik I. A. "neopazice" prestaje operirati s neutralnim pojmom, postaje pristran, krivotvori i vrijeđa hrvatske iseljenike. "Treći seobeni val... je... na australsko kopno doveo *ratne gubitnike*, intelektualce i seljake, koji su sudjelovali u vojsci, administraciji ili samo u nesreći hrvatske države kvislinškog (? — op. Z. P.) tipa. Oni su u sebi nosili... povredu *od poraza..."* (str. 198).

O mnogo čemu bi ovdje valjalo prozboriti, ali književnika I. A. (i mnoge druge) treba upozoriti da ljudi NDH nisu "izgubili rat" niti je hrvatska ustaška i domobranska vojska ikad poražena — naprotiv: svi oni koji se ne uspješe dokopati emigracije, na prevaru su, pod pritiskom Zapada (Engleza), izručeni na krvavu milost i nemilost jugoslavenskih komunista, pretežno Srba. Zbio se ratni zločin i flagrantno cinično kršenje međunarodnih norma, ljudskih prava i elementarnog ratnog prava 20. stoljeća.

Baš zato što hrvatski egzodusi bijahu ili s krvavim ishodom ili spašavanje golog života i samo djelomice iz želje za boljim životom negdje drugdje, a zbivahu se kod Hrvata u sjeni "prijetnje da se kao mali narod bez vlastite države raspe po svijetu i potone u ljudskoj masi" (I. A., str. 69), nameće se da treba uočiti baš onaj trenutak koji hrvatskoj dijaspori u pojmovnom smislu onemogućuje izostavljanje afektivne, tragične i emocionalne obojenosti, jer je u svim fenomenima hrvatske dijaspore i ta komponenta; čak i kad je samo iseljeništvo, pojedinačno i zajednički, ne osvještava i emocionalno ne doživljava kao trajno takvu. Zar je moguće prešutjeti čeznuća za domovinom, sentimentalnu čežnju za zavičajem, sjetno sjećanje na "old country", Heimweh? I onda kad se zatomljuje, "potiskuje", "racionalizira", prebolijeva! U tim se emocijama obnavlja volja vlastitog opstanka i opstanka domovine, vitalnost nade i opiranje propadanju ili nestanku. Za Hrvate je i hrvatsku dijasporu to važan i sve više i više osviješten trenutak.

Riječ je o spoznaji kako postoje nastojanja da poznat ili Nepoznat Netko taj mali hrvatski narod s predivnim europskim zavičajem ako je ikako moguće zbriše s lica zemlje, tj. izbriše sa svih europskih i svjetskih zemljovida. Nu književnik I. A. ne voli zemljovide, ne želi o njima raspravljati, pa zato svim romantičarima i sentimentalnim tipovima muški tvrdi: "emotivni mi se nanosi oko dijaspore čine neproduktivnima" (str. 217). Ipak, nije li Matošev stih "I dok je srca

bit će i Kroacije" bio nada i dijaspori i nama u mraku obje Jugoslavije?

Zato je indikativno i simptomatično da hrvatski književnik I. A. u svojoj težnji za egzaktnošću nije razmotrio i hrvatsku riječ "iseljenik". Etimološki bi to, doduše, makar i u pučkoj etimologiji, mogao biti čovjek izseljenik, onaj koji se izselio iz svoga sela. Značenje je pojmovno složenije, a kao riječ ima formiran smisao u standardu hrvatskoga književnog jezika. Apsurd i "predumišljaj", tip "analize", "egzaktnih" i "znanstvenih" pogleda hrvatskog (!) književnika I. A. dolazi do izražaja u njegovoj "egzaktnoj" "teoriji" o *četiri glavna vala hrvatske dijaspore*. Iako nije jasno je li riječ o hrvatskom iseljeništvu u Australiji i Južnoafričkoj Uniji ili općenito o hrvatskoj dijaspori — budući da to književnik I. A. s predumišljajem (a vjerojatno, popratno, iz intelektualne insuficijencije) neprestano, donekle i namjerno radi zamućivanja miješa — ta bi njegova historiografska "teorija" djelovala uveseljavajuće budalasto i humoristično kada se ne bi radilo o tragičnim istinama i zbivanjima.

Svoju punu egzaktnost demonstrira književnik I. A. u popisu početnih impulsa hrvatskoj emigraciji. Zato citiramo: "Prvi seobeni val zbio se *na početku stoljeća*, (kurziv Z. P.) kad se država iz koje su se Hrvati iseljavali u stranom svijetu zvala Austrija, a oni bili identificirani kao Austrijanci. *Taj val je izazvala pojava filoksere* (kurziv Z. P.) o kojoj danas jedva da štogod znamo i koju smo malo kad okrivljavali za iseljavanje" (str. 194). Citirana rečenica plauzibilno demonstrira kako je "znanstvena" esejistika književnika I. A. vođena predumišljajem prikrivanja, jer on smatra "egzaktnim" otkrićem nešto čime želi *prikriti* hrvatsku političku tragiku čak i u vrijeme kad je ona doista mogla biti, a dijelom je već i bila shvaćena politički. To početno prikrivanje introdukcija je i polaganje temelja za kasnija prikrivanja i falsifikate, iskrivljavanje i vlastitu dogmatsku pristranost. I nepravednost. Povijesna je činjenica da je u vrijeme "prvog vala" seobe (po I. A.) u punom jeku inauguracija političkih i kulturnih "naprednjaka" i "novog kursa", da na vlast u Hrvatskoj dolazi hrvatsko-srpska koalicija.

Pojava filoksere, ako se stvarno zbila u početku 20. stoljeća, doista je zanimljiva i ozbiljna stvar. Ali u kontekstu o kojem govori književnik I. A. zapravo je — dakako neslani — vic. Prvi se val po književniku I. A. zbio u početku 20. stoljeća zbog filoksere. "Za poluditi", "za crknut", rekli bi Zagrepčani "po domaću", u domaćem slengu. Kako će svome čitatelju književnik I. A. — pisac, kojem obrazovanje i kultura, no također i poznavanje književnosti, čak i hrvatske, (bez obzira što o tome misli dr. I. Frangeš) nisu baš jača strana — objasniti da je upravo hrvatski književnik, s kojim doista

možemo bez kompleksa u "europski i svjetski kontekst", Silvije Strahimir Kranjčević u svojim *Uskočkim elegijama* napisao i pjesmu *Iseljenik* anno Domini 1898. godine!? U koji to val (valjda nulti val?) Araličine teorije pripada pjesma S. S. Kranjčevića? Što je s egzaktnošću? A u prvome stihu Kranjčević ne spominje ni SAD ni Kanadu, a još manje Australiju i Južnoafričku Uniju, nego eksplicitno govori o Brazilu, dakle, o Južnoj Americi, kontinentu koji književnik I. A. prešućuje. Vidrićeva pjesma o iseljenicima pod naslovom *Roblje* objavljena je 1901. u reprezentativnom časopisu "Život". Zar Vidrić vidi *Roblje* kao roblje — zbog filoksere? Odmah 1901? Pitamo se poznaje li, doista, kako i koliko književnik I. A. hrvatsku književnost? (Matoševa balada *Iseljenik* nastala je kasnije, 1911., ali smisaono u njoj ni traga trabunjanju o filokseri.)

Hrvatski književnik I. A. možda najviše vrijeđa hrvatsku emigraciju kad njenu nacionalnu i političku svijest naziva — *fosilnom*. Međusobna politička razmimoilaženja i sukobljavanja, čak i mnoge nedaće dijaspore, književnik I. A. pripisuje pomanjkanju informacija, "zatvaranju" u vlastite ideale i, naravno, gubitku kontakta sa životom i realnim zbivanjima u svijetu. Književnik I. A. zaboravlja (a vjerujem ne želi ni raspravljati o tome) da nije hrvatska dijaspora živjela u informativnoj blokadi, nego da smo u toj blokadi živjeli mi u domovini. Trostrukoj. U informativnoj izolaciji: komunističkoj, srpskoj i jugoslavenskoj. I to u svakom od tih slučajeva na sva tri bitna plana: nacionalnom, političkom i kulturnom. I to će stoga možda biti, dakako, samo jedan od razloga da književnik I. A. osuđuje što se hrvatska dijaspora dijeli (pa i sukobljava) kao hrvatska i kao "jugoslavenska". Koju je ulogu pri tome igrao književnik I. A., govori činjenica što je on Hrvate, koji su ga upozoravali na jugoslavenski orijentirane ljude, smatrao — denuncijantima. I bez kompleksa je 1993. u povodu toga napisao: "Gotovo svi koje sam upoznao (na putovanju kroz dijasporu) i koji su bili od nekog značenja bili su 'jugoslaveni'" (str. 205).

Optužujući dijasporu da *fosilizira politiku*, da je fosilizirala (preživjelu) vlastitu političku svijest, književnik I. A. posiže za uspješnom prastarom inverzijom. Vlastitu fosiliziranost, siromašni šematizam mišljenja pripisuje drugima, jer sam ne poznaje drugačije, vitalnije, dinamičnije načine. (Na primjeru eksponiranja Muslimana kao nacije vidjeli smo fosilizirani "titoizam" i kod I. A. i kod I. B., tj. Aralice i Banca.) Ima, naime, nešto žalosno, a i nečasno u shvaćanjima književnika I. A. On ne razlikuje postojanost načela, principijelnost, čvrstinu i nepokolebljivost ideala od fosiliziranog načina mišljenja. Nije mijenjanje, okretanje kaputa i plivanje niz struju znak da netko nema doktrinalnu, fosiliziranu pamet. Mijenjanje

uvjerenja etički je (i politički) problematično svagda kad nije svjesna korekcija zabluda na temelju istinskih, iskrenih i dubokih spoznaja.

Književnik I. A. je unositelj smutnji u hrvatsku dijasporu i kad govori o potrebi nacionalnog izmirenja. On je i protiv onih koji mu dolaze sa zemljovidima, jer se ti zemljovidi ne podudaraju s njegovim predodžbama. Književnik I. A. međutim zaboravlja da su zemljovidi realnost, da nisu puki papir, da često znače doslovno zavičaj, da su dio kolektivnog (nacionalnog) pamćenja, dakle povijesti. A povijest nije samo prošlost. I bez prošlosti nema budućnosti. A nacija bez povijesti ne može pretendirati na državu, kao što narod bez države prije ili kasnije prestaje biti narod. Sve to nisu nikakvi fosilni oblici mišljenja, nego načela i aksiomi. Uostalom, ima različitih vrsta karata i s različitim granicama. Zašto bi nedopustiv bio ideal Hrvatske u njenim prirodnim, povijesnim i etničkim (nacionalnim) granicama? Kako to samo zvuči gordo: "glazba ne poznaje granica", postoje akcije "liječnici bez granica" itd. A znamo vrlo dobro kako bi mnogi tako rado vidjeli Hrvatsku bez granica. Nu, hrvatski su zemljovidi samo jedan od modaliteta u kojima Hrvati vide i doživljavaju svoju zemlju Hrvatsku, "i brda joj i dol". Zemljovidi su živa zorna predodžba Hrvatske — a od zemljovida zazire književnik I. A. Ne, on se boji zemljovida i taj je strah samo jedan oblik fosilizirane svijesti vremena kad se hrvatske zemljovide skrivalo. Ne daj Bože da je tko javno pokazao zemljovid Nezavisne Države Hrvatske iz 1941, a još gore onaj iz 1943. godine!

Nije također doprinos nacionalnom izmirenju ako se odbija razgovor s preciznim odgovorom na pitanje tko se, kako i kada, na kojoj strani, s kojim uvjerenjima borio za Hrvatsku, oružjem ili riječju, a tko se borio protiv vlastite hrvatske države. Uvredljivo je kada se nekom tko se borio ili tko je živio za hrvatsku državu i zbog toga je u emigraciji, odbrusi kako su se oni koji su svojedobno rušili hrvatsku državu, također borili za nju, "samo drukčiju". A kad sugovornik argumentaciju I. A. smatra nedovoljnom, književnik I. A. drži da je kod dotičnog sugovornika, dakle na drugoj strani, naišao na — "beton". Međutim, stvari realno stoje ipak drugačije. Za vrijeme drugoga svjetskog rata bilo je doista ljudi koji su mislili da se u partizanima bore i za Hrvatsku. Ali, bili su u zabludi. Zašto? Zato što je čudnim načinom učinjeno nerazdvojivim (a bilo je i ostalo nerazdvojenim) kako su se oni koji su se borili protiv fašizma borili za stvaranje Jugoslavije. Neki su znali pa i htjeli da Jugoslavija i (ili) Hrvatska bude komunistička, a drugi to nisu ni znali, a još manje htjeli. Te stvari treba jednom za vazda raščistiti. Treba isto tako

jednom za vazda konstatirati činjenicu da ustaše nisu bili fašisti. To trenutno nikako nije pitanje uvjerenja ni za ni protiv, nego važno pitanje političke i povijesne istine. Književnik I. A. kaže "Iako ćemo se složiti da nam ustaštvo u dijelu koji izlazi iz pravaške tradicije i poistovjećuje se s praksom i ideologijom fašizma, ne treba..." (str. 80). Formulacija I. A. je tipičan oblik fosiliziranog načina mišljenja i najopasnije protuhrvatske propagande. Najprije, koje ustaštvo ne "izlazi (= ne prolazi — op. Z. P.) iz pravaške tradicije"* i koje se "hrvatstvo" — koje god stranačke orijentacije — može smatrati hrvatstvom bez starčevićanske, pravaške tradicije!? Ili barem samo nekih *bitnih* komponenata te tradicije? Zatim, ustaše niti su sami sebe poistovjećivali, niti ih može netko drugi (jer ne odgovara činjenicama i povijesnoj zbilji) "poistovjećivati s praksom i ideologijom fašizma" (I. A., str. 80).

I kao posljednje: kada književnik I. A. kaže "ustaštvo u dijelu koji..." tada govori samo i jedino o tom jednom dijelu ustaštva. *No koji je i kakav onaj drugi dio ustaša,* književnik I. A. nigdje ne govori. Ali da su postojali ustaše koji se "ne poistovjećuju s praksom i ideologijom fašizma" expresis verbis kaže i književnik I. A., samo što ih ne uzima u obzir. A zašto je onda naziv *ustaša* (stara i lijepa hrvatska riječ) toliko zazorna i uvijek negativna za I. A. i mnoge druge njemu slične, i u Hrvatskoj i u svijetu? Nije nepoznato kojom se upornošću podržavaju propagandne jednadžbe: Hrvat = ustaša, ustaša = fašist, fašist = zločinac, ergo, slijedi zaključak: Hrvat (svaki Hrvat!) = zločinac. A uopće se ne raspravlja o tome kako te jednadžbe nisu istinite, još manje ako se generaliziraju. Zaključak: svaki je Hrvat zločinac, Hrvati su zločinački narod, vrlo je sličan Marxovu i Engelsovu načinu mišljenja kako su Hrvati kontrarevolucionaran narod, što je značilo: negativci. Otud otvoreno pitanje: zašto je o ustašama i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj doslovce još uvijek opasno ležerno i normalno raspravljati mimo primitivnih političkih predrasuda, mimo dogmatski zadanih formula? Zašto su i najnormalnije činjenice nedostupne, sve je pod opasnom zabranom. Zašto je to tabu-tema? Nije li to fosilizacija povijesnih nepreciznosti? Nije li to nastavak zločinačkog, neistinama podržavanog demoniziranja Hrvata radi produžavanja nasilja nad njima: nad Hrvatskom?

---

* Kao što književnik I. A. mutno "misli" sa smutljivim nakanama, tako i piše mutno, smutljivo. Ako bi se književnik I. A. želio izvući kako pod riječju "izlazi" on razumije-va riječ "napušta", onda neka navede primjere za to. Nije poznato nikakvo "ustaštvo", ni jedan ustaša koji bi napuštao pravašku, starčevićansku tradiciju.

7

Zaziranje, strah od istine i od osvjetljavanja nekih ključnih problema upravo političke zbilje, bliže i dalje prošlosti, što će reći povijesne zbilje, najbolji je znak kako je riječ o fosiliziranim neistinama, koje baš zato što su fosilizirane kao neistine postaju tabu. I obratno: samo postojanje, a još više podržavanje tabu--tema izraz je najčistije fosiliziranosti. Dirati u to znači bitno mijenjati ne samo spoznaje, nego i principe, ideale, načela djelovanja, pa i djelovanje samo. Treba se osloboditi tabua postuliranjem istine. To znači imati pravo na kritičnost, na osobno, individualno mišljenje, pravo na slobodu. Ne, nije to nikakav "liberalizam" (lažnih liberala, kvaziliberala) nego mogućnost da se narod, zajedništvo, nacija ostvaruje kao konsenzus — zajedničkog identiteta, zajedničkih oblika života, kulture i blagostanja. Ako ima pravo nekakav lord Owen manipulirati Republikom Hrvatskom i Republikom Bosnom i Hercegovinom, zašto ne bi svaki Hrvat imao *pravo* inaugurirati svoj zemljovid Hrvatske, ako ga smatra pravednim, a da ne bude od onih koji dosižu do Siska ili Kupe, tako da se Kostajnicu već ne vidi. Bar kao ljudsko pravo na vlastitu viziju, što ne znači da je zbiljski moguća. Jest, povijesna je zbilja krvava i okrutna i državne granice nisu onakve kakvima bismo ih htjeli, čak ni takve kakve su "međunarodno priznate". Ali to nam ipak ne daje pravo da se uime "realizma" mirimo baš sa svim i svačim. Da postanemo površni. Pa ako netko upita ili čak zajaukne za Bokom, onda, iako znamo što je trenutak neumitne zbilje, ipak je ne možemo zaboraviti, otpisati, kao ni mnoge druge dijelove hrvatske zemlje na kojoj obitavahu ili još uvijek obitavaju Hrvati, kako to ravnodušno čini, a da ne trepne okom književnik I. A. u formi lažnog pathosa i crnog, najcrnjeg, prostačkog vica. (str. 84)

Jedan drugi, daleko senzibilniji i naprosto kulturniji književnik s inicijalima F. A. (Frano Alfirević), kada je primjerice riječ o Boki i vezanosti za Hrvatsku, svoju će uspravnu nepokolebljivost izraziti stihom:

"Nikad ti ne bih mogao reći zbogom,
zemljo neizrecive ljepote..."

(Hrvatska revija, 1942)

Svoju vlastitu fosilnost književnik I. A. demonstrira poricanjem prava i mogućnosti da svaki Hrvat zaista ima svoju vlastitu viziju Hrvatske. Da je smije i čak treba imati. Te se vizije međusobno ne poklapaju, ali se i ne poništavaju, već se zajednički slijevaju u zajedničku težnju, zajednički san, koji zajednički ostvarujemo.

"Taj san u slapu da bi mogo sjati,
I moja kaplja pomaže ga tkati."
(Cesarić)

Ne postoji samo jedna moguća Hrvatska i samo takva kakvu je za sebe "koncipirao", iskonstruirao (iskoristio!) književnik I. A. i u koju je udobno, kao u naslonjač, smjestio sama sebe i postavio se arbitrom i prorokom. Naravno, kao *Selski prorok,* kao tip na kojeg nas je odavno upozorio pater patriae, Starčević. Za književnika su I. A. "individualne vizije Hrvatske nekad proizvod bolesti"; književnik I. A. "pribojava se 'moje Hrvatske'" zato što su te "'moje Hrvatske' najčešće jedan od fosilnih koncepata" (str. 208). "Moja Hrvatska" za književnika I. A. je samo "bolesna metafora"! (str. 209) Zato vrlo tolerantno kaže: "nema moje i tvoje Hrvatske, ima samo ova jedina" (str. 209). Koja? Čija? Pa kako je onda moguć nefosiliziran, neoktroiran "višestranački" sistem ako "nema moje i tvoje Hrvatske", književniče I. A.? Pribojavati nam se da se književnik I. A. boji — prave Hrvatske. Jer njegove predodžbe i zamisli, rješenja i proroštva o Hrvatskoj očito nisu na pravom putu kao što nisu ni ona o Bosni.

Napokon, oko te "moje Bosne" i "moje Hrvatske" ima nešto čudno. Upravo sumnjivo! Ako je "moja Hrvatska" tek "bolesna metafora", onda je to nešto poput "entartete Kunst" što je u povodu objavljivanja knjige *Moja Hrvatska* spominje Donat. Nemoguće je da književnik I. A. koji se bavi dijasporom, 1993. ne zna za popularnu knjigu *Moja Hrvatska* koja je izišla 1992, a primarno je namijenjena najširoj populaciji hrvatske dijaspore.

O popularnosti i odjecima te knjige u dijaspori mi ovdje znamo vrlo malo, ali se zato zna kako su knjigu žestoko napali u domovini. Doduše s velikim zakašnjenjem, zamalo tek nakon dvije godine (1994), naime, nakon njezina drugog izdanja 1993. Najprije protiv *Moje Hrvatske* ljutito piše Banac, zatim pišu Donat i Maković, pa onda i neki Pinterović. Uistinu je knjigu zapravo prvi napao Aralica. Potiho. "U cerkvi se tiho pezdi", kaže stara zagorsko-zagrebačka poslovica.

Književnik I. A. doduše knjigu ni ne spominje, ali mu se očito već naslov izvana čini sumnjiv, a iz toga slijedi kako mu ni sadržaj neće biti po volji. Književnik je I. A., zapravo, po receptu aktanata iz vlastita romana *Psi u trgovištu,* knjigu *Moja Hrvatska* napao neprimjetno, "iznutra". Ili je dao mig da se knjiga "poboljša". Jer u prvom izdanju poglavlje *Kulturna baština* (kojemu je autor pisac ovih redaka) ni jednom riječju ne spominje "jednog od najvećih umjetnika kojeg smo uopće imali" (Frangeš). Je li to znao siroti Gavran kada je brže-bolje dopisao završetak mojem prilogu i ugurao književnika I. A. u drugo izdanje!? Banac, Donat, Maković, Pinterović, a

nepotpisano i Slobodan Prosperov Novak napadoše Gavrana zbog teksta Zlatka Posavca!? Jesu li napali *Moju Hrvatsku* tek nakon što je Gavran uvrstio književnika I. A., budući da neke račune s Aralicom imaju očito i Donat i Banac? Ali to nije vjerojatno jer bi normalno bilo zbog pretjerano visoke ocjene književnika I. A. napasti Frangeša. A to se pak ne usuđuju!

Je li se Aralica primirio zadovoljan nakon što je naknadno — s preporukom Frangeša — uguran u hrvatsku *Kulturnu baštinu?* Moguće. Ali je književnik I. A. kvalifikat "bolesna metafora" zadržao objavljujući konstataciju ponovno u knjizi "Ogleda", pa stoga, koliko god izgledalo apsurdno iz rasporeda aktera i njihovih odnosa, ipak poticaj za napad na jedan iskreni napor u korist Hrvatske i hrvatske svijesti u dijaspori, dolazi tako rekavši s najvišega mjesta: od njegova veličanstva i genija, "dvorskog" književnika I. A. Pa kao što je taj književnik sumnjiv u svojem saplitanju čvorova i oko Bosne, te zatim u hrvatskoj dijaspori, tako je sumnjiv i slučaj knjige *Moja Hrvatska.* Treba se uistinu bojati da on, per analogiam, ne uspije s lansiranjem i forsiranjem "svoje Hrvatske" u duhu onih "svojih" principa što ih je smatrao temeljnima za Bosnu.

Prisjetimo se: književnik I. A. je u Bosni htio "nadograditi nacionalnu afirmaciju Muslimana koja je postignuta uz obilnu potporu komunista". Kao "moju", a ne "Vašu Bosnu" preferiram Bosnu Starčevića, Safvet-bega Bašagića, Mulabdića, Muse Ćazima Ćatića, Alfirevića i Čauševića, Nametka, Mandića i Alajbegovića, no također Alije Izetbegovića i Harisa Silajdžića. "Moja Hrvatska" nije ona književnika I. A. čijih se arbitraža treba bojati sasvim ozbiljno, ako za Hrvatsku kao i za Bosnu smatra kako Hrvati trebaju "nadograditi nacionalnu afirmaciju... koja je postignuta uz obilnu potporu komunista". Ne, književniče I. A., to nije "moja Hrvatska", to nije vizija Hrvatske u hrvatskoj dijaspori, a nadam se ni većine Hrvata u domovini; no sigurno, vjerujem, ni Hrvatska svih onih koji su po toj liniji recepta što ga daje književnik I. A. "doživjeli ostvarenje svojih ideala". (Podsjetit ću Vas, budući da se slabo snalazite u hrvatskoj književnosti: to su riječi M. Krleže!) Shvaćanja koja zastupate, ponekad bezobrazno eksplicitno, a ponekad s bezobraznim "saplitanjem" da ih treba dešifrirati, previše su slična onima koji bi htjeli da ni Hrvatske ni Bosne uopće nema. Suprotno tome stanovištu književnika I. A., trebamo se angažirati za cjelovitu Hrvatsku i cjelovitu Bosnu u njihovim prirodnim i povijesnim, etničkim i političkim granicama.

8

Što se, međutim, književniku I. A. "emotivni nanosi oko dijaspore čine neproduktivnima" (str. 217), a sva je prilika da se on tako ponaša i prema domicilnoj Hrvatskoj i Hrvatima u njoj, te vidjesmo također prema muslimanima i Bosni, to tu psihološku književničku prazninu, zajedno s intelektualnom, valja prepustiti njegovoj privatnoj umišljenosti; ali kad s takvim tezama istupa javno s ciljem očiglednih smutnji, čak na državnoj, nacionalnoj i međukonfesionalnoj razini, tada mu se valja suprotstaviti. Treba jasno pokazati, s argumentima, o kome i o čemu je riječ. Premda s teškim povijesnim, ali doista poučnim iskustvom, Hrvati bi zajedno s Hrvatskom od takvih poput književnika I. A. opet, "kao guske u magli", mogli biti navučeni na tanak led. Srećom, ipak, unatoč stalnom pozivanju na razum (kao da se mnoge stvari ne znaju odavno i kao da već odavno nisu bile razborito promišljene!) Hrvati nisu ostali bez pozitivnih emotivnih relacija i prema muslimanima i prema dijaspori. Barem onaj bolji dio Hrvata. Ako su tijekom tegobnih proteklih desetljeća ti pozitivni emocionalni naboji osiromašeni, uvelike prorijeđeni lukavom "produkcijom svijesti", ako u svojoj punoći bijahu potisnuti odnosno deformirani, treba ih prizvati u život i osvijestiti ono što je već postojalo i što se znalo itekako dobro. Ne, književniče I. A., emocije nisu "potrošna roba" niti su "podložne kvarenju" i ne biste se usudili to tvrditi da išta znate o kompleksu problema što ga Nijemci primjerice nazvahu Wertphilosophie. Ali da se čuvstvima, što će reći emocijama, može manipulirati, što i Vi usrdno nastojite, nije nepoznato.

Podsjetimo zato, barem slikom, anegdotalno, braneći se od sramotnog intelektualnog, emotivnog i eruditivnog siromaštva i opasne smutljivosti književnika I. A., na dva-tri svjetlucava draga kamena hrvatskih plemenitijih, iako i bolnih, no i ohrabrujućih spoznaja.

Godine 1913. jedan je slovenski Matošev prijatelj (pravnik) u oduljem pismu iz Praga pisao Gustlu slijedeće: "Putujući zadnji puta iz Zagreba u Celje upoznah se s jednom 16-godišnjom Hrvaticom, koja je putovala u Ameriku. Budući sasvim neorientovana o svom putu, dadoh joj nekoliko uputa, kako valja ići u svijet. Kod rastanka ona je plakala i — nemojte mi se rugati, poljubila me je i obećala, da će mi pisati. Skoro sam na nju zaboravio. Ovih dana ali primih pismo od nje iz Newjorka. Dobila je mjesto u dućanu za šešire. 'Ide mi dobro, piše, ali sam tužna. Jer daleko je naša Hrvacka'. I ja sam tužan. I ja sam sentimentalan. Boli to... što je kriva ona 16-godišnja

puca, da mora biti tužna 'jer je naša Hrvacka tako daleko'?" (Citirano prema AGM, SD 1973, sv. XX.)

Matošev prijatelj, pravnik Anton Novačan, evo, patio je od "neproduktivnih emotivnih nanosa" prema hrvatskoj dijaspori jer je s uživljavanjem razumijevao da "ona 16-godišnja puca" ima "svoju" "našu Hrvacku" i suosjećao je s tugom te "puce" koja je tugovala jer joj je daleko ta "njena" "naša Hrvacka". Za književnika I. A. ta "njena Hrvatska" je "bolesna metafora" jer onoj šesnaestogodišnjakinji Hrvatska sigurno nije bila "ova samo jedina" književnika I. A., nego baš ona "njena Hrvacka", "jedan od fosilnih koncepata" (str. 208), produkt "fosilne politike" (str. 208. i 209), koji, naravno, književnik I. A. ne poznaje i predostrožno preporuča, gotovo naređuje — prisjetimo se tog rječnika! — "trebalo bi ga provjeriti".

A u pogledu odnosa između Hrvata i Srba — za razliku od književnika I. A. — mi koji smo čitali Matoša, znamo iz vlastitog i povijesnog iskustva, jer i *mislimo* i *osjećamo*, suprotno tvrdnjama i priželjkivanju književnika I. A., ono isto što je Matoš znao početkom 20. stoljeća također iz vlastitog iskustva.

Davne 1902, u pismu Boraniću iz Pariza kaže: "Drugujući sa srpskom inteligencijom već oko 8 godina, uvjerio sam se, da je sloga utopija. Nema Srbina, koji nas ne smatra — rdjavim Srbima. Naša je omladina mnogo idealnija od njihove. Kod njih vlada potpuni bankrot: moralni, intelektualni, politički i ekonomski! Samo jedan Radić može se još zanositi tim ljudima... A opetujem ti, da ama ni jedan ne zarezuje, ne poznaje nas Hrvate. Ne pojmim, zašto naši političari čeznu za 'savezima' i zašto se nameću — pa još Srbima!"

Matoš kao da gleda probleme iz naše, suvremene nam perspektive. Radić je, međutim, već 1918. spoznao da je sprega Hrvata s Beogradom "lutanje gusaka u magli" pa je ipak svoje, još uvijek prekratkovidne uvide, platio vlastitom glavom — u Beogradu. A književnik I. A. bi još i sad, potkraj 20. stoljeća, umjesto u Sarajevo radije na Pale ili, dakako, u Beograd. Samo što svoje smutnje ne plaća on sam; zapravo uopće ih ne plaća on...

Matoš je Antunu Benešiću 1905. iz Beograda pisao sasvim precizno: "Na posljetku ja sam ponajprije Hrvat i gorki život naučio me računati s prilikama i faktima, od kojih su najvažnije: 1) Austrija, 2) uvjerenje, da se pod maskom jugoslavizma krije srpska agresivna politika."

Itekako treba osvijestiti ovu povijesnu spoznaju: "pod maskom se jugoslavizma krije *srpska* agresivna politika." Matoš to piše 9. VIII. 1905! A poslije samo nekoliko dana istom naslovniku dodaje: "No ta osobna iskustva nisu tako gorka kao uvjerenje, da su ovdašnje prilike (u Beogradu i Srbiji — op. Z. P.) skroz naskroz trule

i da se ovdje de facto Hrvati ili preziru ili računaju kao — srpski bludni sin. O kakvom osjećaju jednakosti, pariteta, nema ni govora" (citirano prema AGM, SD 1973, sv. XIX).

Nakon što je to napisano prije devet desetljeća, zatim nakon osam i po decenija teškoga povijesnog iskustva i nakon strahota što ih napraviše Srbi Hrvatima u zadnje četiri godine, nakon pokušaja genocida nad Hrvatima katolicima i muslimanima (Bošnjacima) i nakon što još i dalje nastavljaju s "etničkim čišćenjem", uz blagoslov UN-a, UNPROFOR-a te francuskih i engleskih tobože UN-trupa, "hrvatski" književnik I. A. imao je obraza izreći zastrašujuću krivotvorinu: "ne Srbi, njihov je problem za nas prolazan, Muslimani postaju glavni problem našeg susjedstva."

Nije to samo sramotno, nego se doista čovjek pita, kako je moguće da za dotičnog I. A. nisu povučene nikakve adekvatne konzekvence: u sferi političkoj, no isto tako i u intelektualnom hrvatskom horizontu? Književnik I. A. je svoj besramni tekst objavio u "Slobodnoj Dalmaciji" od 16-19. ožujka 1993., a završavajući dopunama i redakturom tekst malobrojnih analitičkih protivljenja 18. listopada 1994., autor ovih redaka sluša jutarnje radio-vijesti u kojima se javlja kako su *bosanski Srbi* protekle noći dalekometnim topništvom (po ne znam koji put!) napali teritorij sadašnje Republike Hrvatske, konkretno (hrvatsku) Županju. Hrvatska je međunarodno priznata država (takva kakva jest), Bosna je međunarodno priznata država. U Hrvatskoj su pobunjeni hrvatski Srbi uz pomoć UN-a okupirali dijelove Hrvatske (i UN štiti Srbe, a ne Hrvate), a iz međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine teroristički bosanski Srbi napadaju dalekometnim topništvom Županju, dio voljene mi zavičajne Slavonije i Hrvatske. I nikome ništa! Nema reagiranja: ni vojnog, ni političkog, ni moralnog. Šute glasnogovornici u Hrvatskoj i u svijetu. Šuti također i književnik I. A. "jer to nije njegov rat", to nije "njegova Hrvatska" i tu su "emocionalni nanosi neproduktivni" jer su emocije tako i tako "potrošna roba" koju I. A. ovdje očito ne može unovčiti.

Upravo zato ipak treba pomišljati da su potrebne konzekvencije i zadovoljština. Kad, naime, književnik I. A. piše "ne Srbi, njihov je problem za nas (za koga to 'nas'? — op. Z. P.) prolazan, Muslimani postaju glavni problem našeg susjedstva", onda doista moramo pitati koju funkciju, zadaću, namjeru ima ta formulacija, otkud izvire, tko je sugerira i podržava, tko i zašto plasira!? Zaista, makar sve to više nije netransparentno, makar je i suviše jasno što i kako valja misliti o književniku I. A., ipak treba inzistirati na tome da svi, posvuda i u svemu znaju *što je "pjesnik" htio reći?*

Ivona Dončević

HRVATSKA SVEUČILIŠNA MLADEŽ U BORBI ZA HRVATSKU DRŽAVU (1817-1941)

U pogovoru svojoj knjizi pjesama[1] Vera Korsky je istakla svoju pripadnost onom pokoljenju sveučilišne mladeži koje je ponijelo glavni teret u borbi hrvatskog naroda za ostvarenje vlastite, neovisne države: naraštaju 10. travnja. To je dovoljan razlog da pokušamo osvijetliti idejna polazišta i rad te generacije i njezinu borbu koja je dovela do obnove hrvatske države. Većina je toga naraštaja poginula u četverogodišnjoj borbi za očuvanje stvorene hrvatske države, protiv koje su se digli s oružjem u ruci — isto kao sada u ovom domovinskom ratu koji proživljavamo — srpski četnici i jugoslavenski komunisti, koji su uživali neizravnu, a katkada i veoma izravnu pomoć takozvanih hrvatskih saveznika. Znatan dio preživjelih boraca toga naraštaja, razoružane, goloruke, bez istrage i suda, pobili su nakon rata komunisti i četnici u partizanskim jedinicama. Trebalo je uništiti hrvatsku vojsku da bi se osigurala druga, komunistička Jugoslavija, kako je to Ivanu Meštroviću pokušao protumačiti Milovan Đilas. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje zašto se to sustavno ubijanje moralo nastaviti u slijedeće dvije-tri godine, zašto su ubijani ranjenici nesposobni za borbu, zašto je pobijeno preko 400 katoličkih svećenika i redovnika, koji su prije smrti često mučeni, zašto je trebalo pobiti desetke muslimanskih hodža i imama. Zašto su ubijani hrvatski seljaci i zastupnici Hrvatske seljačke stranke, koje su ti seljaci bili izabrali, i zašto je predsjednik te stranke dr. Vladko Maček uoči takozvanog oslobođenja napustio domovinu? Pa, konačno, od čega je uopće Hrvatska bila oslobođena 1945. godine? Zar se nasilni

[1] Vera Korsky, "Pjesme", Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1993. Predgovor napisao Branimir Donat. Predstavljanje ove knjižice pjesama bilo je u Zagrebu dana 28. travnja 1994. u Europskom domu pod vodstvom prof. Branimira Donata. Osim moga referata, koji ovdje objavljujem, knjigu je prikazala pjesnikinja prof. Malkica Dugeč. Taj je prikaz pod naslovom "Neobična žena u neobičnu vremenu" objavio *MARULIĆ — Časopis za književnost i kulturu*, Zagreb, srpanj-kolovoz 1994., god. XXVII, br. 4, str. 637-643. Istom prilikom pročitala je prof. Iva Bubalo zahvalni govor autorice, koji je ova bila priredila mjesec dana prije svoje smrti. Taj je govor objavljen u časopisu *Republika Hrvatska*, Zagreb, lipanj 1994., god. XLIV., br. 183-184, str. 121-124. Predstavljanje knjige bilo je također u Osijeku (30. travnja 1994.) i u Splitu (13. svibnja 1994).

gubitak vlastite države i ponovni pad na razinu srpske kolonije može nazvati oslobođenjem?

No sva bi ta pitanja trebala spadati u već prevladanu prošlost da nisu tako bitna i da se danas ne ponavljaju. Ali "povijest se ne briše", napisao je i često govorio prof. Ivan Oršanić, osnivač Hrvatske republikanske stranke, prethodnice Hrvatske republikanske zajednice, čija je članica bila i Vera Korsky. Odgovorni i mudri političari iz povijesti izvlače pouke za svoje djelovanje i na njoj grade nacrte za narodnu budućnost. Stoga je za hrvatski narod važno da se ono razdoblje dobro prouči i da se na tu prošlost primijene objektivni kriteriji i utvrdi pravo činjenično stanje, a ne, kako se to događalo tokom posljednjih pedeset godina, da se događaji između 10. travnja 1941. i 8. svibnja 1945. opisuju tako da bi se mogli opravdati unaprijed stvoreni zaključci i sudovi tadašnjih ratnih pobjednika. Da hrvatski komunisti, na vlasti pune 44 godine, nisu sustavno izvrtali činjenice, vjerujem da preambula Ustava naše ponovno uspostavljene hrvatske države ne bi glasila onako kako glasi, pa se u skladu s tim nadam da će je jednoga dana Hrvatski sabor izmijeniti i uskladiti s povijesnom istinom.

Danas unuci bivših ustaša i bivših partizana jednakom predanošću i junaštvom brane Republiku Hrvatsku od srpskog napadača, jer hrvatski narod više ne sumnja da samo u vlastitoj državi može očuvati svoj nacionalni i kulturni identitet. Nije razumljivo da se u isto vrijeme kada nam je to jedinstvo u obrani toliko važno, jedan naraštaj našega naroda, koji je do te spoznaje došao prije pedesetak i više godina, i čak je uspio kratkotrajno ostvariti, danas u našim sredstvima javnog priopćavanja, u izjavama političara i u javnim raspravama, obasipa svakakvim objedama i naziva izdajicama i fašistima. Kad se u prvim danima, nakon što je nova vlada preuzela vlast od komunista, otkrila Jazovka i niz drugih jama, te kad je tisak senzacionalistički popratio otkrivanje tih komunističkih zločina, javio se je jednim člankom u *Danasu* sadašnji veleposlanik Republike Hrvatske pri KESS-u dr. Darko Bekić. Sjećam se jedne njegove izreke iz toga članka: "Ne smije se zaboraviti, da su i partizani imali djecu." Potpuno se slažem s njim. Ne smije biti kolektivne odgovornosti, a moramo znati i oprostiti. Ali isto tako moramo poznavati i istinu. A istina je da su djeca ustaša, ali ne samo ustaša nego i domobrana, te djeca pripadnika Hrvatske seljačke stranke i svih drugih koji su s oružjem u ruci branili hrvatsku državu, godinama bila u školama i izvan škola zapostavljana i morala, bez prava na odgovor, slušati kako se vrijeđa njihove roditelje, jer su se borili za Hrvatsku.

Kako spadam među rijetke pojedince desetotravanjskog naraštaja koji su slučajem, igrom sudbine ili, možda, zahvaljujući Providnosti, izmakli Bleiburgu, Lavamündu i drugim stratištima, ili u domovini propatili dugogodišnje robije, mislim da mi je dužnost svjedočiti o krugu u koji je došla Vera Korsky 1936. kada je, nakon mature u Osijeku, došla na zagrebačko sveučilište. Stupila je u Sveučilišni pododbor Matice hrvatske, a ujedno je bila i članica Akademskog križarskog sestrinstva i Udruženja sveučilištarki. Matičin sveučilišni pododbor, kao i srednjoškolski, razlikovao se je od ostalih đačkih društava nacionalističkog smjera po tome što mu je težište rada bilo na intelektualnoj izgradnji njegova članstva. Sudjelovalo se na svim priredbama, demonstracijama i štrajkovima, izdavalo se letke protiv Jugoslavije i komunista (koji se nisu htjeli izjasniti za rušenje Jugoslavije). No temeljni se rad odvijao na redovitim društvenim sastancima s predavanjima iz povijesne, književne i političke problematike. Iza svakog bi predavanja slijedila iscrpna rasprava o iznesenim problemima i gledištima, tako da su se predavači morali spremiti i za predavanje i za raspravu koja bi uvijek slijedila. Održavale bi se književne večeri na kojima su se čitali vlastiti radovi, surađivalo se u *Omladini* koju je izdavala Matica hrvatska nasuprot režimskoj *Mladosti* što se širila po srednjim školama. Matični pododbori — a ne samo sveučilišni — zavrijedili bi posebnu obradu, jer su za vrijeme šestosiječanjske diktature i neposredno nakon nje odigrali važnu ulogu u hrvatskom političkom i kulturnom životu koja je u današnjoj Hrvatskoj gotovo nepoznata zbog dugogodišnjeg prešućivanja i iskrivljavanja prošlosti u razdoblju poslije 1945. godine.

Hrvatski nacionalizam onoga razdoblja nije bio agresivan nego obramben. Razvio se, kao uvijek u hrvatskoj povijesti, kad je bila ugrožena ne samo hrvatska državnost, nego i samo postojanje hrvatskog imena i hrvatskog naroda kao posebne zajednice.

U svojoj "Političkoj povijesti Hrvatske"[2] Josip Horvat zaključuje da su "ujedinjenje i skupnost etničkog narodnog teritorija, demokracija, sloboda, ustavnost vječni sadržaj hrvatske političke borbe". Horvat također bilježi da su najistaknutiji predstavnici svih hrvatskih stranaka za vrijeme prvoga svjetskog rata, nakon krfske deklaracije, putem kanonika dr. Barca poslali predstavnicima Jugoslavenskog

[2] Josip Horvat, "Politička povijest Hrvatske", Zagreb 1936. Izdanje nakladnog zavoda "Binoza-Svjetski pisci".

odbora i Kraljevine Srbije u Švicarsku poruku u kojoj su kazali: "Da Hrvati s obzirom na svoje historijsko pravo žele bar u prvo vrijeme da vide očuvanu hrvatsku državu u toj zajedničkoj državi. Oni vele (hrvatski političari, primjedba pisca), da se narodu stoljećima govorilo o njegovoj državi i državnom pravu kao o narodnom idealu, pa im izgleda i boje se, da ne vrše izdaju prema narodu, ako bi se hrvatstvo i Hrvatska odmah utopili u budućoj zajednici, ako narod ne bi vidio ostvaren svoj ideal. Stoga oni misle, da treba hrvatski narod da se ujedini, da treba hrvatska država da se stvori i da ona stupi u najtješnju realnu uniju sa Srbijom i Slovenačkom."

Dva desetljeća kasnije, nakon iskustva u toj zajednici sa Srbijom, nestale su sve iluzije i novi naraštaj hrvatskih sveučilištaraca izdaje Almanah[3] kojim želi "pružiti, pa makar i fragmentarni prilog upoznavanju mentaliteta hrvatske sveučilišne omladine, formiranog u teškim vremenima neprikrivene šestosiječanjske diktature". U tom Almanahu, koji je bio zaplijenjen još u tiskari i od kojega su izdavači uspjeli spasiti samo manji dio, zauzet je, već u samom uvodu, jasan stav prema temeljnim hrvatskim problemima:

"Osnovna je značajka ove generacije i njezina rada jako naglašeno opće narodno hrvatsko shvaćanje, oslobođeno preživjelih stranačkih razilaženja i zastranjivanja, i lišeno nezdravih strančarskih strasti i nakana; ona opća integracija svih narodnih snaga i komponenata u oslobodilačkoj borbi hrvatskog naroda i u radu na oživotvorenju naših ideala. A cilj oslobodilačke borbe i našega rada je postignuće slobode i državnosti na čitavome našem etničkom i historičkom teritoriju, tako da se u slobodnoj domovini nađu udruženi svi Hrvati, katolici i muslimani, te da plodove slobode zajedno s braćom iz Trojednice i Bosne i Hercegovine uživaju i istarski, međumurski, šokački i bunjevački Hrvati..."

"Mi smo hrvatski nacionalisti, a ne nešto drugo. Zato... pobijamo neprijateljski protivnički manevar, kojim oslobodilačku borbu i borce nastoje okrštavati frankovstvom, fašizmom i drugim imenima, želeći tako kad neupućenih kompromitirati ljude i djela. Hrvatski nacionalistički pokret, u kojem sklopu i mi djelujemo, ideološki odgovara potpuno tradicionalnom shvaćanju i težnjama hrvatskoga naroda, te nije plod, a niti je natrušen nikakvim tuđinskim ideološkim zasadama. Današnji hrvatski nacionalizam nije ništa drugo, nego praktična primjena starčevićanstva, on je s njim identičan i primijenjen na suvremene prilike borbe, te socijalno obilježen potpuno duhom seljaštva, koje je temelj svakoga života naše nacije, i to ne samo na riječima, nego istinski i duboko."

[3] "Almanah hrvatskih sveučilištaraca", izdao Sveučilišni pododbor Matice hrvatske, Zagreb 1938.

* *
*

Lako je dokazati da je hrvatski nacionalizam desetotravanjskog naraštaja bio zaista autohton i da je nastavak tradicionalnog stava hrvatske sveučilišne i srednjoškolske mladeži u borbi za slobodu, neovisnost i očuvanje hrvatskog narodnog identiteta. Ovo se htijenje provlači kao crvena nit u izdanjima, novinama ili almanasima studentskih društava još od početka XIX. stoljeća. Ima podataka da je prvo hrvatsko studentsko društvo osnovano u Beču 1817., no svakako su najpoznatija društva bila bečki "Velebit" i "Hrvatski dom" koji je osnovan još na Pravoslovnoj akademiji u Zagrebu. Obadva su društva izdavala svoje almanahe u kojima su surađivali kasniji poznati javni radnici kao August Šenoa, Badalić, Klaić, Palmović, Tomo Maretić, Gjuro Arnold, Ivan Vončina, da spomenem samo neke od njih. "Hrvatski dom" je svoj almanah iz 1876. posvetio "800. godišnjici krunisanja Dmitra Zvonimira kralja svih Hrvata". Posveta je bila umjetnički izrađena, s imenima svih hrvatskih pokrajina, ispod kojih je na trobojnici pisalo "Država Hrvatska".[4]

No najvažniji hrvatski državotvorni pokret, koji je utjecao na sve slojeve hrvatskoga pučanstva, a posebno na sveučilišnu i srednjoškolsku mladež, nastao je u vrijeme kada je na hrvatsku političku pozornicu stupio dr. Ante Starčević. Poznata adresa pravnika zagrebačke Pravoslovne akademije od 28. ožujka 1867., upućena "Ocu domovine", svjedoči koliko se je mladež oduševila za Starčevićeve političke ideje i sadržava ovo jasno obećanje: "Silu budemo snositi, dok moramo, ali je odrekav se svoga prava, uzakoniti ne smijemo, ni ne budemo!" Na ovo im obećanje Ante Starčević odgovara: "Tko nije svoj, taj je svačiji, jer od njega ne stoji, čiji će biti... Ja se ne bojim za budućnost naroda hervatskoga. Ona stoji u rukuh Hervatah i providnosti, a iz tih ruku ne može nego samo dobro izići." Hrvatska mladost stranke prava, tako se zvala starčevićanska sveučilišna organizacija, izdala je 1880. svoj almanah pod nazivom "Hrvatska", u kojemu se uz neka već poznata imena pojavljuju August Harambašić, Ante Kovačić i Matko Laginja.

[4] Mladen Bošnjak: "Hrvatska intelektualna omladina", vidi bilješku 3 o "Almanahu", str. 35-63.

Najvažniji je politički potez hrvatske sveučilišne mladeži onoga doba bio spaljivanje mađarske zastave 1895., kojim je i šira europska javnost bila upoznata s nezadovoljstvom hrvatskog naroda u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Tim su činom hrvatski sveučilištarci javno posvjedočili da u Hrvatskoj hrvatska zastava ne može biti samo narodna nego da je i državna zastava. Na sam su se čin spaljivanja mađarske zastave nadovezale demonstracije u kojima su sveučilištarci prosvjedovali i protiv srpskih studenata, jer oni nisu htjeli zajedno s Hrvatima i pod svojom zastavom sudjelovati pri spaljivanju mađarske zastave.

Općenito se ovo spaljivanje mađarske zastave smatralo prekretnicom u hrvatskom političkom životu. Tome su pridonijele i za ono doba teške kazne sveučilištarcima koji su sudjelovali u tom činu. Isključeni sa zagrebačkog sveučilišta, ovi su sveučilištarci nastavili svoje nauke na stranim sveučilištima, a najviše u Pragu, gdje su do tada pravi hrvatski rodoljubi počeli tražiti spas u slavenskoj uzajamnosti i vratili su se u Hrvatsku prožeti idejama Tomasa Masaryka. U tim je stranim kulturnim i znanstvenim središtima ta mladež upoznala nove europske smjerove i strujanja na području kulture, umjetnosti i filozofije i prenijela ih u domovinu. U svojim je zrelijim godinama taj studentski naraštaj dao znatan doprinos hrvatskom kulturnom životu. No većina, pod zajedničkim nazivom "naprednjačke omladine", bila je jugoslavenski orijentirana, što je dovelo do rascjepa na sveučilištu. Naprednjaci su izdavali velik broj novina i časopisa, koji su doduše ubrzo nestajali, ali su se isto tako pojavljivali novi, tako da su svojom djelatnošću pobudili pozornost u domovini i izvan nje. Zastupali su politički realizam, ali pri tome nisu shvatili da široki slojevi hrvatskog naroda neće prihvatiti njihovu tezu o istovjetnosti hrvatskog i srpskog naroda. Tako su izazvali i poznatu borbu Starih i Mladih koja je snažno odjeknula i u književnosti. "Mladi" su prigovarali starijim političarima politički diletantizam, tradicionalizam i ustrajanje na hrvatskom državnom pravu, a "Stari" mlađima najviše njihovo jugoslavenstvo. Tako je splitski *Novi vijek* napisao: "Nu uzmimo slučaj, da se dogodi europski rat, pa da ove zemlje spadnu pod Srbiju. Bi li Srbija bila kadra vladati i upravljati ovim zemljama? Tako je sigurno, da bi u toj državi vladale neprestane revolucije i opsadno stanje, kao što je sigurno, da bi Srbi gledali sve posrbiti i popravoslaviti." U svom programatskom spisu pod naslovom "Novo doba u Hrvatskoj i hrvatska napredna omladina", naprednjaci traže rastavu crkve od države, ukidanje bogoslovnog fakulteta kao znanstvene ustanove, određivanje gledišta prema starčevićancima, klerikalcima i socijalistima, a Srbe smatraju braćom Hrvata po krvi.

Istodobno se na zagrebačkom sveučilištu razvila jaka starčevićanska organizacija koja od 1908. izdaje svoje glasilo koje uređuje Mile Budak. Cilj je "mladohrvata", kako su nazivani po imenu glasila *Mlada Hrvatska,* prebroditi spor među pravaškom omladinom, tj. osamostaliti je od stranačkih frakcija. U jednom od svojih uvodnika Mile Budak ističe, da im je geslo "Hrvatska Hrvatima, a naš ideal slobodna i ujedinjena Hrvatska". U to se vrijeme pojavljuje i "Domagoj", đačka i sveučilišna organizacija hrvatske katoličke mladeži, koja izdaje svoje glasilo *Luč.*

U razdoblju pred sam prvi svjetski rat naprednjaštvo sve više gubi na ugledu među srednjoškolcima i sveučilištarcima, a raste broj pristaša pravaške mladeži. To je osobito vidljivo na mladohrvatskim zborovima koji su se održali u Zagrebu, Dubrovniku i Splitu. No nekadašnji neprednjaci, svršivši sveučilišne studije, ušli su u politički život Hrvatske i svojim su političkim idejama znatno pridonijeli kobnim odlukama 1918., čije posljedice trpimo još i danas.

* *

*

Do razočaranja u novoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca došlo je brzo. Već su 5. prosinca 1918. pale prve žrtve u Zagrebu pod mecima srpske vojske. Vidovdanski ustav, izglasan nekvalificiranom većinom, uz apstinenciju Hrvatske republikanske seljačke stranke i Hrvatske stranke prava, ozakonjuje centralizam i neravnopravnost, dijeli državu na 33 upravne oblasti i time razbija jedinstvo hrvatskih pokrajina. Taj je ustav temelj pooštrenog hrvatsko-srpskog spora i nosi u sebi klicu raspada nove države koju, uostalom, hrvatski narod u cjelini nije nikada prihvatio kao svoju. Na zagrebačkom sveučilištu razvijaju se stručni i kulturni klubovi, dok jugoslavenstvo ubrzano nestaje među sveučilištarcima. U razdoblju do šestosiječanjske diktature Mladičarski pokret postaje najvažnijim političkim izražajem. Taj je pokret nastao u krilu sveučilišne organizacije Hrvatske republikanske seljačke stranke kao prosvjed protiv kompromisa s Beogradom, odnosno nakon izjave Pavla Radića u ime vodstva te stranke o priznavanju Vidovdanskog ustava (27. ožujka 1925) i ulaska Stjepana Radića u vladu Nikole Pašića.

Ti su disidenti osnovali svoju organizaciju pod imenom "Hrvatska mladica" i izdavali su istoimeno glasilo čiji je urednik bio dr. Mile Starčević, koji je kasnije, kao poslovni tajnik Matice hrvatske, sredinom tridesetih godina počeo s osnivanjem Matičinih pododbora. Jedan od osnovnih ciljeva "Hrvatske mladice" bila je intelektualna

naobrazba pod starim Strossmayerovim geslom "prosvjetom k slobodi", koje je Stjepan Radić prenio u široke narodne slojeve. Mladičari su intenzivirali svoj rad među srednjoškolcima i sveučilištarcima, ali su od njih tražili i da zađu među radničku i seljačku mladež kako bi je politički pridobili za hrvatski nacionalizam. Temelj je njihova programa u hrvatskom nacionalizmu i oni traže političku i gospodarsku samostalnost Hrvatske. Priznaju da se podudaraju interesi Hrvata i Katoličke crkve. Ipak ne prihvaćaju poistovjećivanje vjere i narodnosti i sustavno zastupaju hrvatstvo bosansko-hercegovačkih muslimana, smatrajući da su Bosna i Hercegovina sastavni dio hrvatskog etničkog područja.

* *

*

Nakon atentata u beogradskoj Narodnoj skupštini i posljednjem je Hrvatu postalo jasno da je nemoguća zajednička država sa Srbijom. Hrvatsko je pitanje konačno izašlo iz okvira tadašnje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i postalo je europskim pitanjem. "Hrvatska mladica" objavljuje kartu obnovljene Europe engleskog političara i novinskog magnata lorda Rothermerea, na kojoj je bila ucrtana i karta hrvatske države koja je obuhvaćala bansku Hrvatsku, Dalmaciju i Bosnu.

Krvoproliće u beogradskoj Skupštini i smrt Stjepana Radića doveli su do jedinstvenog hrvatskog otpora. Na to je ubrzo uslijedila šestosiječanjska diktatura kralja Aleksandra, osnutak Ustaškog pokreta kao hrvatski revolucionarni odgovor na novi državni pritisak, odlazak predsjednika Hrvatske stranke prava i narodnog zastupnika dr. Ante Pavelića u inozemstvo i atentat na kralja Aleksandra u Marseilleu kao najočitiji hrvatski prosvjed protiv diktature.

Godine "ličnoga režima" kralja Aleksandra (kako su Srbi običavali eufemistički nazivati kraljevsku diktaturu) bile su razdoblje ekonomske pljačke u Hrvatskoj i zatiranja hrvatskog naroda kao posebne narodne zajednice. Organi jugoslavenske vlasti, većinom Srbi, policija i žandari rade što hoće, pa je cijeli hrvatski narod stvarno izvan zakona, politička su prava izvanredno skučena, a osobito se progoni hrvatska mladež koja nastoji podizati narodni duh protiv malodušja nastalog zbog državnoga terora. Posebno je na udaru represivnoga državnog aparata sveučilišna mladež, jer se je zagrebačko sveučilište razvilo u političko središte protiv jugoslavenske diktature. Ta su stradavanja sveučilišne mladeži bila povod

izreci dr. Ante Trumbića, spomenutoj u predgovoru "Lirike hrvatskih sveučilištaraca":[5] "Hrvatski sveučilištarci, to su patnici svjetskoga glasa i po njima će Zagreb doći do slave."

Tih je godina većina mladičara završila svoje sveučilišne studije i na sveučilište je došao nov naraštaj, čiji se borbeni duh oblikovao već u srednjoškolskim klupama i ubrzo je prevladao u gotovo svim stručnim klubovima i kulturno-političkim društvima koja su tada većinom nosila imena hrvatskih velikana. U "Matiji Gupcu" bili su organizirani pristaše Hrvatske seljačke stranke, a hrvatski su nacionalisti bili organizirani u "Augustu Šenoi", u Sveučilišnom pododboru Matice hrvatske i u Udruženju sveučilištarki. "Domagoj", Akademsko križarsko bratstvo "Mahnić" i Akademsko križarsko sestrinstvo odgajali su svoje članstvo u kršćanskom i narodnom duhu, ali pod pritiskom beogradskog režima i općeg razvitka prilika u Europi i ta društva sve aktivnije surađuju s hrvatskim nacionalistima. Prema navodima povjesničara dr. Rudolfa Horvata u knjizi "Hrvatska na mučilištu" ilegalni se ustaški sveučilišni stožer stvarao u okviru Akademskog društva "August Šenoa" i postao je, prema istom izvoru, "najjača ustaška jedinica u zemlji, jer mu je pripadalo oko 500 sveučilišnih đaka" (str. 585). Središte intelektualnog otpora beogradskom režimu bila je u to doba Matica hrvatska pod vodstvom svoga zaslužnog dugogodišnjeg predsjednika prof. Filipa Lukasa, dok je poslovni tajnik Matice, bivši prvak Mladičarskog pokreta dr. Mile Starčević, okupio oko sebe mlade hrvatske intelektualce, zatim sveučilištarce i srednjoškolce i uređivao mjesečnik *Omladinu.* U radu Sveučilišnog pododbora Matice hrvatske sudjelovali su i muslimanski studenti, od kojih ću spomenuti samo najpoznatije: Halida Čauševića, sina Reis-ul-Uleme Džemaludina Čauševića, i Muhameda Hadžijahića.

Stanje je u Bosni i Hercegovini do 1945. bilo sasvim drukčije nego sada. Od 24 zastupnika bosansko-hercegovačkih muslimana izabranih 28. studenog 1920. u Ustavotvornu skupštinu, dvadeset i dvojica su se izjasnila po narodnosti Hrvatima. Istaknuti političari, književnici i vjerski dostojanstvenici kao Reis-ul-Ulema Džamaludin Čaušević, braća Kulenovići, Adem-aga Mešić, Safvet-beg Bašagić, Alija Nametak, prof. Hakija Hadžić, ing. Junus Mehmedagić, ing. Hilmija Bešlagić i mnogi drugi, izjašnjavali su se Hrvatima.

[5] "Lirika hrvatskih sveučilištaraca", izdao Sveučilišni pododbor Matice hrvatske, uredio Marko Čović, Zagreb 1939.

Hrvatski je sabor g. 1878. nakon okupacije Bosne i Hercegovine zatražio od cara Franje Josipa da se Bosna i Hercegovina ujedine s ostalim hrvatskim zemljama. A g. 1908. Austrija, spremajući se da vojničku okupaciju Bosne pretvori u aneksiju, zatražila je od sveučilišnog profesora dr. Frana Milobara da izradi pravo krune na Bosnu i Hercegovinu na temelju hrvatskoga državnog prava. Za vrijeme pregovora između Dragiše Cvetkovića kao predsjednika vlade i dr. Vladka Mačeka kao predstavnika opozicije u travnju 1939., koji su doveli do stvaranja Banovine Hrvatske, pročulo se da Srbi traže da se Hrvati odreknu Bosne i Hercegovine. Tim su povodom hrvatski muslimanski sveučilištarci, Sveučilišni pododbor Matice hrvatske, Akademsko društvo "August Šenoa", Udruženje sveučilištarki i Hrvatsko katoličko akademsko društvo "Domagoj" objavili zajedničku izjavu o pripadnosti Bosne i Hercegovine Hrvatskoj po etničkom i državnom pravu, te o političko-gospodarsko-etničkoj cjelini hrvatskih zemalja i nedjeljivosti Bosne i Hercegovine. Ta je izjava proširena u obliku letka po cijeloj Hrvatskoj, a dostavljena je i engleskom, francuskom, mađarskom, njemačkom i talijanskom konzulatu u Zagrebu kao i predstavnicima političkog i kulturnog života u Zagrebu i Sarajevu, tadašnjem Reis-ul-Ulemi Fehim eff. Spahu i zagrebačkom nadbiskupu dr. Alojziju Stepincu.

Nakon četiri desetljeća jugoslavenske komunističke vlasti stanje je posve drugačije. Naravno, treba poštovati volju onih bosansko-hercegovačkih muslimana koji se danas osjećaju posebnim narodom. Uočivši razvitak u Bosni i Hercegovini i držeći i nadalje da su bosansko-hercegovački muslimani po svom podrijetlu etnički Hrvati, Hrvatska republikanska stranka u slobodnom svijetu u svojoj izjavi od siječnja 1988. u kojoj daje svoje poglede na krizu Jugoslavije, upozorila je na različitost stoljetne tradicije između uže Hrvatske i Bosne i predložila je za buduću hrvatsku državu federalno ustrojstvo, kao Saveznu Državu Hrvatsku s dvije autonomne jedinice, a taj je stav uključen u lipnju 1991. u stranački program Hrvatske republikanske zajednice, domovinskog nastavka HRS.

* *

*

Nakon svega što smo do sada rekli, možemo zaključiti da je hrvatsko nacionalističko gibanje, koje se je razvijalo od početka XIX. stoljeća i došlo do punoga cvata u razdoblju od proglašenja šestosiječanjske, kraljevske diktature do proglašenja Nezavisne

Države Hrvatske 10. travnja 1941., bilo utemeljeno na tradicionalnim hrvatskim vrednotama: želji za ostvarenjem slobode, državne neovisnosti i socijalne pravednosti. Za razliku od komunista u Hrvatskoj, to nacionalističko gibanje nije zastupalo nikakvu određenu ideologiju, pa stoga ne odgovara činjenicama da bi hrvatski nacionalizam, odnosno Ustaški pokret kao politički oblik hrvatskog nacionalizma u tom razdoblju, bili fašistički. Isto tako, ne odgovara povijesnim činjenicama, da su Nezavisnu Državu Hrvatsku stvorile osovinske sile Italija i Njemačka. Naprotiv, Njemačka je nastojala sačuvati Jugoslaviju, jer se spremala napasti Sovjetski Savez i zato nije željela imati nikakvo žarište sukoba na svom južnom boku. Tek nakon Simovićeva puča, 27. ožujka 1941., protiv pristupa Jugoslavije Trojnom paktu, tadašnje je njemačko vodstvo odlučilo napasti Jugoslaviju, ali ni u toj odluci nije bila predviđena uspostava hrvatske države.

No nakon toga događaji su se počeli razvijati munjevitom brzinom, po nekoj unutrašnjoj dinamici. Unatoč pozivu dr. Vladka Mačeka, tadašnjeg potpredsjednika jugoslavenske vlade i predsjednika hrvatske većinske stranke, da se svi hrvatski vojnički obveznici moraju odazvati mobilizaciji, hrvatski vojnici su pokazali da nisu voljni braniti Jugoslaviju i počeli su razoružavati jugoslavensku vojsku. Već 7. travnja 1941. proglasili su uspostavu hrvatske države u Čakovcu, 8. travnja u Bjelovaru, gdje su razoružali oko 10.000 jugoslavenskih vojnika i zarobili srpske časnike, a 10. je travnja u Zagrebu službeno proglašena uspostava Nezavisne Države Hrvatske. Nakon toga je njemačka vojska, koja je napredovala protiv Jugoslavije, zatražila upute iz Berlina treba li priznati uspostavljanje nove vlasti u Hrvatskoj.

Oružane organizacije Hrvatske seljačke stranke, Hrvatska seljačka i građanska zaštita, pridružile su se Ustaškom pokretu u borbi za razoružavanje jugoslavenskih vojnih jedinica i uspostavljanje državne vlasti na cijelom hrvatskom području, čija je stvarna, a ne samo pravna granica, tada bila na Drini. Hrvatska država nije bila nikakva ustaška tvorevina, kako se sada znade reći, te je i sam Ustaški pokret uvijek isticao da je "NDH stvorio hrvatski narod pod vodstvom Ustaškog pokreta". Za tu tvrdnju postoji i vjerodostojan svjedok, britanski konzul u Zagrebu Thomas C. Rapp, koji, bježeći pred Nijemcima, dolazi Ivanu Meštroviću u Split i kaže mu: "Bez svake sumnje, Država Hrvatska je tu, a narod je za nju. A što će i kako će biti kasnije, to nitko ne može predvidjeti."[6] Značajno

[6] Ivan Meštrović, "Uspomene na političke ljude i događaje", Knjižnica Hrvatske revije, Buenos Aires 1961., str. 308.

je da je nakon hrvatskog proljeća, u prvom domovinskom izdanju Meštrovićevih uspomena, ovaj dio bio ispušten.

Potvrdu da je cijeli narod zaista prihvatio svoju državu nalazimo i u iskazu nadbiskupa (i kasnijeg kardinala) Alojzija Stepinca pred jugoslavenskim komunističkim sudom: "Hrvatski narod se je plebiscitarno izjasnio za svoju državu i ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svoga naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji." To su bile teške riječi na račun komunista koji nisu "osjetili bilo svoga naroda". Nama su komunisti, još prije Desetog travnja, govorili da "ako Hrvati neće prihvatiti komunizam, mi ćemo ih preseliti i na njihovo mjesto dovesti pet milijuna Kineza", što nije bilo začuđujuće ako se uzme u obzir brojčana slabost komunista u tadašnjoj Hrvatskoj. U Zagrebu je komunistička stranka 1941. imala samo 450 članova, a u cijeloj Dalmaciji 620, dok je njihova sveučilišna organizacija brojila samo 50 članova. Uspostava Nezavisne Države Hrvatske bila je za njih težak udarac, pa su se već 12. travnja na sjednici rukovodstva KP Hrvatske pod vodstvom Josipa Broza dogovorili o strategiji rada protiv nove hrvatske države. Narodno oduševljenje, koje se je nakon proglašenja Hrvatske Države očitovalo na zagrebačkim ulicama, komunisti su u svom proglasu proglasili kao slavljenje "okupatorske njemačke vojske" i tako je već od samoga početka nastalo iskrivljavanje povijesnih činjenica, koje se nastavlja sve do današnjega dana.[7]

* *

*

Ovaj letimični opis političkog razvitka među hrvatskim sveučilištarcima u XIX. stoljeću i u prva četiri desetljeća ovoga stoljeća, kao i cijeli ovaj referat, trebali su poslužiti kao okvir da se shvati zašto je Vera Korsky, u svom djelovanju i u Pogovoru svoje knjige pjesama, bila ponosna na svoju pripadnost deseto-travanjskom naraštaju kojemu smo pripadali mi nacionalisti djelatni na Sveučilištu uoči proglašenja Nezavisne Države Hrvatske.

---

[7] Dr. Ivan Jelić, "Komunistička partija Hrvatske 1937. - 1945.", II. dio, Globus, Zagreb 1972., str. 400. i 405.

Politički pregled

CENZURA JE ŠTETNA

Buenos Aires, 28. siječnja 1995.

Dragi Kataliniću!

U *Večernjem listu* od 19. siječnja 1995. objavljen je pismeni razgovor koji je sa mnom vodio gosp. Želimir Žanko. Tehnički lijepo priređen, taj je razgovor međutim bolovao od jednoga nedostatka: bio je nepotpun i zbog toga politički nije bio vjeran odraz onoga što sam bio napisao.

Stoga sam po primitku objavljenog teksta dana 22. siječnja 1995. uputio gospodinu Žanku telefaksom ovo pismo:

Cijenjeni gosp. Žanko!

Pročitao sam naš pismeni razgovor objavljen u "Večernjem listu" od 19. siječnja 1995.

U našem jedinom telefonskom razgovoru rekao sam Vam da cenzura neće dopustiti objavljivanje predloženog razgovora. Unatoč tome upozorenju, dan kasnije, primio sam od Vas niz od devet veoma dobro sastavljenih pitanja. Shvatio sam da su povod predloženog razgovora samo prva tri pitanja, pa sam zato posebnu pažnju posvetio odgovorima na njih. Pazio sam, osim toga, da ne izađem iz okvira koji ste mi postavili.

U pismu s kojim sam Vam poslao moje odgovore napomenuo sam da, "ako je potrebno nešto 'rezati', mislim da bi bilo najbolje ispustiti pitanja 5, 6 i 7, a ostaviti u cijelosti odgovore na pitanja 1 i 2, koji su politički najaktualniji". Vidim, međutim, da su izbačeni ***samo*** *odgovori na ta dva pitanja.*

Cenzor koji je donio tu odluku učinio je medvjeđu uslugu vladi i vladajućoj stranci, jer je ozbiljna politička pomoć koju sam dao našoj državnoj politici u odgovoru na treće pitanje izgubila vrijednost koju je imala kada sam je dao kao politički oporbenjak. Izbacivši odgovore na prva dva pitanja, cenzor je bitno promijenio značaj ovoga razgovora i čitatelj će ga stoga svrstati među one odviše brojne sastavke vladi i vladajućoj stranci bliskih ili odanih osoba.

Kao mnogi drugi donedavno neslobodni narodi, čini mi se da i mi zaboravljamo vrijednost slobodne riječi, koju smo visoko cijenili dok smo bili u oporbi. A cenzoru, koji je radikalnom amputacijom promijenio duh mojih riječi, mogu samo reći: Cenzura je znak slabosti i uvijek je štetna, pa i onda kad je vršimo mi Hrvati.

Uz hrvatski pozdrav i izraz osobnog poštovanja ostajem Vaš odani..."

*

* *

Ono što je objavljeno, ostaje. Zato nisam tražio nikakav ispravak. U javnom životu moramo biti spremni i na niske udarce i tko ih ne može podnijeti, neka ne ulazi u javni život. Dobro je to definirao stari politički lisac, pokojni američki predsjednik Harry S. Truman: "Tko se boji vrućine, neka ne ulazi u kuhinju."

Ali da šutnja ne bi postala odobravanje takva načina vođenja politike — za koji ne smatram odgovornim moga sugovornika — molim Vas da u "Političkom pregledu" naše *Republike Hrvatske,* ako ima prostora, objavite cijeli tekst navedenog razgovora da bi oni Hrvati, koji se ozbiljno posvećuju politici, shvatili da nisam zbog publiciteta promijenio svoj politicki stav prema događajima u našoj novoj, još prilično nesavršenoj, slobodnoj hrvatskoj državi.

Prilažem pitanja i odgovore i unaprijed zahvaljujem na uvrštenju.

Vaš odani **Ivo Korsky**

*

* *

1. Kako gledate na razvoj odnosa Hrvatske i pobunjenih Srba (Srbije) nakon otvaranja autoceste prema Beogradu i nastavka pregovora s kninskim vlastodršcima?

— Otvaranje autoceste prema Beogradu nije nikakav napredak u odnosima između Republike Hrvatske i njezinih građana srpske narodnosti u "zaštićenim područjima", a još manje početak njihove reintegracije.

Srbi su popustili na sektoru Zapad gdje su politički i vojnički najslabiji i otvorili su put prema Beogradu koji, iako važan za gospodarski napredak onoga dijela sjeverne Hrvatske, ima daleko veće značenje za Republiku Srbiju. U skoroj budućnosti, kada se

budu ublažile gospodarske sankcije protiv Srbije, taj će put predstavljati žilu kucavicu za obnavljanje srpskoga gospodarstva i srpskoga prometa. I u ovoj su prilici kninski Srbi pokazali svoje neprijateljstvo prema hrvatskom narodu, a ne samo prema Republici Hrvatskoj, i svoju spremnost da i vlastite gospodarske interese žrtvuju u korist Srbije. Nisu dopustili otvaranje prometnica koje vežu Zagreb sa Splitom i koje su kralježnica Hrvatske. Otvaranje ceste je taktički ustupak Knina svojim britanskim zaštitnicima kojima je to bio argument da se Hrvatska treba uzdati u mirovni proces, na što je, prema vijesti agencije *Reuters,* upozorio Hrvatsku vladu tajnik Foreign officea gosp. Douglas Hogg prigodom svoga dvodnevnog posjeta Zagrebu.

Ovaj prividni pragmatizam britanske diplomacije odgađa normalizaciju stanja u Republici Hrvatskoj. No posebno nanosi štetu onim Srbima u Hrvatskoj koji su svjesni da je njihova budućnost kao narodne skupine i kao pojedinaca povezana sa sudbinom većinskog hrvatskog pučanstva, ali čiju političku djelatnost sputava pritisak ekstremista u vlastitim redovima. To se osjeća u riječima Milana Đukića, predsjednika Srpske narodne stranke, koji je posve opravdano kritizirao metodologiju Zagrebačkog sporazuma od 29. ožujka 1994., sklopljenog pod pritiskom velikih sila, kad je rekao:

> "Najprije treba otvarati politička pitanja, jer su upravo ona najvažnija za proces reinkorporacije. Mislim da je obrnuti redoslijed gubljenje vremena. Jer, otvaranje komunikacija i ekonomska suradnja s UNPA samo bi cementirali postojeće stanje i udaljili potrebu lokalnih vlasti u UNPA da pregovaraju o političkim pitanjima."

(Intervju koji je vodio Branko Podgornik, *Vjesnik,* 1. kolovoza 1994., str. 5.)

2. Hoće li se, po Vašem mišljenju, produljiti mandat UNPROFOR-u?

— Dosadašnje iskustvo potiče me na zaključak da će se ponovno pronaći formula za legaliziranje okupacije hrvatskih područja, a da se ne povrijedi unutrašnjopolitički ugled hrvatskoga državnog vodstva, što bi moglo dovesti do njegova poraza na slijedećim izborima.

Danas je jasno svim analitičarima da su u ratu na području bivše Jugoslavije glavni politički gubitnici Ujedinjeni narodi i Europska unija, koji su pokazali potpunu neobjektivnost, neodlučnost i neučinkovitost u prvoj velikoj europskoj krizi što je nastala

nakon svršetka drugoga svjetskog rata. Ujedinjeni narodi nisu sposobni izvršiti velike vojničke operacije da bi nametnuli mirovna rješenja, priznao je prije nekoliko dana gosp. Boutros Boutros-Ghali, glavni tajnik Ujedinjenih naroda, na sjednici Vijeća sigurnosti, kao što su to javile u zajedničkoj vijesti agencije *AP* i *Reuters*. Ta slabost, međutim, ne znači da su slabe države koje su djelatne na našemu području. Naprotiv. One su veoma jake pojedinačno, a slaba je njihova zajednica, odnosno, njihov zajednički nastup.

Slabe su države koje trpe agresiju srpske vojske i njezinih pomoćnih jedinica. Ta je agresija uokvirena snagama Ujedinjenih naroda, koje ravnaju tim ratnim operacijama da se ne bi pretvorile u opći rat ili opće klanje, kako je to duhovito i ispravno formulirao Martin Woollacott u engleskom tjedniku *The Weekly Guardian* (4. XII. 1994).

Vjerujem da je Hrvatska morala pristati na stvaranje zaštićenih područja za pobunjene Srbe, kao preduvjet za priznavanje hrvatske neovisnosti. Bilo je to predvidivo kao posljedica crne legende o Hrvatima, koja je nastala za vrijeme drugoga svjetskog rata, a koju je stalno podgrijavala Titina Jugoslavija da bi opravdala nasilno uklapanje Hrvatske u Jugoslaviju 1945. i politički povlašten položaj srpske manjine u SR Hrvatskoj. Istočni grijeh današnjega stanja je stvaranje "ružičastih zona", kao daljnje amputacije hrvatskog područja i tajnovitost koja je pokrivala te odredbe.

Ali, kada je postalo očevidnim da unatoč političkih i teritorijalnih ustupaka Republike Hrvatske Ujedinjeni narodi ne namjeravaju zaštititi hrvatsko pučanstvo u tim "zaštićenim" i "ružičastim" područjima, nego da prihvaćaju etničko čišćenje koje se u njima vrši, hrvatska je vlada trebala otvoreno priznati da Hrvatska nema ni vojničku ni političku snagu da za sada dokrajči okupaciju hrvatskog područja pa da zato, u znak prosvjeda, odbija produljiti mandat Ujedinjenim narodima.

Za hrvatska diplomatska nastojanja bilo bi bolje da je vladajuća stranka manje govorila o vojničkom rješenju, koje nije bilo realna opcija, i da je pripravila narod na produljenje okupacije i na dugu borbu na diplomatskom i političkom polju za oslobođenje hrvatskih područja. O sili uopće ne treba govoriti, jer se o njoj ne govori, nego se primjenjuje u pogodnom času. A za hrvatska bi prava bilo daleko bolje da nam je ta okupacija bila nametnuta od Vijeća sigurnosti, uz naš dostojanstven prosvjed i

bez ikakvih prijetnja, ali i bez našeg potpisa kojim se s hrvatske strane legalizira povreda hrvatske suverenosti po uzoru na nesretnu ugarsko-hrvatsku nagodbu iz 1868. godine.

3. Kakvu bi međunarodnu podršku imala Hrvatska u slučaju vojnog rješenja pitanja reintegracije okupiranih teritorija?

— Ako bi se odlučila na vojničku opciju, Hrvatska ne može računati na stranu pomoć, pa ni na neutralnost europskih država. Već spomenuta vijest agencije *Reuters* otkriva da je Velika Britanija upozorila Hrvatsku da ne započne vojničke djelatnosti za oslobođenje one trećine svoga područja koja je od 1991. pod vlašću pobunjenih Srba. Osim tajnika, gosp. Douglasa Hogga, takve je izjave davao i zapovjednik UNPROFOR-a u Bosni general Sir Michael Rose, koji, međutim, nije davao slična upozorenja srpskom vodstvu u Kninu čije su vojničke jedinice s teškim naoružanjem potpuno neizazvane izišle iz svojih "zaštićenih" područja i započele ofenzivne djelatnosti protiv Bihaća i okolnih muslimanskih područja.

Želim podsjetiti da u izvješću gosp. Nenada Ivankovića, objavljenog u Vašem dnevniku od 28. kolovoza 1994., stoji da je 26. kolovoza 1994. na Brijunima, prema vijestima njemačkog radija, ministar vanjskih poslova gosp. Klaus Kinkel veoma prijateljski, no ipak ultimativno, tražio da se ne upotrijebi sila za oslobađanje okupiranih područja, uz priznanje da se o povratku hrvatske vlasti na ta područja "zapravo ne može ništa nova reći, osim pozvati Zagreb na 'strpljenje'. Isti je izvor citirao i njemačkog veleposlanika u Zagrebu Horsta Weisela, koji je izjavio da za okupirana hrvatska područja nema brzog rješenja i da će morati proteći godine dok se ona ne integriraju u hrvatski državnopravni sustav."

Dva je dana kasnije isti dopisnik iz Bonna dodao da je ministar Kinkel tom prilikom rekao predsjedniku Tuđmanu "da se Bonn više ne bi mogao 'zauzimati za Hrvatsku ni u Europskoj uniji, ni u međunarodnoj kontaktnoj skupini, kao ni u New Yorku, ako bi ona pokušala vojno riješiti problem' [hrvatskih okupiranih područja]."

4. Koji su najkrupniji problemi u ostvarivanju Vašingtonskog sporazuma?

— Glavni je problem što Vašingtonski sporazum nije nastao ni na inicijativu bošnjačko-muslimanske ni hrvatske strane, nego ga je nametnula američka diplomacija da bi u svom političkom sukobu s briselskom tehnokracijom zaustavila daljnje komadanje Bosne i time dokazala svojim prijateljima u islamskom svijetu da

se brine za spašavanje bošnjačkih muslimana i za njihovo dugoročno integriranje u Europu bez ugrožavanja njihova islamskog identiteta.

Šteta je što ta američka inicijativa nije došla dvije godine ranije, prije nego što su pritajeni KOS-ovi agenti u muslimanskim i hrvatskim redovima uspjeli zatrovati odnose između njih i razbiti njihovu obrambenu suradnju.

No i prije toga nesretnoga rata vodstvo ni jedne ni druge strane nije pokazivalo dovoljno razumijevanja za prijeku potrebu ove suradnje. Bez obzira na to govorimo li mi o bosansko-hercegovačkim muslimanima kao o dijelu hrvatskog etnikuma u smislu nauke dr. Ante Starčevića, ili ih proglašavamo posebnim bošnjačkim narodom — što je od početka šezdesetih godina zastupao u emigraciji gosp. Adil Zulfikarpašić, tražeći istodobno sporazum sa srpskom emigracijom četničke orijentacije — zemljopisni, prometni, gospodarski i obrambeni razlozi nameću suradnju između ovih dviju skupina. Pitanje je sada, nije li nova američka politika, koju je javno formulirao tajnik za obranu gosp. William Perry govoreći o srpskoj vojničkoj pobjedi, izgubila interes za Vašingtonski sporazum.

5. Prigodom boravka u Hrvatskoj istaknuli ste potrebu jačanja pravne sigurnosti svih građana. Što bi konkretno trebalo poduzeti?

— Slobodno i neovisno sudstvo je temelj slobode građana i bez takva sudstva nema pravne sigurnosti.

Godine 1990. povjerila mi je Hrvatska republikanska stranka u emigraciji zadatak da posuvremenim njezin program izrađen 1951. Tada smo u točki 5. formulirali ne samo načelo neovisnosti sudstva nego i uvjete u kojima suci mogu biti stvarno neovisni. Predložili smo obnavljanje tradicionalnog Stola sedmorice kao vrhovnog zaštitnika ustavnosti i zakonitosti. Željeli smo da vrhovno sudište ima mali broj sudaca, da se ne bi pretvorilo u novu, golemu birokraciju, te da bi se posvetilo samo bitnim pitanjima ustavnosti i zakonitosti. Taj je program usvojila Hrvatska republikanska zajednica kad se je 15. lipnja 1991. ustrojila kao politička stranka u Republici Hrvatskoj.

Referat odvjetnika gosp. Ivana Gabelice o preobrazbi pravosuđa, pročitan na II. konvenciji Hrvatske stranke prava u Rijeci 17. rujna 1994. (objavljen u časopisu *Republika Hrvatska* br. 186. za studeni 1994), predstavlja dobru konkretnu podlogu za izgrađivanje takva neovisnog sudstva u Hrvatskoj.

6. Kako na aktualno stanje u Hrvatskoj gleda hrvatska dijaspora? Neki političari iz dijaspore tvrde da među Hrvatima u svijetu vlada konfuzija.

— Velika većina Hrvata u svijetu oduševljeno je prihvatila uspostavljanje hrvatske države. Oni koji su bili više ili manje politički djelatni znali su da je teško stvoriti novu državu, no da je još mnogo teže izgraditi i obraniti novostvorenu državu. Zato su shvaćali poteškoće koje su nastale, i među njima ne vlada smutnja.

Rodoljubni Hrvati koji su se prije 30. svibnja 1990. držali po strani, daleko od svake političke djelatnosti, isto su oduševljeno prihvatili novu državu, no kako su bili politički neizgrađeni, očekivali su da će se sve samo od sebe urediti i da neće biti potrebne nikakve žrtve. Među njima je došlo do smutnje, pa i do razočaranja, kad su otkrili da veliki ideali zahtijevaju za svoje ostvarenje velike borbe i velike žrtve.

7. Sredinom prošle godine rekli ste da rad Sabora nije bio zanimljiv. Kako sada gledate na stanje u hrvatskom parlamentu, nakon rascjepa u HDZ-u, osnivanja HND-a i dugotrajne parlamentarne krize?

— Pratio sam rascjep i krizu, no nisam opazio da bi se kakvoća rada bitno promijenila i da bi Sabor postao ravnopravnim političkim čimbenikom u odnosu prema Predsjedniku i Vladi. Ovime ne želim poreći intelektualnu vrijednost i političku sposobnost nekih članova Sabora, ali kao tijelo, kao jedna od triju vlasti u državi, Sabor se još nije uspio afirmirati uz premoćnu izvršnu vlast.

8. Kakve su šanse desnih stranaka, među koje se svrstava i Vaša HRZ? Kako gledate na otvorene istupe hrvatskih neofašista, poput g. Schwartza?

— Ako pod nazivom desnice razumijevamo stranke koje stavljaju u prvi red obranu države i narodne zajednice, slobodarski, saborski politički sustav, slobodno ali uredno gospodarstvo, obranu kulturne baštine i određenu socijalnu zaštitu, dakle ono što zastupaju europske desne stranke kao što su engleski, švedski i danski konzervativci, francuski golisti, njemački kršćanski demokrati pa španjolska i austrijska pučka stranka, onda moramo ustanoviti da je taj sektor hrvatskoga političkog tijela još podijeljen. Zbog svoje izrazite državotvornosti ovaj je sektor 1990. bez izuzetka dao svoj glas Hrvatskoj demokratskoj zajednici, a tek kasnije, na drugim izborima, dijelom HSP-u i

HSLS-u. Na svaki znak opasnosti za opstanak države ovaj je sektor pomagao predsjedniku i vladi pa i kad se nije slagao s načinom i stilom vladajuće stranke. Ali isto je tako povlačio svoje glasove na svaku pojavu ekstremizma i dogmatizma bilo u vladinoj bilo u kojoj oporbenoj stranci desnoga predznaka. U bitnim pitanjima ta je desnica zadojena starčevićanstvom.

Tu desnicu može okupiti stranka ili blok koji će jamčiti ono što te muževe i žene odlikuje: red, štednja, ozbiljnost, slobodoljubivost i umjerenost. U toj umjerenoj desnici postoje mnoge razlike, jer ona nije dogmatska, što se vidi ne samo u Hrvatskoj nego u svim europskim konzervativnim i umjereno desnim strankama.

Pojava neofašista, među kojima je djelatan gosp. Mladen Schwartz, normalna je u časovima političkih, gospodarskih i socijalnih kriza ili preokreta, kad mnogi građani traže brza i radikalna rješenja. Obično su takve pojave prolazne i ubrzo nestaju, no ako se ipak uspiju nametnuti, nikada i nigdje takve diktature nisu uspjele riješiti pitanja zbog kojih su se u prvom redu pojavile. Hrvatska, koja je šest desetljeća proživljavala različite dobronamjerne i zlonamjerne diktatorske vladavine, ima prebogato iskustvo da bi se smjela predati novim diktatorskim političkim oblicima.

9. Rekli ste da NDH nije mogla opstati zbog sporazuma velikih sila u Teheranu i na Jalti. Može li se slično dogoditi sadašnjoj, demokratskoj Hrvatskoj?

— Nisam prorok nego običan hrvatski intelektualac koji želi racionalno djelovati u javnom životu. Nadam se da nova hrvatska država neće doživjeti svoj Teheran. Da bi to izbjegla, svi Hrvati, bez obzira na ideologiju, moraju shvatiti da mogu biti slobodni samo ako je Hrvatska slobodna.

Buenos Aires, 9. siječnja 1995.

Pisma uredništvu

ZANIMLJIVA PRIMOPREDAJA

Potkraj listopada 1994. uručio nam je **prof. Luka Perinić** jedno pismo koje je u najmanju ruku zanimljivo kao povijesna anegdota. Pismo glasi:

Gospodine Kataliniću!

U povodu izlaska Vaše knjige "Rađanje države" želio sam iznijeti jednu nepoznatu, ali sigurno važnu zanimljivost. Za NDH postojalo je Ministarstvo skrbi za postradale krajeve. Prvi mu je ministar bio dr. Alajbegović (kasniji ministar vanjskih poslova), a zadnji je bio Mehmed Mehičić. U tom sam ministarstvu radio od njegova početka, a od 22. 3. 1944. kao pročelnik odjela skrbi za postradale osobe (nešto slično kao danas dr. Adalbert Rebić). Kad je donesena odluka da se krene prema Zapadu, ja sam ostao u Zagrebu i s preostalim osobljem dolazio u ured, napose zbog brige oko zaliha hrane i robe za izbjeglice (jer su bile započele provale i krađe).

Dana 12. 5. 1945. došao je k nama pomoćnik ministra socijalne politike g. Ivan Antičević iz Splita. (Ministar je bio Jurica Draušnik, ali je stigao kasnije s drugim funkcionarima komunističke vlade, koja je već bila formirana u Dalmaciji.) I toga dana obavili smo regularnu primopredaju vlasti. O toj primopredaji sačuvao sam zapisnike, koje Vam, evo, fotokopirane dostavljam, dok originale čuvam kod sebe. Ja nisam pravnik, ali smatram da ti dokumenti o primopredaji znače kako su indirektno, ali de facto komunističke vlasti priznale NDH.

Inače, nikada nisam bio član ustaške organizacije, a nikada ni član bilo koje druge političke stranke.

(Usput Vam prilažem i fotokopiju imenovanja od 22. 3.1944., kojim me je poglavnik Ante Pavelić imenovao pročelnikom, i fotokopiju odlikovanja od 1. 5. 1944.)

Ostajem s poštovanjem

Luka Perinić

Zagreb, 21. 10. 1994.

U prilogu prof. Luka Perinić šalje dva zapisnika. Prvi, kraći i s povijesnog gledišta zanimljiviji, glasi:

ZAPISNIK

sastavljen dne 12. svibnja 1945. u prostorijama Ministarstva Socijalne Politike Narodne Vlade Hrvatske.

Predmet uredovanja je primopredaja osoblja, inventara imovine i spisa odjela skrbi za postradale osobe prijašnjeg Ministarstva skrbi za postradale krajeve N. D. H.

Prisutni: Ivo Antičević, pomoćnik ministra, kao primalac i prof. Luka Perinić, bivši pročelnik odjela skrbi za postradale osobe prijašnjeg Ministarstva skrbi za postradale krajeve N.D.H. kao predavaoc.

Predaje se, odnosno prima se:

I.

Osoblje bivšeg odjela skrbi za postradale osobe prema odsjecima kako se nalazi u prilogu broj I.

II.

Inventar bivšeg odjela skrbi za postradale osobe po sobama i to za sobe broj 28, 29, 31, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, i 48, a kako se nalazi u prilogu broj II.

III.

Knjige i kartoteke bivšeg odjela skrbi za postradale osobe i to:

a/ u bivšem odsjeku za prehranu i obskrbu postradalih osoba: 2 knjige o stanju skladišta; 1 knjiga o pomoćima u naravi u god. 1944; 1 knjiga o pomoćima u naravi u godini 1945; imenik o pomoćima u naravi; kartoteka izdanih doznaka za obuću; 2 knjige o doznakama za cipele.

b/ u bivšem odsjeku za postradalu djecu: kartoteka djece smještene u dječjim domovima i u obiteljima.

IV.

Spisi po odsjecima i to:

a/ u bivšem odsjeku za prehranu i obskrbu 344 spisa

b/ u bivšem zdravstvenom odsjeku 45 spisa

c/ novo stigli spisi 102 na broju

d/ doznake za nabavu obuće serije A od broja 17310 do broja 173200 = 99 komada. Od broja 173901 do broja 174350 = 449 kom. Ukupno 548 kom. doznaka.

DOVRŠENO!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Predavaoc: *Primaoc:*
Luka Perinić, v. r. *Ivo Antičević, v. r.*

Drugi je zapisnik o primopredaji mnogo dulji. Isto je tako "sastavljen dne 12. V. 1945. u prostorijama ministarstva socijalne politike narodne vlade Hrvatske u Zagrebu", a potpisali su ga, kao predavatelji, bivši dužnosnici "ministarstva skrbi za postradale krajeve NDH" (dr. Josip Blažina, prof. Luka Perinić, ing. Ante Rogović, Dragomir Lazarević i Ljubomir Lovrić) i "ministarstva zdravstva i udružbe NDH" (Aurel Šmidt, dr. Salih Kulević, dr. Gašpar Malvić, ing. Ivo Fantov, dr. Velimir Deželić i ing. Dušan Ličina), zatim "bivši glavar glavnog ureda rada" (Nikola Filipović), kao i bivši dužnosnici "Upravnog stožera oružanih snaga" NDH (Stjepan Petrak i Zvonimir Marečić). U ime nove "narodne" vlade potpisao ga je pomoćnik ministra socijalne politike Ivan Antičević.

Podrobna primopredaja različitih prostorija, spisa i imovine završava popisom glavnih dužnosnika novoga ministarstva socijalne politike, kojima bivši dužnosnici NDH trebaju predati popisane prostorije, spise i imovinu. Navodimo u cijelosti taj posljednji dio:

"Vršilac dužnosti načelnika općeg odjela je drugarica Maca Majstorović.

Načelnik odjela radnog prava drug Slavko Kudeljnjak.

Načelnik socijalnog osiguranja drug dr. Branko Kesić.

Načelnik odjela socijalne skrbi i zaštite drugarica Tatjana Marenić.

Načelnik odjela invalidske zaštite drug Ljubomir Milićević.

Vršilac dužnosti načelnika iseljeničkog odjela je drug Krsto Krstić."

Sudbinska smislenost hrvatske države nasuprot Jugoslaviji i komunizmu samo je u ostvarenju ideje slobode. Hrvatska država mora ostvariti, nositi, nametati ideju slobode. To je glavno.

Ivan Oršanić

FAKTOGRAFSKA ISTINA O STEPINCU

O knjigama koje su nakon rata objavljene o nadbiskupu Stepincu, govorio je potkraj prošle godine franjevac dr. Ivan Damiš u okviru književnih večeri HKD sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda).

U uvodnoj je riječi ravnatelj HKD-a prof. Radovan Grgec istakao da je Alojzije Stepinac jedna od najsvjetlijih ličnosti suvremene hrvatske povijesti i znak našega jedinstva. Zato o njemu valja pisati i govoriti po mogućnosti faktografski točno i historiografski dokumentirano upravo sada kada je u tijeku proces za njegovu beatifikaciju. Ukazao je na neke faktografske netočnosti u knjigama vjerskog tiska i najavio da će HKD uskoro izdati knjigu Johna Pintara "Četiri godine u Titovu paklu", u kojoj se govori o Stepinčevu lepoglavskom zatočeništvu.

I dr. Damiš je govorio o netočnostima i krivim navodima, osvrnuvši se posebno kritički na knjige o Stepincu objavljene u jugokomunističkom tisku. U zanimljivoj diskusiji na te se netočnosti i pogreške dokumentirano osvrnuo dr. Lav Znidarčić. Svakako bi u novim knjigama o Stepincu i u eventualnim novim izdanjima već objavljenih knjiga trebalo ispravke tih pogrešaka uzeti u obzir.

SLOŽNO I ZAJEDNIČKI — DO BOLJE HRVATSKE

Ovo je prvi ovogodišnji broj našeg časopisa. Njime smo ušli u naše 45. godište, te u drugo godište našeg izlaženja u Hrvatskoj.

Časopis smo pokrenuli 1951. godine, u Buenos Airesu, kao glasilo hrvatskih republikanaca, boraca za nezavisnu hrvatsku državu. Država je ostvarena i naš je cilj djelomično postignut. Ostaje nam još, svima zajedno, postići da naša država bude onako lijepa kakvom smo je sanjali i kakvu zaslužuje hrvatski narod.

Moći ćemo nastaviti svojim radom samo uz pomoć naših prijatelja: suradnika, pretplatnika, čitatelja i širitelja našeg tiska.

Zato molimo sve da nam i u ovoj godini pomognu. Očekujemo Vašu suradnju, očekujemo Vaša pisma, očekujemo Vašu posjetu, očekujemo Vaš telefonski poziv. Očekujemo da nam pomognete kako bismo proširili krug naših pretplatnika, kao i da nam pomognete da dođemo i do onih knjižara u raznim mjestima diljem Hrvatske i susjedne Bosne i Hercegovine, gdje se još ne nalazi u prodaji naš časopis.

Dakako, očekujemo i da obnovite svoju pretplatu. Na zadnjoj strani korica naći ćete broj našeg žiro-računa, a ujedno Vas molimo da nam pošaljete i fotokopiju "Opće uplatnice", jer nam Zavod za platni promet javlja samo koliko je novca stiglo na naš žiro-račun, ali nam ne javlja tko je novac uplatio.

Zahvaljujemo svima Vama na dosadašnjoj pomoći.

UPRAVA ČASOPISA "REPUBLIKA HRVATSKA"

Iz hrvatskog tiska

KAKVU DRŽAVU ŽELIMO?

Treba nam država iz koje narod neće bježati. Znate već onu poslovicu:"Bože čuvaj Hrvatsku, odoh ja u Njemačku!" (...) Trebamo državu koju nećemo svi pljačkati, nego koju ćemo svjesno i savjesno, kulturno i etički sređivati. U kojoj vjera neće biti folklor u medijima nego izvor života i putokaz budućim generacijama. U kojoj ćemo obnavljati naše obitelji i odgovorno pristupiti odgoju mladih.

(**Kardinal Vinko Puljić**, "Nedjeljna Dalmacija", 2. 2. 1995.)

* * *

• *Do prije nekog vremena u nas se mnogo govorilo o duhovnoj obnovi. Sad već neko vrijeme rjeđe slušamo tu kovanicu. Zašto?*

— Svojevremeno je organiziran skup u Starogradskoj vijećnici, gdje sam i ja govorio. Materijalna bi obnova tu trebala ići paralelno s duhovnom, a duhovna je zapravo moralna obnova. To ne znači samo da ljudi moraju biti moralni samo u svom obiteljskom životu nego znači da se moraju držati kršćanskih principa koji izražavaju djela milosrđa kao što su: gladnoga nahraniti, bolesnoga pohoditi... Onda sam rekao da je smiješno govoriti ljudima koji su zapali u korupciju o nekakvoj duhovnoj obnovi ako je to samo na riječima.

(**Prof. Radovan Grgec**, glavni i odgovorni urednik "Marulića" i ravnatelj HKD "Sv. Jeronima", "Večernji list", 19. 3. 1995.)

* * *

Država vene i od toga ako se dovoljno ne brinemo za svoje iseljene, prognane, invalide, udovice rata, siročad, siromašne, nemoćne, nejake i napuštene. Ogledalo svake države je uspješnost rješavanja socijalnih problema svog naroda. Ne možemo svu krivnju za nefunkcioniranje socijalne države prebaciti na rat. Jer, rat koliko god ubija, isto toliko i razvija, budi solidarnost. A socijalna država se pravi pravnom državom. Gdje je naša pravna država? Tko je sve poštuje među najvišim našim izabranim ili kooptiranim predstavnicima? Za koju državu neki od njih i njihove obitelji rade?

(**Marko Matić**, glavni i odgovorni urednik, "Tomislav", veljača 1995.)

* * *

Stvaranjem hrvatske države Hrvati su konačno dobili mogućnost da kažu da su Hrvati što je u dosadašnjim režimima bilo veoma opasno priznati! I sada se s tim jednostavno licitira! Svi koji žele nešto napraviti, prikriti svoju povijest, prikriti ono što rade ili ne rade, prikriti nekakav lopovluk, pranje novca, ili slično, agitpropovski lupaju o hrvatstvu! Dakle, hrvatstvo im služi kao neka vrsta dimne zavjese iza koje mogu raditi što žele.

To je posljedica komunističkog mentaliteta koji je u svim porama hrvatskog nacionalnog tkiva. Cijeli komunistički establishment je produžio svoj vijek i u novoj hrvatskoj državi. Sve ono što je egzistiralo u bivšoj SFRJ, s vrlo malim pomacima, preneseno je i u hrvatsku državu. Prvo, jedni te isti ljudi su ostali u području kulture i sebe smatraju jedinima koji su mjerodavni da o svemu sude. Isto je i u privredi ili bilo kojem drugom području našega društva. Sve su to isti ljudi, s istim navikama i običajima! To su ljudi čija je glavna osobina biti uz one na vlasti pa ma tko oni bili. (...)

Sve što je bilo jugoslavensko sad se samo zove hrvatskim imenom! Ali mentalitet komunizma i Jugoslavije je ostao u njima! (...)

Većina naših komunista nisu bili komunisti iz uvjerenja, jer znamo da su mnogi pravi komunisti zaglavili u Staljinovim i Titovim čistkama, nego su bili ljudi koji su se prilagodili okružju u kojemu su živjeli i jednostavno gradili svoju karijeru. To su ljudi prilagodljivi svakom režimu, pa su tako danas i veliki Hrvati. No, nažalost, prenijeli su sa sobom taj svoj nesretni komunistički mentalitet i dali ga hrvatskoj državi koja ih je, očigledno, prihvatila.

(**Krešimir Mikolčić,** glavni tajnik Matice hrvatske, "Hrvatski književni list", ožujak — travanj 1995.)

* * *

Ponekad se stječe dojam da u organima vlasti djeluju saboteri i diverzanti, koji imaju zadatak da oneraspoložuju i maltretiraju ovaj narod. Dovoljno je samo zaviriti u državne urede, ustanove i poduzeća, pa vidjeti koliko je još uvijek prisutno ono birokratsko: Dođi sutra! Da bi dobio običnu potvrdicu, čovjek ponekad mora uzeti godišnji odmor. A da ne pričamo o drskosti i bahatosti novih "menadžera" koji se često iživljavaju na hrvatskom radniku koji na svojim leđima nosi teret i gospodarskog oporavka i rata. U zavjetrini svih nevolja spretni udbaši, komunjare, lopovi, sve pod krinkom HDZ-a, stižu do najvećih položaja i u državi, i u medijima, i u gospodarstvu, tako da pošteni, stručni i državotvorni Hrvati imaju sve manje šanse. Nije rijedak slučaj da su udbaši, koji su pojedince tukli i hapsili, sada šefovi tim istim ljudima, u vlasti, državnoj upravi, gospodarstvu, školama, fakultetima. Stoga nije tragično što jugokomunističko medijsko smeće "Feral!" piše, nego što je mnogo toga što piše, na žalost, istinito!

(**Dr. Ivan Kordić,** "Tomislav", ožujak 1995.)

BREVIJAR SLOBODNE I NEZAVISNE HRVATSKE
(Ivan Oršanić, Vizija slobode, Chicago, 1990.)

Pod naslovom "Brevijar slobodne i nezavisne Hrvatske (Ivan Oršanić, Vizija slobode, Chicago, 1990.)" objavljuje gosp. ***Zdravko Mužinić*** *u "Maruliću" br. 6, za studeni-prosinac 1994., prikaz drugog izdanja knjige "Vizija slobode".*

U nastavku prenosimo glavni dio.

Iako se knjige koje su tiskane pred par godina u načelu ne recenziraju, u ovom je slučaju potrebno napraviti izuzetak i to s dva razloga: riječ je, naime, o knjizi koja je tiskana u Americi i zbog toga slabo poznata, ili sasvim nepoznata u domovini, a s druge strane dotična je knjiga vrlo vrijedna, a dakako i vrlo aktualna, pa je treba popularizirati i kod nas. Zanimljiv je i podatak u svezi s tom knjigom da njezin autor nije politolog, povjesničar ili znanstvenik sličnog profila nego — matematičar...

Ivan Oršanić (r.1904. u Županji) od mladih je nogu pristaša opcije slobodne Hrvatske i s te je platforme polemizirao ne samo s unitaristima nego i s Mačekom i s HSS (čak je za vrijeme "Banovine Hrvatske" sjedio u zatvoru). G. 1941. je dakako pozdravio uspostavu NDH i u hijerarhiji te države odmah zauzeo ugledne i odgovorne dužnosti: bio je najprije šef promičbe pa zapovjednik Ustaške mladeži i najzad Državni Savezničar (u rangu ministra). U svibnju 1945. napušta Zagreb i poslije kraćeg boravka u Austriji i Italiji, dospijeva do Argentine odn. Buenos Airesa, gdje je bacio sidro. G. 1951. osnovao je s bratom Antom i nekim drugim istomišljenicima "Hrvatsku republikansku stranku" i pokrenuo njezinu tribinu, časopis "Republika Hrvatska", gdje je objavio sijaset članaka i eseja. Umro je 1968.

Deset godina nakon njegove smrti 1979. njegov će nasljednik u vodstvu HRS (danas HRZ, tj. Hrvatska republikanska zajednica) mr. Kazimir Katalinić skupiti njegove najznačajnije članke u knjigu "Vizija slobode" koja će knjiga 1990. doživjeti i drugo izdanje.

Knjiga "Vizija slobode" predstavlja sintezu Oršanićevih pogleda na prošlost i budućnost hrvatskog naroda, posebno u svezi s mogućnošću uspostave slobodne hrvatske države. Ustvari, njegovo je osnovno polazište da za hrvatski narod nije rješenje ne samo unitaristička Jugoslavija, pa ni određena samouprava u okviru te države, niti federacija, istinska ili pak fiktivna, niti konfederacija nego — slobodna Hrvatska... I s tim u svezi autor u svojoj knjizi razmišlja o svim relevantnim pitanjima i problemima hrvatskog naroda odn. buduće hrvatske države.

Autor najprije govori o prostoru gdje obitava hrvatski narod, odn. o geopolitičkim čimbenicima i uvjetima hrvatskog geografskog prostora, o interesima europskih naroda glede toga prostora, a ne zanemaruju se ni gospodarska pitanja hrvatskog prostora. Tu je i raspravljanje o našim susjedima, kako o Srbima, tako i o Slovencima, Talijanima, Mađarima, određeni je prostor posvećen i raspravljanju o jugoslavenstvu, položaju hrvatskog naroda u prvoj i drugoj Jugoslaviji, najvažnijim hrvatskim političkim strankama, a nije mimoiđen ni problem Srba u Hrvatskoj itd.

O tim, kao i o nizu drugih pitanja i problema, raspravlja pisac u par desetaka esejistički komponiranih i zgusnutih poglavlja svoje knjige. Knjiga je podijeljena u četiri osnovna dijela, a svaki je dio još podijeljen u poglavlja, a ona opet u podgrupe.

Prvi, inače najvažniji dio, naslovljen "Hrvatska i svijet", podijeljen je u pet poglavlja: Hrvatski prostor, Naši susjedi, Pomagači Jugoslavije, Međudržavne kombinacije i Europa. Evo i naslova nekih od daljnjih poglavlja odn. podgrupa: Hrvatska i Srbija, Jugoslavenstvo kao nesreća Srbije, Krhkost Jugoslavije, Krivi smo sami, Hrvatstvo i jugoslavenstvo itd. Kako se vidi već iz naslova nekih poglavlja, u svojoj knjizi autor načima niz važnih, egzistencijalnih pitanja hrvatskog naroda, donoseći pri tome neka originalna, pa i inventivna, promišljanja i zaključke (kao što je npr. ideja da je jugoslavenstvo nesreća i Srbije).

Drugo, isto tako važno i zanimljivo poglavlje knjige, nosi naslov "Hrvatski narod: prošlost i sadašnjost" i dijeli se u četiri daljnja poglavlja: "Hrvatski narod", "Povijest se ne briše", "Neke naše stranke, pokreti i organizacije" i "Potreba sudjelovanja u političkom radu", a svako se od tih poglavlja dijeli opet u podgrupe. Evo i naslova nekih poglavlja odn. podgrupa: "Zrelost hrvatskog naroda", "Hrvatska državotvorna linija", "Naša vjersko-moralna orijentacija", "Surogati"...

U trećem dijelu, koji nosi naslov "Slobodarska država", govori se o tome kako bi trebala izgledati buduća hrvatska država, artikulirajući u tom smislu posebno republikansko uređenje, pri čemu bi ona trebala biti i država slobode.

Četvrti dio nosi naslov "Borbom do slobode" i tu ima također zanimljivih i originalnih zaključaka.

Knjiga je doslovno nabijena razmišljanjima, promišljanjima, idejama... Iznenađuje koliko je taj čovjek, koji po struci nije bio politolog, povjesnik ili nešto slično, mogao tako plodonosno i učinkovito razmišljati i — razmisliti i zaključiti (...)

Koncipirano u obliku školskog udžbenika u formi sažetih poglavlja, djelo predstavlja vrijedno i aktualno publicističko ostvarenje i u poplavi današnje publicističke literature takve tematike svakako je jedna od vrijednijih i bogatijih knjiga. Moglo bi se, štoviše, reći da je, u tom smislu, svojevrsna sinteza. Ne bi bilo loše razmisliti i o tiskanju te vrijedne knjige u domovini, pa da je se približi i domaćoj publici...

IZIŠLO JE VEĆ II. IZDANJE "RAĐANJA DRŽAVE"

Ovih je dana izišlo iz tiska II. izdanje knjige našeg Glavnog i odgovornog urednika, mr. Kazimira Katalinića:

"RAĐANJE DRŽAVE"
(NDH, Tito, "hrvatsko proljeće" i 1991.)

Knjigu možete naručiti kod nas pismeno ili telefonski.

Cijena pouzećem je 80 kuna, a u našim prostorijama (Nova Ves 62, 41.000 Zagreb) iznosi samo 60 kuna.

DRUGE KNJIGE KOJE SE MOGU NABAVITI PUTEM "REPUBLIKE HRVATSKE"

Posjedujemo u našim prostorijama **još svega 65 primjeraka** knjige prof. Ivana Oršanića **"Vizija slobode"**, čiji prikaz možete naći na str. 79 i 80 ovog broja našeg časopisa.

Knjigu mogu kupiti **samo naši pretplatnici**, a cijena joj je 150 kuna.

Također imamo i brošuru dr. Ive Korskog: "Pet razgovora", čija cijena iznosi samo 15 kuna.

Zainteresirani neka se jave pismeno, ili telefonski, ili neka dođu u naše prostorije. Uredovno vrijeme je od 9 do 12,30 sati.

REPUBLIKA HRVATSKA

TROMJESEČNI ČASOPIS

•

Prvi broj časopisa izašao je 1951. godine u Buenos Airesu (Argentina), a od tada izlazi redovito svaka tri mjeseca. Urednici su mu bili: prof. Ivan Oršanić, prof. Ante Oršanić, Viktor Kos, Mladen Petrić, Marko Sinovčić i dr. Ivo Korsky.

•

Glavni i odgovorni urednik:
mr. Kazimir Katalinić

Urednik:
Stanislav Pejković

Adresa: Nova ves 62, 41000 Zagreb
Telefon i fax: (01) 277-318

•

GODIŠNJA PRETPLATA
(četiri broja):
60 kuna
Cijena ovog broja je 15 kuna.
Pretplatu slati na žiro-račun Hrvatske republikanske zajednice br. 30102-670-203, Zavod za platni promet, podr. Zagreb, a fotokopiju "Opće uplatnice" na našu adresu.

•

PRETPLATA IZVAN HRVATSKE:
30 DEM, 25 USA dolara,
30 kanadskih ili 34 australskih dolara.
Uplaćuje se preko Poštanske štedionice, München BLZ 700 100 80 na račun REPUBLIKA HRVATSKA Nr. 1201 89-809 ili preko Citizens Bank of Maryland, Laurel, MD 20707, USA, na račun: REPUBLIKA HRVATSKA N° 018-4738. Javite nam kada ste i koliko novaca uplatili.

•

Tisak: Tiskara Zelina
Sv. Ivan Zelina

Sadržaj

Časopis je registriran pri Ministarstvu informiranja Republike Hrvatske pod brojem 1340, dne 26. 8. 1991. Oslobođen je plaćanja poreza na promet.